

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS UN PSIHOĢIJAS FAKULTĀTE
IZGLĪTĪBAS ZINĀTŅU NODAĻA

**Ģimenes un skolas sadarbība
bērnu ar īpašām vajadzībām
integrācijai sabiedrībā**

Maģistra darbs

Autors: Izglītības zinātņu maģistra studijas programmas
Maģistre **Antra Žurovska**
apliec.Nr. 040043

Zinātniskais vadītājs: Ilze Ivanova _____
Dr. paed., prof.

Rīga 2006.

Saturs

Anotācija.....	3.
Ievads.....	5.
1. Teorētiski pētnieciskā daļa	
1.1. Integrācija un iekļaušana.....	10.
1.2. Bērni ar īpašām vajadzībām kā riska grupas bērni, to attīstības īpatnības.....	22.
1.3. Ģimenes un skolas sadarbības iespēju raksturojums integrācijas procesa sekmēšanai	
1.3.1. Skolas un ģimenes sadarbības iespējas.....	36.
1.3.2. Ģimene - skolas sadarbības partneris	47.
2. Praktiski pētnieciskā daļa	
2.1. Pētījums - Olaines pagasta sākumskolas skolēni - bērni uz riska robežas.....	57.
2.2. Olaines pagasta sākumskolas Vecāku atbalsta centra darbības programma.....	69.
– Vecāku atbalsta centra izglītojošo pasākumu kopa 2006./2007. mācību gadam..	73.
– Ieteicamās tēmas Vecāku atbalsta centra izglītojošo pasākumu organizēšanai....	76.
2.3. Programmas realizācija – ekspertu vērtējums.....	77.
Nobeigums.....	83.
Izmantotās literatūras un avotu saraksts.....	85.
Pārskats par maģistra darbā izmantotajām tabulām, shēmām un diagrammām.....	88.
Pielikumi:.....	89.
1. LR Izglītības un zinātnes ministrijas skolēnus raksturojošā shēma.....	90.
2. Mācīšanās traucējumu daudzpusīgie cēloņi.....	91.
3. Bērnu attīstības un izglītības centra interdisciplinārās sadarbības modelis Rīgas 84.vidusskolā.....	92.
4. Traucējumu veidi bērniem ar īpašām vajadzībām.....	93.
5. Anketa skolēnu vecākiem.....	112.
6. Vecāku atbalsta centra darbības programmas izvērtējuma anketa.....	116.
Apliecinājums	117.

ANOTĀCIJA

Antras Žurovskas maģistra darbs „Ģimenes un skolas sadarbība bērnu ar īpašām vajadzībām integrācijai sabiedrībā” atklāj autorei skatījumu uz sabiedrībā aktuālo problēmu.

Maģistra darba I nodaļā „Integrācija un iekļaušana” autore ir apkopojusi informāciju par integrācijas un iekļaušanas jēdzienu atšķirību, secinot, ka gan integrācija, gan iekļaušana neattiecas tikai uz skolēniem ar īpašām vajadzībām, tās attiecināmas uz visu sabiedrībā esošo skolēnu vajadzībām, nodrošinot efektīvu mācību darbu visiem skolēniem bez izņēmuma.

II nodaļā „Bērni ar īpašām vajadzībām kā riska grupas bērni un to attīstības īpatnības” autore secina, ka sabiedrībai jābūt gatavai pieņemt jebkura bērna atšķirīgumu.

III nodaļā „Ģimenes un skolas sadarbības iespējas bērnu ar īpašām vajadzībām integrācijai sabiedrībā” autore iepazīstina ar sadarbības jēdzienu, analizē ģimenes un skolas sadarbības būtību, skolu administrācijas un klases audzinātāju piedāvātās iespējas integrācijas sekmēšanai.

Apakšnodaļa „Ģimene- skolas sadarbības partneris” atklāj raksturīgākos bērnu audzināšanas veidus mūsdienu ģimenēs, kā arī iepazīstina ar mūsdienu sabiedrības raksturīgāko ģimeņu tipiem.

Pētījums - „Olaines pagasta sākumskolas skolēni - bērni uz riska robežas” uzskatāmi sniedz autorei savāktu un apkopoto informāciju par skolēnu ģimenēm, bērnu veselības stāvokli un mācību darba grūtībām, kā arī skolas īstenoto sadarbību ar skolēnu vecākiem. Autore secina, ka atbalsta personāla palīdzība ir nepieciešama gan skolēniem, gan viņu vecākiem.

Pētījuma rezultātā ir tapusi autorei izstrādātā Olaines pagasta sākumskolas Vecāku atbalsta centra darbības programma, tajā iekļauta Vecāku atbalsta centra izglītojošo pasākumu kopa 2006./2007. mācību gadam.

Atziņas par izstrādātās programmas aktualitāti, nepieciešamību un realizācijas iespējām sniedz ekspertu vērtējums.

Darba nobeigumā ir izvērtēta situācija ģimenes un skolas sadarbības iespēju bērnu ar īpašām vajadzībām integrācijai sabiedrībā, bet pielikumos apkopoti pētījumā izmantoto materiālu paraugi.

ANNOTATION

The Master's Paper of Antra Zurovska „Cooperation between family and school in order to integrate the children with special needs in society” describes the author's view towards the topical problem of contemporary society.

In Chapter I „Integration and inclusion” the author provides an information regarding the differences between the concepts of integration and inclusion, concluding that both - integration and inclusion do not refer only to the pupils with special needs, but to all pupils in general, providing an effective schoolwork for all children without an exception.

In Chapter II „Children with special needs as children belonging to the risk group and their development peculiarities” the author makes the conclusion that society has to be ready to accept differences of any child.

In Chapter III „Possibilities of cooperation between family and school for the integration of children with special needs in society” the author introduces readers with the cooperation concept, analyses the essence of cooperation between family and school, as well as the possibilities proposed by the school administration and class masters in order to promote the integration.

Sub-chapter „Family – school cooperation partner” reveals the most typical types of children's education in modern families, as well as introduces with the most characteristic family types of the contemporary society.

The study „Pupils of Olaine parish primary school – children at risk” provides the information gathered and summarised by the author on the pupil's families, pupil's health condition, difficulties of schoolwork, as well as the cooperation between the school and pupil's parents. The author concludes that the assistance of support personnel is necessary both for the pupils and their parents.

As a result of the above mentioned study Olaine parish Primary School Parent's Support Centre Action Programme, elaborated by the author, was implemented. This programme includes a set of educational measures for the Parent's Support Centre for the study year 2006 -2007.

Findings regarding the topicality, necessity and implementation possibilities of the elaborated programme were evaluated by the experts.

The final part of the Paper includes an assessment of the situation was made regarding the possibilities of cooperation between families and school for the integration of children with special needs in society, but the annexes include the samples of materials used during the study.

IEVADS

Skola ir krustojums, lai mazais skolnieks un viņa vecāki veiktu izvēli, pa kuru ceļu dzīvē tālāk doties. Skola ir daudzu nopietnu problēmu apzināšanās laiks un vieta.

Uzsākot mācības, mazais skolēns un viņa vecāki nonāk jaunā – līdz šim neiepazītā mācību vidē. Tā gan priecē, gan baida. Skola patlaban ir vairāk atvērta sabiedrībai. Vairāk uzmanības tiek veltīts skolēna un pedagoga mijiedarbībai, skolas un ģimenes veiksmīgai sadarbībai.

Gan skolas, gan ģimenes, gan paši skolēni ir ļoti dažādi. Starp viņiem ir bērni ar īpašām un speciālām vajadzībām. Jebkura skola, klase un skolotāji mazo skolēnu uzņem atsaucīgi, cenšoties uzmundrināt un palīdzēt. Ar prieku gaidītās skolas dienas drīz pārvēršas ikdienā. Par bērna galveno darbību un pienākumu kļūst mācīšanās, kas no mazā skolēna prasa maksimālu intelektuālo un fizisko spēku mobilizāciju. Mācības bieži vien nes līdzīgu sev virkni problēmu, jo skolā nākas sastapties ar:

- bērnu, kurš skolas gaitas uzsāk par agru - vēl nesagatavots un skolai nenobriedis;
- bērnu, kuram vērojamas mācību grūtības vai zems spēju līmenis;
- bērnu, kuram trūkst motivācijas;
- bērnu, kuru skar ģimenes sociālās problēmas un nesakārtotā sadzīve;
- bērnu, kurš cieš no vecāku bezatbildības;
- bērnu, kurš pakļauts sociālās vides un draugu nelabvēlīgai ietekmei;
- bērnu, kuru skar veselības problēmas.

Kā liecina statistikas dati, apkārtējā sabiedrībā aizvien straujāk pieaug to bērnu skaits, kuriem mācības vispārīzglītošajās skolās sagādā grūtības. Kā viens no būtiskiem faktoriem ir minamas veselības problēmas, otrs bērnu attīstību ietekmējošais faktors – sociālie apstākļi. Novērots, ka vecāku vairākums pārāk maz uzmanības velta verbālam kontaktam ar bērnu.

Ikvienam pedagogam jāstrādā ar visiem skolēniem līdzvērtīgi, rūpīgi un efektīvi, ievērojot savu audzēkņu īpatnības, izraugoties ikvienam no audzēkņiem atbilstošu izglītības satura līmeni un apguves laiku, piesaistot skolēnam nepieciešamo psihologa, logopēda vai cita speciālista palīdzību.

Pedagogiem ikdienas darbā nākas rēķināties ar to, ka vispārīzglītojošo skolu klasēs mācās bērni, kuriem ir veselības problēmas, mācību grūtības jeb intelekta īpatnības, uzvedības un garīgās attīstības traucējumi, kuru rezultātā skolēniem rodas mācību un saskarsmes problēmas.

Lielajās pilsētu un apdzīvoto vietu skolās strādā psihologi, sociālie pedagogi, logopēdi, kā arī vēl citi dažāda veida speciālisti. Vecāki tiek nodrošināti ar bezmaksas speciālistu konsultācijām. Viņiem ir izvēles iespējas –saviem bērniem izvēlēties tuvāko vispārīzglītojošo skolu vai speciālistu un medicīniski pedagoģiskās komisijas ieteiktu, bērna veselības

stāvoklim un spēju līmenim atbilstoši piemeklētu skolu. Šajā izvēlē ļoti daudz problēmu skar to vecāku kļūdās, izvēloties savai dzīvesvietai tuvāko skolu.

Vairākums vecāku, kuru ģimenēs aug bērni ar īpašām vajadzībām, sabiedrības aizspriedumu iespaidā nespēj samierināties ar domu, ka viņu bērns nav atbilstošs vispārīzglītojošajai skolai. Ir vecāki, kas izturas vieglprātīgi un noliedz bērnam ieteikto ārstēšanu.

Maz ir vecāku, kas spēj izsekot līdzī savai bērnu mācību procesam. Vecākiem, kas cenšas no agra rīta līdz vēlam vakaram pelnīt naudu iztikai, neatliek laika būt kopā ar saviem bērniem. Bērni jūtas pamesti, aizmirsti, nevienam nevajadzīgi. Daļa vecāku nemaz nespēj orientēties mūsdienu izglītībai nepieciešamajās zināšanās. Viņiem vienkārši to pietrūkst.

Daudzās ģimenēs audzināšanas nolūkos bērni tiek fiziski ietekmēti. Vēl citus pieveikušas atkarības: datoratkarība, narkotikas, alkohols, smēķēšana, azartspēles un citas. Arī nabadzība bērniem ir nopietns riska faktors. Šos bērnus apdraud slimības, stress, sociālā atbalsta trūkums, nelabvēlīgi veselības un vides faktori.

Ģimeņu labklājība rada plašākas izglītības iespējas - vecākiem ir plašāka iespēja izvēlēties savam bērnam atbilstošāko audzināšanu un skološanu jau no mazotnes: algot auklīti, izvēlēties pirmsskolas iestādi, vispārīzglītojošo skolu vai privātskolu, piemērotus un vēlmēm atbilstošus ārpuskolas interešu pulciņus, sporta aktivitātes, ...

Mēs dzīvojam nežēlīgas konkurences laikā. Sarežģītajā mūsdienu sabiedrībā ne skola, ne ģimene viena pati nevar veiksmīgi sagatavot bērnus produktīvai pieaugušo dzīvei. Ir jāsaprot, ka esam sākuši dzīvot citā gadsimtā, kas ikdienā pieprasa citas zināšanas, citas prasmes, par centrālo personu izvirzot skolēnu. Tas nozīmē, ka mācību procesā jārada apstākļi katra skolēna iesaistīšanai aktīvā izziņas procesā un iespējas respektēt skolēnu individuālās spējas, mācību pieredzi un īpatnības. Ikvienam bērnam ir jārada iespēja mācīties un sasniegt tik daudz, cik viņš spēj un vēlas.

UNESCO komisija, definējot 21. gadsimta problēmas un uzdevumus izglītībā, izvirza jaunas zināšanas, prasmes un attieksmes, to skaitā:

- radīt iespējas visiem attīstīt savus talantus;
- radīt apstākļus, lai varētu īstenot katra personīgos plānus;
- veidot prasmi saprast sevi un citus gan pilnībā, gan daudzveidībā;
- radīt interesi, vajadzību pēc izglītības;
- panākt sevis papildījumu, pašpārliecinātību par savu varējumu;
- prast dzīvē izmantot zināšanas, prasmes un iemaņas.

Par izglītības galvenajiem uzdevumiem kļūst: mācīšanās zināt;

mācīšanās darīt,

mācīšanās dzīvot kopā ar citiem,

mācīšanās būt.

Strādājot Olaines pagasta sākumskolā, autorei ir bieži nācies domāt par bērnu piesaisti savai sākumskolai, kura ir neliela, mājīga, ar spēcīgu pedagogu sastāvu un individuālu pieeju skolēniem. Bērnu vairākums bieži vien ir no sociālā riska ģimenēm, jo sabiedrības turīgākās un izglītotākās ģimenes saviem bērniem nereti ir izvēlējušās prestižākās Rīgas vidusskolas, alternatīvās skolas un privātskolas. Skolu izvēlas arī bērni, kuri ceļu pie mums mēro, lai mācītos skolēnu skaita ziņā nelielās klasēs un saņemtu individuālu skolotāju pieeju.

Autore ir vēlējusies vērst uzmanību uz bērnu ar dažādiem attīstības traucējumiem izglītības un audzināšanas problēmām mazajās skolās, kur nelielā skolēnu skaita dēļ trūkst atbalsta personāla – psihologa, sociālā un speciālā pedagoga. Līdz ar to skolā strādājošajiem pedagogiem, īpaši klašu audzinātājiem, nākas nemitīgi izglītoties, lai:

- patiesi spētu izprast mūsdienu bērnus un viņu spējas, kā arī viņu uzvedības īpatnības;
- veidojot ģimeņu un skolas sadarbību, spētu profesionāli palīdzētu vecākiem bērnu audzināšanā.

Antras Žurovskas maģistra darbs „Ģimenes un skolas sadarbība bērnu ar īpašām vajadzībām integrācijai sabiedrībā” atklāj autores uzkrāto pieredzi, kas radusies iepazīstoties ar pedagoģisko un psiholoģisko literatūru, apmeklējot tālākizglītības kursus par bērniem ar īpašām vajadzībām, to iekļaušanu skolā un sabiedrībā; veicot novērojumus un pētījumus, vienlaikus strādājot par sākumskolas skolotāju un direktora vietnieci mācību un audzināšanās darbā.

Pētījuma objekts:

Olaines pagasta sākumskolas skolēnu integrācija sabiedrībā.

Pētījuma priekšmets:

Ģimenes un skolas sadarbības iespējas sākumskolas vecuma bērnu ar īpašām vajadzībām izglītošanā.

Pētījuma mērķis:

Izzināt ģimenes un skolas sadarbības iespējas sākumskolas vecuma bērnu ar īpašām vajadzībām izglītošanā.

Pētījuma uzdevumi:

1. Apkopot galvenās teorētiskās nostādnes par bērniem ar īpašām vajadzībām kā riska grupas bērniem, to attīstības īpatnībām.
2. Izpētīt skolas un ģimenes sadarbības iespējas.
3. Noskaidrot sākumskolas vecuma bērnu audzināšanas un uzvedības problēmas Olaines pagasta sākumskolā, to integrāciju sabiedrībā.
4. Izstrādāt atbalsta sniegšanas iespējas riska grupas bērnu un bērnu ar īpašām vajadzībām integrācijai sabiedrībā.

Hipotēze:

Pārzinot sākumskolas vecuma bērnu ar īpašām vajadzībām attīstības īpatnības, izmantojot skolas un ģimenes sadarbības iespējas, savlaicīgi un profesionāli veicot korekcijas darbu, ir iespējams apturēt skolēnu lejupslīdi, lai integrētu sabiedrībā riska grupas bērnus un bērnus ar īpašām vajadzībām.

Pētījuma bāze:

Olaines pagasta sākumskolas skolēni un viņu vecāki.

Pētījuma metodes:

Teorētiskās: Literatūras analīze

Empīriskās:

- * Pedagoģiskā novērošana - sākumskolas skolēnu mācību darbs un uzvedība mācību stundās, starpbrīžos un pagarinātās dienas grupas laikā.
 - Pārrunas ar: - Olaines pagasta sākumskolas administrāciju, pedagogiem, skolēniem un viņu vecākiem,
 - Carnikavas speciālās internātskolas Reģionālā Atbalsta Centra speciālistiem,
 - ekspertiem.
 - Aptaujas metodes - sākumskolas skolēnu vecāku un skolotāju;
 - ekspertu anketēšana.
 - Skolas dokumentu analīze.
 - Datu statistiskā apstrāde un analīze.

Pētījuma etapi:

2005. gada marts - Maģistra darba tēmas izvēle;

2005.gada marts, aprīlis - Pedagoģiskā novērošana - sākumskolas skolēnu mācību darbs un uzvedība mācību stundās, starpbrīžos un pagarinātās dienas grupas laikā.

- 2005.gada marts – jūnijs - Teorētiskās literatūras apzināšana, atlase, analīze;
- 2005.gada jūlijs/augusts – Maģistra darba rakstīšana;
- 2005.gada septembris - Skolas dokumentācijas analīze,
- 2005.gada oktobris – decembris - Skolēnu izpēte, sadarbība ar Carnikavas speciālās internātskolas Reģionālo atbalsta centru;
- 2006.gada janvāris - Skolēnu vecāku anketēšana, datu apstrāde un analīze;
- 2006.gada februāris - Vecāku atbalsta centra darbības programmas izstrādāšana;
- 2006.gada marts – Pārrunas ar Vecāku atbalsta centra darbības programmas novērtēšanas ekspertiem, ekspertu anketēšana, iegūto datu apstrāde.
- 2005.gada februāris/maijs - Maģistra darba rakstīšana, noformēšana.

1.1. INTEGRĀCIJA un IEKĻAUŠANA

Pēdējo 16 gadu laikā ir aktualizējies jautājums par bērnu ar īpašām vajadzībām stāvokli sabiedrībā, šo bērnu mācīšanas un audzināšanas problēmām un integrācijas vispārējās izglītības iestādēs norisi Latvijā.

Visās kultūrvidēs ir bērni ar īpašām iezīmēm. Tie var būt gan sevišķi apdāvināti, gan fiziskā vai garīgā ziņā atpalikuši bērni ar ierobežotām spējām.

1994.gadā UNESCO rīkotajā Pasaules konferencē Salamankā, Spānijā ar nosaukumu „Īpašo Vajadzību Izglītība” 92 valstu vadību pārstāvji un 25 starptautiskas organizācijas paziņojumā noteica iekļaujošo izglītību kā starptautisku normu. Bez tam konference akceptēja un pieņēma tālākās darbības plānu, kura galvenais princips ir, ka parastām skolām jāuzņem visus bērnus neatkarīgi no viņu fiziskā, intelektuālā, sociālā, emocionālā, lingvistiskā vai kāda cita stāvokļa. Salamankas oficiālajā paziņojumā teikts: „Uz iekļaujošo apmācību orientētās vispārizglītojošās skolas ir visefektīvākais līdzeklis, lai samazinātu diskrimināciju pret bērniem ar īpašām vajadzībām, veidotu labvēlīgi noskaņotu kolektīvu, attīstītu iekļaujošo sabiedrību, kā arī panāktu, lai visi bērni būtu ieguvuši izglītību.”

Salamankas konferences rezultātā radās arī jauns termins – iekļaušana (*inclusion*), kas tiek lietots daļēji paralēli terminam integrācija (*integration*).

1. tabula

<i>Integrācija</i>	<i>Iekļaušana</i>
<i>ir process, kurā izglīto bērnus ar un bez īpašām vajadzībām vispārizglītojošā skolā uz neilgu vai ilgu laiku.</i>	<i>ir process, kas paredz visu bērnu iekļaušanu skolā, neatkarīgi no bērna spējām, grūtībām (intelektuālām, sociālām, emocionālām, lingvistiskām).</i>
<i>Galamērķis ir pilnīga bērna iesaistīšanās skolas ikdienas un sociālajā dzīvē.</i>	<i>Galamērķis-</i>
<i>Bērns nonāk skolā.</i>	<i>skola, kas ir spējīga piedāvāt izglītības iespējas visa veida bērniem.</i>
<i>Bērns tiek piemērots skolai.</i>	<i>Mainās uzsvars no bērna uz skolu.</i>

[52; 12]

Iekļaujošās izglītības kustība aizsākās 80. gadu vidū Ziemeļamerikā, konkrēti Kanādā, kad atsevišķās provincēs Cilvēktiesību hartā noteiktas cilvēku ar īpašām vajadzībām tiesības adaptēja un sasaistīja ar bērnu ar īpašām vajadzībām tiesībām uz izglītību. Tajā laikā tika izveidotas mājas lapas, piemēram, www.inclusion.com u.c., kas plaši pieejamas Internetā arī šodien. Faktiski, Kanādā aizsāktais ir izplatījies visā pasaulē.

Iekļaušanās kustība Lielbritānijā sākās jau pirms 1990. gada. Tad iekļaušana tika definēta kā integrācija. Integrācijas galvenā ideja bija pārvietot vai pārcelt bērnus ar īpašām vajadzībām no speciālajām skolām uz vispārizglītojošajām skolām, pašām skolām no tā īpaši nemainoties, drīzāk šos bērnus piemērojot sev.

1997.gada vēlēšanu laikā Lielbritānijā iekļaušanu izvirzīja politiskā līmenī. Leiboristi, realizējot savu priekšvēlēšanu programmu, ne vien deva stimulu iekļaujošās izglītības attīstībai izglītības iestādēs, bet arī sociālajai iekļaušanai kopumā. Tika mainīti daudzi nolikumi, sagatavoti jauni akti un apstiprinātas programmas. Iekļaujošās skolas un to attīstība kļuva par valsts politikas programmas sastāvdaļu.[30; 2]

Par pavērsiena punktu politikas un prakses attīstībā attiecībā uz bērniem ar speciālām vajadzībām Eiropas Savienības valstīs ir uzskatāms 1996.gads, kad ar tā laika Dānijas izglītības ministra Ola Viga Jensena (*Ole Vig Jensen*) iniciatīvu tika izveidota *Eiropas Aģentūra* – aģentūra bērniem ar speciālām izglītības vajadzībām. Šobrīd Aģentūrai ir pievienojušās visas Eiropas Savienības valstis, kā arī Islande, Norvēģija un Šveice. Arī Latvija ir pārstāvēta Eiropas Aģentūrā.[23; 36]

Eiropas Savienības 2002.gada Cilvēktiesību deklarācijā teikts: „Katram cilvēkam ir tiesības tikt iekļautam un nediskriminētam vispārējā izglītībā.”

Plaši tiek popularizēta bērnu ar īpašām vajadzībām integrācija Zviedrijā:

2.tabula

- 1852.g. Zviedrijā tiek aizsākta skolu sistēma.
-
- 1900.g. Rodas atsevišķas skolas bērniem ar sevišķi smagiem traucējumiem, sāk veidoties skolas neredzīgiem un nedzirdīgiem bērniem,
-
- 1930.g. Tiek dibinātas skolas bērniem ar vidējas pakāpes traucējumiem.
-
- Izveidojas internātskolas, praktiski – slēgta tipa soda izciešanas un labošanas iestādes bērniem ar uzvedības traucējumiem.
- Vispārizglītojošo skolu ietvaros veidojas veselības klases bērniem, kuriem ir tuberkuloze, kā arī palīgklases, kurās atrodas bērni ar viegliem attīstības traucējumiem.
- 1960.g. Pie vispārizglītojošām skolām rodas klases bērniem ar cerebrālo trieku,
-
- speciālās klases, kurās tiek ieskaitīti bērni ar lasīšanas grūtībām, grūtībām matemātikā, uzvedības grūtībām un vidējām mācību grūtībām.
- Skolās ienāk skolas **psihologs**.
- 1970.g. **Tiek uzsākta bērnu ar īpašām vajadzībām integrācija**
- **vispārizglītojošās skolās- normalizācija.**

Iestādēs bērniem ar īpašām vajadzībām bērni uzturas noteiktu laiku, taču lielāko daļu pavada vispārizglītojošajās klasēs. Pietrūkst sadarbības starp vispārizglītojošās un speciālās skolas skolotājiem.

Tiek radīts **padomdevēju centrs skolotājiem**, kuri strādā vispārizglītojošo skolu klasēs, kurās ir arī bērni ar īpašām vajadzībām. Notika kursi. Šie centri radīja arī īpašas datorprogrammas un grāmatas.

1990.g. **Gandrīz visi bērni dodas uz savai dzīvesvietai tuvāko mācību iestādi.**

- Nodibinās Zviedrijas Nacionālā speciālās izglītības aģentūra, kas izdod mācību literatūru, palīglīdzekļus, datorprogrammas, kā arī rūpējas par speciālās izglītības skolotāju apmācību un skolotāju palīgu sagatavošanu. Ir izveidojies plašs vecāku, kuru bērniem ir īpašas vajadzības, sabiedrisko organizāciju tīkls ar mērķi rast atbalstu no valsts institūcijām savu bērnu pilnvērtīgai izglītošanai.

[52;8]

Atšķirīga bija situācija ASV. Līdz 70.gadu vidum, kad tika radīta īpaša federālā likumdošana, daudzas skolas vienkārši pateica bērnu ar īpašām vajadzībām vecākiem, ka skolām nav piemērotu apmācības programmu viņu bērniem. Daudzos gadījumos vecāki paši personīgi maksāja par šīm programmām. Dažās skolās skolēniem ar fiziskiem trūkumiem vai garīgu atpalcību tika nodrošināti apmācības apstākļi, tomēr mācības gandrīz vienmēr notika atsevišķās, izolētās klašu telpās.

Austrālijā jau 1992.gadā tika izveidota valsts iekļaujošās izglītības ieviešanas programma. Šobrīd Austrālijā ir speciālās klases tikai neredzīgiem un bērniem ar nopietniem intelekta attīstības traucējumiem, visi citi bērni mācās masu klasēs.

Ķīnas kultūrvēsturiskās tradīcijas balstās Konfūcija principos: mācīt visus un mācīt dažādi, līdz ar to valstī 17% bērnu ar īpašajām vajadzībām mācās speciālajās skolās, 7% speciālajās klasēs, pārējie 76% mācās iekļauti masu skolās.

Nopietnas grūtības iekļaujošās izglītības realizēšanai pastāv Pakistānā un Indijā, kur iekļaujošo izglītību realizē atsevišķi entuziasti atsevišķos projektos.

No Luksemburgas būtu pārņemama pozitīvā pieredze: „Vecākiem, kuriem ir bērns ar traucējumiem, pašlaik ir tiesības izvēlēties savam bērnam to risinājumu, kuru viņi uzskata par labāko konkrētajā situācijā: vai nu mācīties vispārizglītojošajā skolā, vai iestāties speciālajā centrā.” [23; 41]

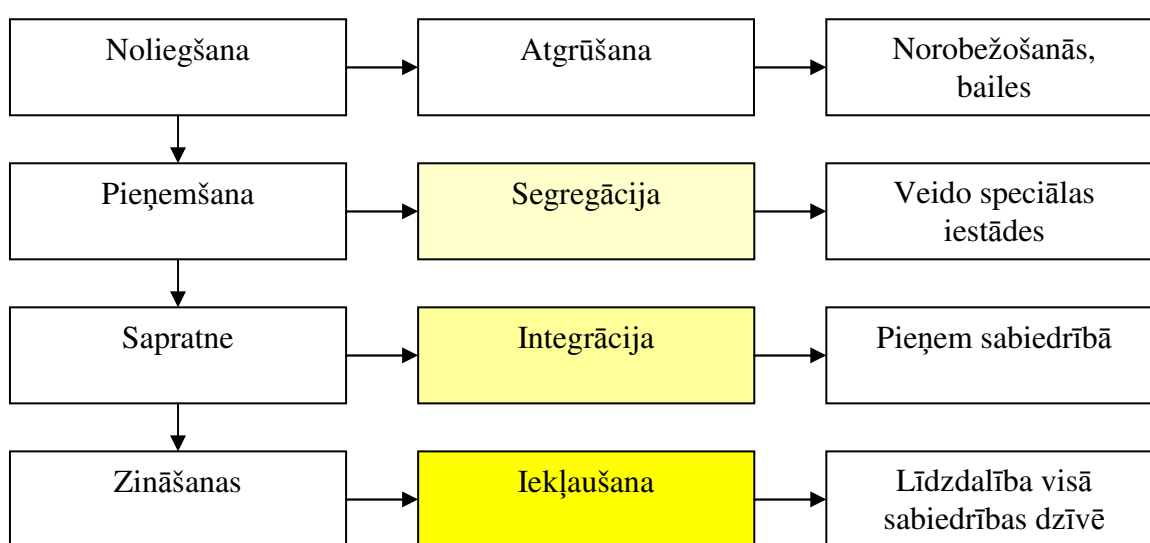
Beļģijā veiksmīgi tiek veidotas klases ar mācību vidi, kura ir piemērota hiperaktīvo bērnu optimālajam mācīšanās stilam.

Joprojām jāstrādā pie sabiedrības attieksmes maiņas. Nīderlandē, Čehijā, Īrijā un Norvēģijā aktuāls ir jautājums par ēku pieejamību. Kaut arī oficiāli tiek runāts par iekļaušanu, Dānijā un Somijā vieglāk ir attīstīt speciālās skolas un klases....

Pasaulē pēdējos 15 gados ir veikti daudzi pētījumi par iekļaušanas efektivitāti un ir uzkrāta pietiekoši liela iekļaujošās izglītības ieviešanas pieredze.

Katrā valstī ir savs neatkārtojams integrācijas attīstības modelis, kura izveide ir bijusi atkarīga no valsts kultūras vēsturiskajiem aspektiem. Šajos modeļos ir zināmas paralēles, kurās varam saskatīt iekļaujošās izglītības procesa attīstību, kas sākusies no lielas pretestības līdz pakāpeniskai attieksmes maiņai un valsts likumdošanas sakārtošanai:

1.shēma

[23; 39]

Analizējot iekļaujošo izglītību Starptautiskajā Iekļaujošās un Atbalstošās Izglītības kongresā Glāzgovā 2005.gadā, tiek izdalīti pieci iekļaujošās izglītības aspekti:

1. Akcents tiek likts nevis uz bērna diagnozi, bet gan uz viņa individuālo potenci izpēti; kā tieši viņš var vislabāk iemācīties un kādi ir viņa individuālie resursi.
2. Mācīšanās process ir prioritārs, salīdzinot ar rezultāta sasniegšanas termiņiem un kvalitāti; svarīgākais – lai bērns neapstātos mācīšanās procesā.
3. Visu pieaugušo mērķtiecīga sadarbība iespēju meklējumos „kā mēs katrs un visi kopā varētu vislabāk palīdzēt bērnam.”
4. Skolotāju izpratne un zināšanas par daudzveidīgajām īpašajām vajadzībām mācību procesā, koncentrējoties uz optimālu katra bērna mācīšanās procesa vadīšanu, kurā par skolotāja darba kvalitātes galveno rādītāju tiek vērtēts skolēna individuālais progress, nevis skolēnu darba rezultātu atbilstība noteiktiem vispārējiem rādītājiem.

5. Tiek akcentēta visas klases kopdarbība mācību procesā, lai katram, neatkarīgi no spēju līmeņa, būtu iespēja justies zinošam, varošam un nozīmīgam kādā no aktivitāšu sfērām. [8; 10]

Integrācijas aizsākumi Latvijā

Agrāk Latvijā, tāpat kā pārējā Padomju Savienībā, invalīdu „nebija” un visi ar viņu dzīvi saistītie jautājumi tika risināti ļoti vienkāršoti, līdz ar demokratizācijas strāvojumiem 1987.gadā apvienojās ilgstoši slimojošo un invalīdu bērnu vecāki, izveidojot organizāciju „Rūpju bērns”.

1998.gada 23.-27.martā privātskolā „Patnis” ar Sorosa fonda - Latvija (SFL) finansiālu atbalstu tika rīkots seminārs „Speciālās izglītības laboratorija sākumskolas un pamatskolas skolotājiem” par jautājumiem kā integrēt bērnus ar īpašām vajadzībām valsts un privātās mācību iestādēs. Tajā Anglijas profesors Džefs Lindslejs sniedza savu klasifikāciju bērniem ar īpašām vajadzībām.

Laikā no 1996. gada oktobra līdz 1998.gada maijam Sorosa fonda – Latvija programmas „Pārmaiņas izglītībā” ietvaros risinājās projekti „Apdāvinātu bērnu mācību iespēju paplašināšana skolā” un „Raižu bērnu mācību iespēju paplašināšana skolā.” Kā viens no lielākajiem šo projektu ieguldījumiem ir izveidotā grāmata „Skola visiem” 2002. gadā. Tā veidota kā izglītojošs rakstu krājums ar mērķi palīdzēt skolotājam noteikt un izprast bērnus ar īpašām vajadzībām, kā arī piedāvājot noderīgus problēmu risinājumus.

Tās turpinājumu „Vai skola visiem?” un konferences „Skola visiem 1” un „Skola visiem 2” varam minēt kā pašai Latvijas pedagogu publikai zināmākās līdz šim īstenotās norises.

2005. gadā tika aizsākts 16 mēnešu Izglītības attīstības centra īstenotais projekts „Vienādas iespējas visiem jeb kā mazināt sociālu atstumtību jauniešu vidū”, cerot, ka projekts palīdzēs ieraudzīt bērnu un to, ko viņš var, nevis koncentrēties uz to, kas bērnam trūkst, kāds ir viņa traucējums un ko viņš nevar izdarīt. Šī projekta noslēgumā gaidāms jauns pieredzes materiāls un konference „Skola visiem 3”.

Var uzskatīt, ka Latvijā sabiedrība ceļu pretī iekļaujošai skolai ir tikai uzsākusi. Par to liecina lielais skaits ar ESF atbalstu sponsorēto aktivitāšu: projektu, kursu pedagogiem un vecāku atbalsta grupu veidošanas pirmsākumi.

Integrācijas jomā Latvijā:

* Sākotnēji visizplatītākais bērnu ar īpašām vajadzībām integrācijas modelis bija speciālās klases veidošana vispārizglītojošajās skolās. Integrācija ir daļēja. Bērni ar speciālām vajadzībām mācās atsevišķi iekārtotā klasē, integrējas tikai kopīgos pasākumos, projektos, starpbrīžos.

* Kā nākamais integrācijas solis ir vispārizglītojošo skolu speciālās klases, no kurām skolēni ar īpašām vajadzībām iesaistās vispārizglītojošo klašu atsevišķu mācību priekšmetu stundās (piem., vizuālo mākslu, mūziku, rokdarbiem u.c.) .

* Praksē sastopams integrācijas modelis, kurā integrācija ir gandrīz pilnīga- skolēns ir integrēts vispārizglītojošajā klasē, taču kopā ar klasi neapmeklē atsevišķas mācību priekšmetu stundas. Šajā laikā kopā ar skolēnu nodarbojas speciālās izglītības skolotājs.

- Kā augstāko integrācijas pakāpi varam minēt skolēna integrāciju vispārizglītojošajā klasē, kur skolēns ar īpašām vajadzībām pavada visu laiku ar asistenta atbalstu vai bez tā. [51; 30]

Kā liecina Izglītības un zinātnes ministrijas Statistikas nodaļas dati, laika posmā no 1999. līdz 2004.gadam speciālo skolu skaits Latvijā palicis bez izmaiņām, toties vispārizglītojošajās skolās integrēto skolēnu ar speciālām vajadzībām skaits pieaudzis no 1283 līdz 1785 bērniem.

Atsevišķās vispārizglītojošajās skolās Latvijā jau apmēram deviņus gadus darbojas pedagoģiskās korekcijas klases. To darbā intensīvi tiek iesaistīti skolu psihologi un sociālie pedagogi.

Zviedrijā, Somijā un citur Eiropā jau sen ar šiem skolēniem strādā psihologs, speciālais skolotājs, kuri kopā ar bērnu un viņa vecākiem plāno individuālo mācību darbu un novērtēšanu. Sākumskolas klasēs parasti strādā divi skolotāji.

Arī Latvija ir pārņēmusi šo pieredzi, piemēram, Majoru pamatskolā no 2000.gada bez psihologa darbojas arī sociālais pedagogs un izmantojot zviedru pieredzi ir izveidota grupa, kurā darbojas psihologs, logopēds, sākumskolas skolotāji, pamatskolas skolotāji, un kuras mērķis ir palīdzēt bērniem ar īpašām vajadzībām skolā. Ar 2002.gadu sagatavošanas un pirmajās klasēs kopā ar skolotāju strādā arī speciālais skolotājs. [9; 76]

Ļoti veiksmīga ir Bērnu attīstības un izglītības centra interdisciplinārā sadarbība Rīgas 84. vidusskolā.(3. pielikums)

Sabiles vidusskola jau vairākus gadus īsteno „izglītību visiem”. Skolā darbojas speciālas klases mazākumtautības bērniem – čigāniem. Skola ņem vērā gan garīgi atpalikušu bērnu īpatnības, gan čigānu tautības bērnu attīstības īpatnības.

Labs piemērs Latvijā ir izveidotā Rēzeknes Augstskolas Speciālās pedagoģijas laboratorija (SPL), kas ietver arī Agrīnās palīdzības centru.

Neskatoties uz paveikto, trūkst finansējuma un skolotājiem daudzos gadījumos joprojām nepietiek teorētisku un praktisku zināšanu, iedrošinājuma, iespējas dalīties pieredzē un saņemt profesionālu atbalstu savā ikdienas darbā ar skolēniem, kuriem ir īpašas vajadzības, dažādi mācīšanās un uzvedības traucējumi.

Runājot par šo laika posmu Latvijā, I.Luste izdala 3 integrācijas pakāpes:

0. pakāpe - Neapmierinātība sabiedrībā ar pastāvošo sistēmu, vēlme kaut ko mainīt;

1. pakāpe - Sarunas par iespējamo integrāciju, literatūras studēšana, iepazīšanās ar citu pieredzi, ceļu un modeļu izvēle;

2. pakāpe - Integrācijas ieviešana, korekcija, nostabilizēšana, analizēšana. [27; 78]

Bieži, kā saka Reizers, „Sekmīga integrācija ir atkarīga no sadarbības un pareizas darba struktūras izveidošanas, kas ļauj sasniegt iecerēto.”, kā arī „Sekmīgā integrācijas procesā svarīgāka loma ir attieksmei, nevis naudai.”

Pirmais solis pretī integrācijai ir skolas – pedagoģiskā personāla, skolēnu un arī viņu vecāku pieņemtais lēmums mainīties. Jāsāk, uzdodot jautājumu un veicot izvērtēšanu: vai patiesi skola spēj nodrošināt efektīvu izglītību visiem apkaimē dzīvojošiem bērniem?

Integratīvās skolas ir mācību iestādes, kurās līdztekus parastajiem bērniem tiek izglītoti arī bērni ar speciālām vajadzībām.

Integratīvās skolas darbības principi:

- Humanitātes princips – visi cilvēki ir vienlīdz vērtīgi un tiem ir vienādas tiesības pilnvērtīgi attīstīties, dzīvot, mācīties un strādāt.
- Mērķtiecīguma princips – mērķi tiek orientēti uz tādas personības veidošanu, kas būtu sagatavota patstāvīgai vai daļēji patstāvīgai dzīvei sabiedrībā.
- Pēctecīguma un sistemātiskuma princips- izglītojošais darbs tiek balstīts uz padziļinātu iepriekšēju skolēna izpēti un diagnostikas darbu, ievērojot bērna pašreizējo veselības stāvokli, viņa attīstības īpatnības un dinamiku.
- Teorijas un prakses vienotības princips – izglītošanas saturā tiek veidots, lai akcentētu izglītības praktisku ievirzi un sagatavotu skolēnu viņa veselībai un spējām piemērota darba veikšanai.
- Individualizācijas un diferenciacijas princips – tiek ievērots katra audzēkņa individuālais iespēju un esošās pieredzes līmenis, sadarbībā ar vecākiem un medicīnas darbiniekiem izstrādājot tuvākās un tālākās attīstības plānu.

- Sociālo attieksmju veicināšanas princips – pozitīva mikroklimata izveide skolā, sabiedrības informēšana un sadarbības veicināšana.[26; 38]

Integrācija ir process, kura uzdevums ir panākt visu bērnu atrašanos vienā vidē, lai bērns ar īpašām vajadzībām kļūtu par pilntiesīgu sabiedrības locekli. Uzmanības lokā ir bērns ar īpašām vajadzībām, kurš iekļaujas – tiek pielāgots esošajai sistēmai.

Skaidrīte Liepiņa iesaka integrāciju veikt pakāpeniski, jo mūsu vispārējās izglītības iestādēs bieži:

- ir negatīva attieksme pret bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem gan no skolotāju, gan bērnu un vecāku puses;
- nav atbilstošu pedagogu profesionālās sagatavošanas iestāžu;
- nav atbilstošu mācību līdzekļu;
- nav darbnīcu, speciālistu un materiālās bāzes darbaudzināšanas nodrošināšanai;
- nav speciālistu, kā arī materiālās bāzes nepieciešamās medicīniskās palīdzības nodrošināšanai;
- ir nepietiekama sociālā aprūpe šiem bērniem, jo daudzi nāk no sociāli nenodrošinātām ģimenēm.[26; 42]

Svarīgi ir psiholoģiski mazināt sabiedrības vienaldzību pret integrēšanas procesu kā tādu. Dažādie aizspriedumi ir radušies vienkārši zināšanu trūkuma rezultātā. Reizers (1995) uzsver integrācijas nozīmi visu skolēnu dzīvē: „Tā audzina cilvēku, kas spēj pieņemt un novērtēt tos, kas ir savādāki nekā pārējie.”

Integrācija ir nozīmīga arī fiziski veselam bērnam. Lai viņš redz, ka nav jāizjūt nekādas bailes vai nepatika tikai tāpēc, ka otrs bērns atrodas invalīdu ratiņos. Lai viņš mācās palīdzēt savam vienaudzim tikt galā ar durvju atvēršanu vai grāmatu savākšanu. Lai viņi draudzējas un lai fiziski veselais bērns spēj novērtēt savu veselību.

Pētījumi rāda, ka jebkurš bērns iegūst labu pieredzi un nostiprina un paplašina arī savas zināšanas, palīdzot otram mācīties.

Roberts Perske atzīst: „jo tālāk savā attīstībā ir nonākusi kāda kultūra, jo labāk tā izprot un augstāk vērtē sabiedrības locekļus, kuriem ir smagi izteikti attīstības traucējumi, un jo veselīgāk izturas pret tiem.”

Integratīvā skolā bērnam ar īpašām vajadzībām pievērš īpašu uzmanību, turpretī iekļaujošajā skolā videi jābūt iekārtotai tā, lai tā apmierinātu visu audzēkņu individuālās vajadzības.

Iekļaušana nozīmē iespēju cilvēkiem, kam ir invaliditāte, pilnībā piedalīties aktivitātēs, kas ir saistītas ar izglītību, nodarbinātību, partnerību, atpūtu, ārpusmājas dzīvi un ir tipiskas ikdienas sabiedrībā (Inclusion International, 1996).

Iekļaušanu var saprast kā soli parasto skolu darbības sfēras paplašināšanas virzienā, lai varētu iekļaut daudzveidīgu bērnu spektru (Clark, Dyson @ Millward, 1995)

Iekļaujošas skolas uzņem daudzveidīgu skolēnu spektru un nodrošina viņu vajadzību izpildi, vienlaicīgi paaugstinot vispārējo līmeni. Tas reaģē uz vietējās sabiedrības vajadzībām, veidojot sociālo sadarbības tīklu sistēmas (Floriani @ Rouse, 2002). [30; 1]

Balstoties uz šīm definīcijām, varam apgalvot: Iekļaušana ir iespēja piedalīties.

Iekļaujoša izglītība dod jebkurai bērnam iespēju mācīties dzīvesvietas tuvumā un nebūt šķirtam no ģimenes, brāļiem, māsām un kaimiņiem. Iekļaujošā skolā bērni ar īpašām vajadzībām ir būtiska skolas daļa, viņi darbojas, dzīvo, izmanto dabiskas atbalsta sistēmas, kas jebkurai bērnam ir viņa ģimene.

Iekļaušana ir process, kas paredz visu bērnu mācīšanos kopā, neatkarīgi no bērna spējām un intelektuālām, sociālām, emocionālām, fiziskām vai valodas grūtībām.

Iekļaušanas rezultātā tiek sekmēta virzība uz izglītotas, zinošas, integrētas, pastāvīgi pilnveidojušās sabiedrības tālāku attīstību, balstoties uz vispārējām cilvēktiesībām un brīvībām.

Itin bieži bērni ar īpašām vajadzībām spēj sasniegt lieliskus mācību rezultātus, mācoties kopā ar saviem vienaudžiem, saņemot pedagoģiskā kolektīva un klasesbiedru palīdzību.

Laika gaitā pierādījies, ka jebkuras mācību un ārstēšanas metodes, kuras saņem bērni ar īpašām vajadzībām specializētajās mācību iestādēs, pie pienācīgas sagatavošanas un atbalsta var realizēt arī vispārējās izglītības iestādēs.

Iekļaušanas *galamērķis ir skola, kas spējīga piedāvāt kvalitatīvas iespējas visiem bērniem*, kur mācīšanās uztverama kā paša bērna aktivitāte, jo iekļauts cilvēks jūtas tāds pats kā citi. Iekļaujošajā skolā uzsvars pārvietojas uz pašu mācību iestādi, kurai jāmainās tā, lai tā spētu pieņemt visus bērnus neatkarīgi no viņu specifiskajām vajadzībām.

Skola, kurā tiek piedāvāta iekļaujošā izglītība, bērnus izglīto pēc iespējas tuvāk viņu mājām, katrs bērns ir vērtība. Skola veido sistēmu, kura novērtē katra bērna sasniegumus, pat ja tie atšķiras no vairākuma, tie tiek izcelti, atzīti un virzīti uz tālāku attīstību. Tāda iekļaujošā skola sagatavo bērnus, lai viņi pilnībā varētu piedalīties sabiedrības procesos un nākotnē sniegtu savu ieguldījumu sabiedrības dzīvē.

Iekļaujošo izglītību raksturo kā:

- procesu, kura rezultātā mainās skolas sistēma un apkārtējā sabiedrība;
- procesu, kur katru bērnu novērtē, neatkarīgi no tā, cik smagas viņa problēmas;
- procesu, kur bērna problēmas pieņem un ar tām strādā;

- procesu, kur ir pārlicība, ka ikvienam bērnam ir tiesības piederēt pie tās pašas sabiedrības, kur visiem pārējiem. [23; 37]

Labums, ko iegūstam iekļaujot skolēnus ar īpašām vajadzībām vispārīgajās skolās:

- samazinās to bērnu skaits, kas fizisku, psihisku, psiholoģisku, kulturālu vai citu iemeslu dēļ ir izstumti no skolas un sabiedrības vides;
- skolēns apmeklē savai dzīvesvietai vistuvāko mācību iestādi;
- skolēns tiek sagatavots dzīvei;
- tiek risinātas problēmas un likvidēta jebkāda diskriminācija;
- tas pozitīvi ietekmē visus skolēnus – veicina draudzību, cieņu un izpratni.

Iekļaujošās izglītības uzdevums ir atpazīt skolēnu atšķirīgās vajadzības, prasmes un īpašības, cienīt tās un apmierināt. Skolēns ir pilnībā iekļauts, ja viņš ir aktīvi iesaistīts un piedalās klases un skolas dzīvē. [30; 2]

Autore piekrīt R. Keršneres (no Anglijas) viedoklim: lai spētu patiešām efektīvi realizēt iekļaujošo izglītību, ir jāsaslēdz vienotā sistēmā 4 aspekti:

- īpašās mācību vajadzības;
- skolotāja – skolēna attiecības;
- mācīšanās psiholoģiskie mehānismi;
- pedagoģiskās stratēģijas. [8; 10]

Iekļaušana ir ilgstošs process, tā nenotiks vienā dienā vai vienā nedēļā, jo skola un sabiedrība bez jebkādas iekļaušanas pieredzes to nespēj izdarīt. Iekļaušana neattiecas tikai uz skolēniem ar īpašām vajadzībām, tā attiecas uz visu sabiedrībā esošo skolēni vajadzībām, nodrošinot efektīvu mācību darbu visiem skolēniem bez izņēmuma.

Ir jāveic vietējās sabiedrības izpētes darbs, jānoskaidro katra bērna izglītības gūšanas vieta- vai bērns apmeklē vietējo izglītības iestādi, brauc uz skolu citur, apmeklē speciālās izglītības iestādi vai mācās mājās apmācībā.

Pareiza bērnu izpēte un apsekošana ir nākošais būtiskākais solis pareizas pieejas noteikšanā bērnam ar īpašām vajadzībām.

Skolā vide jāiekārto tā, lai apmierinātu visu bērnu vajadzības, neatkarīgi no bērna veselības stāvokļa, novēršot apkārtējās vides traucējumus, izvērtējot ērtību, apgaismojumu, troksni, ņemot vērā bērna individuālos mācīšanās stilus un palīdzot bērniem radīt vislabākos mācīšanās apstākļus, jo skolēniem ar speciālām vajadzībām ir nepieciešams labestīgs un saudzējošs mikroklimate un prasmīga pedagoģiski psiholoģiska palīdzība.

Iekļaujoša skola ir skola un vide:

- kas līdz minimumam samazina to bērnu skaitu, kas fizisku, psihisku, psiholoģisku, kulturālu vai citu iemeslu dēļ ir izstumti no tās;
- kas apmierina katra bērna izglītošanās vajadzības;
- kurā visi bērni jūtas piederīgi;
- kurā citādo uzlūko par resursu, nevis par šķērslī;
- kas ir vistuvākā katra bērna dzīvesvietai;
- kur gan pedagogi, gan skolēni un vecāki ir gatavi strādāt kopā dažādu problēmu risināšanā savai un skolas attīstībai;
- kas savu ideju īstenošanā sadarbojas ar vietējo sabiedrību. [51; 31]

Kā nākošo varam minēt laiku, lai pierastu gan bērni, gan vecāki; kā arī dodot iespēju skolotājiem un atbalsta personālam profesionāli sagatavoties.

Izmaiņas jāievieš stundu sarakstā – instrukciju un nodarbību adaptācijā, nodarbību secības un paredzētā laika izvērtējumā, starpbrīžu un atpūtas paužu organizēšanā.

Ir nepieciešami papildus līdzekļi:

- skolēnu individuālo vajadzību un aktivitāšu piemērošanai,
- dažādu palīgmateriālu un papildierīču iegādei un konstruēšanai,
- pedagoģiskā personāla atbalstam, izglītošanai un atalgošanai.

Iekļaujošajā izglītības modelī, ko vēlams īstenot sākot ar pirmsskolas izglītību, bērni mācītos pieņemt citādo, mācītos līdzjūtību, žēlsirdību un iecietību, ko apgūt vēlāk- skolā ir krietni vien sarežģītāk.

Bērnu ar īpašām vajadzībām iekļaušanas process dos augstākus rezultātus, ja būs mērķtiecīgi vadīta sadarbība ar bērna vecākiem, vecākus iesaistot kopīgā pedagoga un citu speciālistu komandā, respektējot vecāku viedokli un izvirzot kopīgas attīstības prioritātes.

Nenoliedzami, iekļaujošas skolas veidošana ir mērķtiecīgs, ilglaicīgs, daudzpusīgs un grūts darbs, uz ko būtu jātiecas jebkurai izglītības iestādei. Par mērķi, ko vajadzētu sasniegt realizējot integrāciju un iekļaušanu, jāizvirza bērna psiholoģiskā veselība.

Iekļaujošās izglītības uzdevums ir atpazīt skolēnu atšķirīgās vajadzības, prasmes un īpašības, cienīt tās un apmierināt. Skolēns būs pilnībā iekļauts, ja viņš būs aktīvi iesaistīts un piedalīsies klases un skolas dzīvē.

Iekļaujošā izglītība neattiecas tikai uz bērniem ar īpašām vajadzībām. Tā ir saistīta ar visu skolas audzēkņu izglītības vajadzību apmierināšanu. Jau šobrīd vispārīzglītojošo skolu klasēs mācās bērni ar uzmanības deficīta sindromu, hiperaktivitāti, bērni ar cita veida sociālām un uzvedības problēmām.

Šobrīd skolas Latvijā vēl pilnībā nav gatavas uzņemt bērnus ar īpašām un speciālām vajadzībām, tomēr pozitīvas pārmaiņas notiek. Autore piekrīt, ka iekļaušana nav vienā vai pat vairākos gados veicams process, jo Latvijā kopumā tam vēl nav gatava:

- sabiedrība;
- izglītības sistēma;
- ģimene, kurā ir šāds bērns.

Veiksmīga bērnu integrācija un iekļaušana vispārizglītošajā skolā un sabiedrībā nav iedomājama bez aktīvas vispārizglītojošo skolu skolotāju un vecāku līdzdalības. Tikai pedagogu, vecāku un speciālistu sadarbības rezultātā var tikt nodrošināti panākumi sekmīgai un vispusīgai bērnu attīstībai un traucējumu korekcijai.

Autore uzskata, lai sabiedrībā iekļautu bērnus ar īpašām vajadzībām:

- bērnam ir nepieciešams ģimenes atbalsts un iesaistīšanās;
- pedagogiem nepieciešamas zināšanas, uzdrīkstēšanās, atbalsts un finanses.

1.2. BĒRNI AR ĪPAŠĀM VAJADZĪBĀM KĀ RISKĀ GRUPAS BĒRNI, TO ATTĪSTĪBAS ĪPATNĪBAS

Bērni ar īpašām vajadzībām vai bērni ar ierobežotām spējām – šādi visā pasaulē sauc bērnus ar fiziskiem, psihiskiem un garīgiem traucējumiem. Traucējumi var šķīst atšķirīgi pēc izpausmēm, bērt tie var būt līdzīgi pēc cēloņiem un, galvenais, pēc ietekmes uz tālāko psihisko attīstību. [19.]

Daļai no bērniem pietiktu ar „pareizo” attieksmi un nelielām zināšanām par bērna slimību piemēram, par diabētu vai par astmu, līdz pat bērniem, kam ir nepieciešama īpaši pielāgota apmācības programma un speciāla skolotāja sagatavotība.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 53.pantu bērns ar īpašām vajadzībām ir bērns, kuram sakarā ar slimības, traumas vai iedzimta defekta izraisītiem orgānu sistēmas funkciju traucējumiem ir nepieciešama papildu medicīniskā un sociālā palīdzība neatkarīgi no tā, vai likumā paredzētajā kārtībā ir noteikta invaliditāte.

Speciālās vajadzības ietver bērnus invalīdus, garīgi atpalikušus, vājredzīgus un vājdzirdīgus bērnus vai bērnus ar ļoti smagām garīgās attīstības aizturēm.

LR Izglītības un zinātnes ministrija skaidro:

Skolēni ar īpašām vajadzībām (ar grūtībām mācībās):

- Īpašās vajadzības izpaužas kā grūtības izglītības programmas apguvē vai atsevišķu mācību priekšmetu apguvē vai kā konkrēta traucējuma sindromu novēršana;
- Īpašās vajadzības ir psihokognitīva rakstura, to cēlonis bieži ir nepilnīga, nesavlaicīga zināšanu apguve, nelabvēlīgi sociālie apstākļi, neadekvāta mācību metodika, mācību saturs;
- pirmsskolā vai sākumskolā īpašās vajadzības var tikt atklātas, novērtējot pamatspējas;
- grūtības mācībās parasti ir nosacīti pārejošas vai kompensējamas, ja sniedz nepieciešamo atbalstu.

Atbalsts skolēniem ar īpašām vajadzībām vispārējā izglītībā:

- izglītojamais apgūst vispārējās izglītības programmu un tiek novērtēts tāpat kā citi, saņemot individuālas konsultācijas vai īstenojot individuālu izglītošanās plānu;
- pedagoģiskās korekcijas izglītības programmas īstenošana;
- izglītības iestādes īpaša personāla atbalsts:

- izglītības iestādes psihologs;
- logopēds;
- speciālais pedagogs.

Bērni ar īpašām vajadzībām bijuši visos laikos neatkarīgi no valsts iekārtas, ekonomiskās un sociālās attīstības. Tie var būt gan sevišķi apdāvināti, gan fiziskā vai garīgā ziņā atpalikuši bērni ar ierobežotām spējām. Viņu skaitā ir:

- bērni ar uztveres traucējumiem (nedzirdīgie un vājdzirdīgie, neredzīgie un vājredzīgie),
- bērni ar atbalsta – kustību traucējumiem,
- garīgi atpalikušie bērni (to skaitā arī dziļi garīgi atpalikušie),
- bērni ar psihiskās attīstības aizturi,
- bērni ar izteiktu emocionālās – gribas sfēras
- bērni ar uzvedības traucējumiem,
- bērni ar smagiem valodas attīstības traucējumiem,
- bērni ar sarežģītām, kombinētām nepilnībām attīstībā.

Te pieskaitāmi arī bērni ar normālu garīgu un fizisku attīstību, kuriem, lai sasniegtu rezultātu, vajadzīga īpaša palīdzība. [63;17]

Attīstības novirzēm pamatā –

- nelabvēlīga vide;
- audzināšanas defekti;
- uzmanības deficīts;
- somatiskās attīstības vājums;
- neirotisks raksturs;
- agrīni centrālās nervu sistēmas bojājumi;
- pārmanots vidējs intelekts;
- citu iemeslu dažāds savstarpējs sakopojums. [63;17]

Pārskatāmā veidā bērnu mācību grūtību, mācīšanās traucējumu daudzpusīgos cēloņus atklāj Mersera shēma „Mācīšanās traucējumu daudzpusīgie cēloņi”(2.pielikums).

Mersers piedāvā grafisku modeli, kas dod ieskatu, kā caur trim dažādām šķautnēm varam uztvert skolēna grūtības mācīšanās procesā. Shēma atgādina, ka mācību process ir daudzpusīgs: to ietekmē kognitīvie procesi, sociāli emocionālie faktori un akadēmisko prasību un skolēna spēju savstarpējā neatbilstība. [51; 9]

Cilvēki vienmēr ir rūpējušies par jaunās paaudzes audzināšanu, taču dažādu apstākļu ietekmē daļai bērnu attīstības un personības veidošanās process ir ievērojami garāks vai sarežģītāks nekā citiem.

„Bērni ... neierodas šajā pasaulē kā neapraštas lapas. Viņiem jau ir savas neiroloģiskās un ģenētiskās struktūras un arī savi trūkumi, kas jārespektē. Ar tiem jāsadzīvo, lai dzīves grāmatu sadalītu atbilstošās nodaļās” tā savā grāmatā raksta Jans Ūve Roge un Betina Mēlere. [44.]

Jau 19.gs. trīsdesmitajos gados krievu psihologs Ļevs Vigotskis atklājis bērna psihiskās attīstības likumsakarības: Katrs bērns citā, savai attīstībai atbilstošā laikā iemācās sēdēt, staigāt, runāt, lasīt,.....katram bērnam attīstība noris pēc sava ritma, kas nesakrīt ar objektīvo laiku”.

Bērna attīstība savā būtībā līdz šim vēl nav pilnībā atklāta brīnuma. Nav vienas teorijas, kas dotu izskaidrojumu tam, kādēļ bērniem, kas aug līdzīgos apstākļos, veidojas atšķirīgi dzīvesstāsti.

Attīstība ir secīgs, neatgriezenisks, likumsakarīgs un kvalitatīvs process, kas norit visas dzīves garumā, tas saistīts ar organisma strukturālām pārmaiņām- ķermeņa šūnu specializēšanos un jaunu šūnu grupu un audu veidošanos. Nobriest atsevišķi orgāni, orgānu sistēmas, arī smadzenes.

Cilvēka individuālā attīstība ir viņa dotumu (fizisko, garīgo) un vides faktoru, tai skaitā pedagoģiskās vides mijietekmju noteikta neatgriezeniska pārvērtība virzienā no zemākā uz augstāko, uz jaunā rašanos. [33; 22]

Cilvēka fiziskā attīstība sākas ar embrionālo stadiju un ietver organisma fizioloģiskās, sensorās un kustību funkcijas.

Ar psihisko attīstību saprotam visas tās kvalitatīvās un kvantitatīvās pārmaiņas, kas notiek ar indivīda psihi visā dzīves laikā.

Ar cilvēka intelektuālo attīstību cieši saistīta ir personības attīstība.

Vispusīga attīstība ir fiziskās, psiholoģiskās un sociālās attīstības līdzsvars.

Visi bērni attīstās secīgi, tomēr dažādā ātrumā. Jebkura bērna attīstība lielā mērā ir atkarīga no tā, cik vesels viņš ir bijis dzimšanas brīdī. Daļa no bērniem dažādu iemeslu dēļ var tikt aizkavēti savā attīstībā, un mums jācenšas viņiem palīdzēt ar papildus stimulēšanu atbilstoši viņu attīstības līmenim. Šie bērni ir jāiepazīst, ir jāzina par katra individuāla bērna individuālajiem sasniegumiem – intelektuālo līmeni, uztveres spējām, darba tempu, saskarsmes iemaņām un konkrētajiem apstākļiem, lai spētu saprast, kā konkrētais bērns attīstās un kādas prasības tam izvirzīt, un kā stimulēt viņa attīstību.

Cilvēka fiziskā un psihiskā attīstība ir savstarpēji saistītas, taču tās var sekmēt vai bremsēt vide un audzināšana.

Pēc J.Valbja secinājuma „varam uzskatīt, ka pirmsskolas izglītības iestāde saņem bērnu kā veidoties sākušu personību ar noteiktām temperamenta un rakstura īpašībām, spējām

jeb intelektiem, zināšanām, prasmēm un attieksmēm. Tas ir „sākuma stāvoklis”, ar kuru sākas sabiedriskās izglītības ietekme uz bērna personības attīstību.” [62; 36]

Bērnu attīstība, viņu fiziskā, emocionālā, sociālā un garīgā veselība pēctecīgi ir atkarīga no ģimenes un tās sniegtās stabilitātes. Gan skolotājiem, gan vecākiem ir jāpatur prātā, ka tas, ko mēs uzskatām par normālu, var būt samērā atšķirīgs.

Pēdējos gados arvien biežāk skolās nonāk bērni ar fiziskās vai garīgās attīstības traucējumiem. Jāmin, ka bērnu veselības stāvoklis ar katru gadu pasliktinās. Skolēniem, uzsākot mācības 1.klasē itin bieži parādās tādas medicīniskās diagnozes kā:

- runas attīstības traucējumi;
- motoro funkciju attīstības aizture;
- hiperaktīvais bērns;
- skoliozes,....

Šīm diagnozēm medicīniski ir daudz un dažādu skaidrojumu. Tām var būt šādi primārie traucējumi:

- * Samazināts īslaicīgās atmiņas apjoms;
- Traucēta ritmisku signālu uztvere(valoda, runas traucējumi, analīze un sintēze);
- Lēna vai aizturēta runa;
- Burtu nesaista ar skaņu;
- Grūtības iemācīties burtus;
- Nevar kontrolēt sevi, nekritisks pret sevi;
- Vāja koncentrēšanās spēja;
- Ātri nogurst;
- Ātri apvainojas;
- Grūtības ievērot secību;
- Jauc virzienus;
- Tendence apgriezt otrādi.

Skolotājam jāsaprot, ja skolēniem ir vairāki no I.Pakalnes izdalītajiem primārajiem traucējumiem, tad mācību process būs apgrūtināts un skolēnam nepieciešams rast individuālu pieeju. [67; 48]

Dažādu autoru veiktie pētījumi ir pierādījuši, ka bērnu veselība ir saistīta ar skolēnu akadēmiskajiem sasniegumiem, tā ietekmē skolēnu apmierinātību ar skolu, kas savukārt ietekmē skolēnu izturēšanos un savstarpējās attiecības.

Uzsākot mācības, daļa bērnu rotaļu darbības posmu jau ir izdzīvojuši, bet citiem šī posma vai nu nav bijis, vai arī tas ir izdzīvots nepietiekami. Problēma, ar ko saskaras skolotāji, ir rast mācību pieeju bērnu dažādajai uzvedībai un sagatavotībai mācībās, jo

- bērni nav gatavi pildīt skolēna lomu;
- bērni ir nedisciplinēti;
- bērniem ir ieaudzīnāta bezpalīdzība;
- jūtams audzināšanas trūkums ģimenēs.

Bērniem ir atšķirīgas gatavības pakāpes skolai, nesagatavotība jaunajai psiholoģijas lomai, atšķirīga motivācija iet skolā, dažāds prasmju un iemaņu, kā arī dotību līmenis.

Lai arī cik labi bērns būtu sagatavots skolai, tipiskās skolēna iezīmes viņš iegūst tikai tad, kad sāk mācīties skolā. Skolēna sekmīgam mācību darbam ir nepieciešams:

- * noteikts prasmju un iemaņu līmenis;
- * neatlaidība,
- * bērna emocionālā līdzsvarotība,
- * spēja koncentrēties,
- * spēja noturēt uzmanību.

Mācības sākumskolā uzsāk bērni no dažādām ģimenēm, tajā skaitā ir skolēni, kas nemācās savā dzimtajā valodā.

Šobrīd skolēni ir daudz atšķirīgāki nekā jebkad agrāk – kultūras mantojuma, mācīšanās veidu un interešu, sociālo un ekonomisko apstākļu, spēju un attīstības traucējumu ziņā.

2004.gadā profilaktiskajās apskatēs vērojams konstatēto veselības traucējumu skaita pieaugums, jo īpaši pavājināta redze, stājas traucējumi un skolioze, kas liecina par skolēnu neaktīvo un neveselīgo dzīvesveidu.

3.tabula

**Bērnu profilaktisko apskašu rezultāti Latvijā 2003.-2004.gadā
(no 1000 apskatītiem bērniem attiecīgajā vecumā)**

	Visiem bērniem (3-14 gadi)			Pirmsskolas vecumā			Pirmklasniekiem			Pārējiem skolniekiem līdz 14 gadu vecumam		
	1995	2003	2004	1995	2003	2004	1995	2003	2004	1995	2003	2004
Pavājin. dzirde	2.1	3.8	4.0	1.5	4.5	4.2	3.0	4.1	4.0	2.2	3.4	3.6
Pavājin. redze	72.8	93.3	96.9	34.5	59.9	63.2	76.0	105.4	108.9	101,1	104.7	109.3
Valodas trauc.	32.2	35.2	37.1	41.9	78.5	78.0	67.8	70.8	73.0	18.6	13.7	14.3
Skolio ze	5.9	28.4	30.5	1.7	6.9	6.5	6.1	22.0	24.5	8.9	37.0	40.9
Stājas traucēj.	90.5	126.2	131.6	44.3	76.3	78.1	107.4	150.3	162.8	122.9	142.5	150.7

[5; 8]

Autore piekrīt speciālistu viedoklim, ka biežāk novērotos traucējumus, kas saistīti ar redzes pasliktināšanos un fizisko nogurumu, izraisa bērnu mazkustīgais dzīvesveids, jo īpaši televīzijas un videofilmu skatīšanās, kā arī aizraušanās ar datorspēlēm.

Mūsdienās skolā ir diezgan nežēlīga vide, jo tāda ir sabiedrība kopumā. Mūsdienu pasaulē ienākušās pārmaiņas ir atnesušas sev līdzīgu virkni jaunu problēmu – apgrūtinājusies cilvēku savstarpējā saskare, trūkst savstarpējās cieņas, darbā un sadzīves problēmās aizņemtajiem vecākiem trūkst laika, mīlestības un uzmanības saviem bērniem.

Minētie faktori ietekmē riska iespējamību, ka bērni, kas guvuši veselības problēmas un auguši bez vecāku audzināšanas un emocionālās tuvības, nepratīs veidot labas attiecības ar citiem cilvēkiem, neuzticēsies apkārtējiem, būs depresīvi noskaņoti.

Skolā atbalsts un palīdzība ir nepieciešama daudziem- problēmas skar gan bērnus, gan viņu vecākus: tās ienāk gan materiāli nodrošinātās, gan nenodrošinātās, pilnās un nepilnās ģimenēs.

Sākumskolā ienāk skolēni, kuri jūtas nesapraستی, ar zemu pašvērtējumu, bez izpratnes par vērtībām un cieņu. Šie skolēni nespēj pildīt skolnieka lomu - labā līmenī izglītoties, viņiem ir mācību un saskarsmes grūtības, nedisciplinētība.

G. Dance min tipiskās raižu bērna pazīmes šodienas skolā:

- * bērna individuālās attīstības sarežģījumi;
- * pedagoģiskās ielaistības pakāpe;
- * psihotraumējošās situācijas;
- * emocionālās problēmas;
- * vājā gribas kontrole.

Tam secīgi izveidojušās paaugstināta riska grupas, kurām stratēģiski nepieciešams pievērst pastiprinātu uzmanību:

- * bērni, kuriem nav izveidojušies priekšnoteikumi mācībām skolā;
- * pazeminātas darba spējas, paaugstināta nogurdināmība, traucēta izziņas sfēra;
- * bērni ar izteiktu pedagoģisko ielaistību;
- * bērni ar personības attīstības traucējumiem;
- * paaugstināta trauksmainība;
- * bērni ar emocionāliem traucējumiem;
- * bērni ar problēmām ģimenē;
- * hiperaktīvie bērni ar uzvedības traucējumiem;
- * bērni ar sociālo dezadaptāciju, neprasmi mainīties, pielāgoties.[66; 57]

Šiem bērniem ir ne vien grūtības mācībās, bet arī koncentrēšanās traucējumi, valodas defekti, vāja atmiņa, klasifikācijas un salīdzināšanas spējas.

Ģimenes un sociālo slāņu īpatnībām ir ievērojama loma skolēnu izglītībā. Bieži vien zems sociālais un materiālais stāvoklis, kurā aug skolēns, kļūst par nopietnu šķērslī panākumiem mācībās un audzināšanā.

Sabiedrībā palielinās to ģimeņu skaits, kurās vecāki nespēj vai nevēlas rūpēties par saviem bērniem, to audzināšanu. Šajās ģimenēs nereti valda depresija, vienaldzība, alkoholisms, narkomānija, pieaug vardarbības risks, nereti arī – kriminogēnas situācijas. Lielākajai daļai bērnu šajās ģimenēs netiek nodrošināta pietiekama aprūpe, tādējādi tiek veicināts šo bērnu sociālās izslēgtības risks sabiedrībā – bērnu sociālā izolācija skolā un līdz ar to traucējumi bērnu garīgajā un fiziskajā attīstībā. [43; 14]

Šie skolēni itin bieži izjūt psiholoģisku diskomfortu sava zemā sociālā statusa dēļ. Viņu sociālās problēmas nekad nav noslēgtas un nepastāv norobežoti cita no citas.

Saskarsmē ar citiem sociāli pedagoģiskā riska grupas skolēni mēdz būt agresīvi, cieš no depresijas, izrāda dusmas un ir nepaklausīgi. Viņiem var būt arī apgrūtinātas verbālās un spriešanas spējas, kā arī viņu sekmes mācībās ir zemākas kā klasesbiedriem.

Balsons uzskata, ka galvenie faktori, kas skolā rada problēmas mācībās un uzvedībā, ir nespēja pielāgoties, iekšēja nedrošība un bailes tikt atstumtam. [4; 24]

Viena no būtiskākajām problēmām pie mums ir tā, ka daudzi bērni Latvijā cieš no vecāku vardarbības, kam iemesls bieži vien ir pieaugušo nespēja savaldīt dusmas vai arī viņu emocionālā neizglītība.

Sabiedrībā ir aktualizējušās tādas sociālas problēmas kā ielu bērni, pusaudži, kas nonāk dažādu atkarību varā, noziedzība. Pastāv risks, ka šiem bērniem neiegūstot pozitīvu dzīves pieredzi, nākotnē var tikt atražotas minēto ģimeņu problēmas.

Visbiežāk riska grupas skolēnus varam pamanīt pēc to uzvedības – tā neatbilst disciplīnas prasībām un morāles normām; var trūkt distances izjūtas. Viņi traucē sev, citiem skolēniem, skolotājiem. Klasē viņi ir nepaklausīgi, neuzmanīgi, agresīvi noskaņoti, citi - noslēgti un apātiski.

Riska bērns – tāds nepilngadīgais, kas pakļauts vienam spēcīgam vai vairākiem riska faktoriem, un tā rezultātā ir pieaugusi antisociālas uzvedības, apreibinošo vielu lietošanas un citu sociālo problēmu rašanās varbūtība. [1; 54]

Sociāli pedagoģiskā riska grupas skolēni ir īpaša skolēnu kategorija, kam raksturīga specifiska uzvedība un attieksme pret skolu un apkārtējo sabiedrību; to raksturo zems pašvērtējums, zems kultūras līmenis un nepietiekama socializācija. Iemesls tam ir vecāku bezatbildība un ģimenē pieļautās audzināšanas kļūdas.

Pedagoģiskajā praksē šādus skolēnus dēvē par „skolēniem ar uzvedības novirzēm”, „pedagoģiski ielaistiem”, „sociāli ielaistiem”, „grūti audzināmajiem”, „grūtiem”. [39; 5]

Skolā šos bērnus sāk uzlūkot kā tādus, kas rada riska situāciju. Viņus visus kopā dēvē par sociāli pedagoģiskā riska grupu, kuru varam sadalīt divās apakšgrupās:

- 1) grūti audzināmie skolēni un
- 2) pedagoģiski ielaisti bērni.

Audzināšanas teorijā un metodikā nav vienotas grūti audzināmo un pedagoģiski ielaisto bērnu klasifikācijas. Agrāk šie skolēni tika dēvēti par problēmbērniem, raižu vai rūpju bērniem. Būtībā tie ir nelaimīgi bērni, kuriem nepieciešama uzmanība, līdzjūtība, izpratne, palīdzība un aprūpe.

A.Milta secina, ka jēdziens „grūti audzināms” pedagoģijā parasti tiek traktēts plašāk nekā jēdziens „pedagoģiski ielaists”. Pie grūti audzināmajiem tiek pieskaitīti arī nervozie, attīstībā atpalikušie bērni, bērni ar patoloģiskām izmaiņām veselībā. Tos audzinot nepieciešama ārsta, speciālista palīdzība. Savukārt pedagoģiski ielaistos bērnus sabojājušas kļūdas, kas pieļautas viņu audzināšanā. [29; 29]

Medvedevs pedagoģiski ielaistos audzēkņus iedala trīs grupās pēc viņu ielaistības cēloņiem un nelabvēlīgās vides:

- 1) bērni, kuri ir nepareizi audzināti ģimenē – vecāku alkoholisms, nesaskaņas, kautiņi, nefīrība, lutināšana, bērnu pamešana savā vaļā;
- 2) bērni, kurus negatīvi ietekmējušas skolotāju pieļautās kļūdas un sliktie darba apstākļi – represīvas, šabloniskas darba metodes, negatīva attieksme, labā ignorēšana bērnā, takta trūkums, pārslodze;
- 3) bērni, uz kuriem negatīvi iedarbojušies sociālie faktori. [29; 30]

Šīs skolēnu grupas uzvedību raksturo nepakļaušanās prasībām, bieži rupja un aizskaroša uzvedība, paaugstināta emocionalitāte un saasinātas patmīlības jūtas, neattaisnoti mācību stundu kavējumi, vājas zināšanas, neprasme vai nevēlēšanās sadarboties, konflikti ar klasesbiedriem un skolotājiem.

Sociāli pedagoģiskā riska grupas skolēnu traucējošā uzvedība un nespēja iekļauties klases mācību darbā traucē pedagogiem veikt skolēnu apmācību, tāpēc par svarīgu un neatņemamu skolas darba uzdevumu kļūst pedagoģiskās korekcijas un atbalsta sniegšana šīs grupas skolēniem, darbā iesaistot gan ģimeni, gan dažādas institūcijas ārpus skolas.

Mācīšanās spējas atkarīgas no bērna psihisko procesu darbības. Jebkura slimība vai stāvoklis ietekmē bērnu, viņa mācības, attīstību un uzvedību.

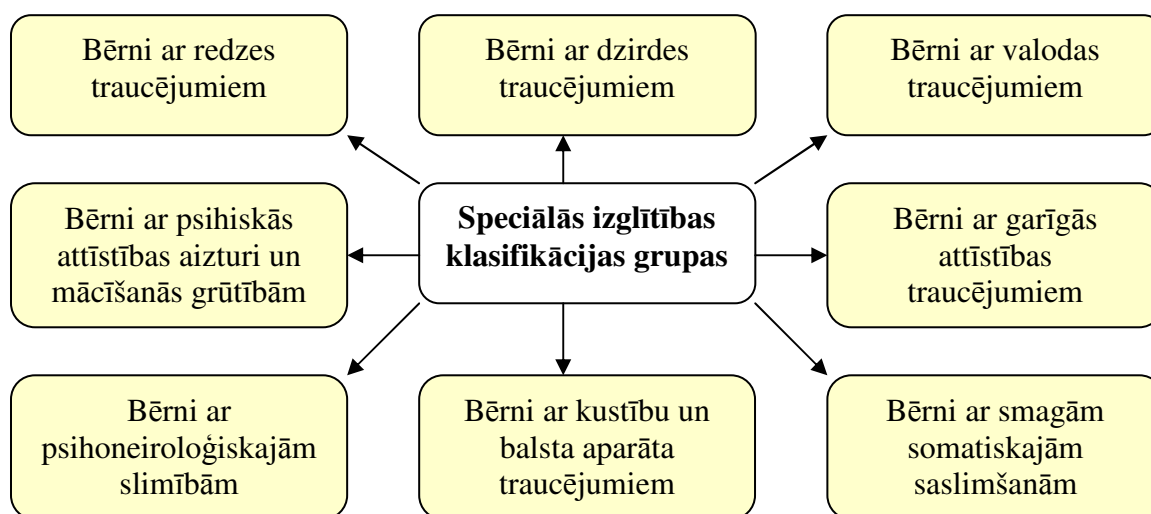
Saskaņā ar speciālistu viedokli, 10 – 25 % grūti audzināmo skolēnu kontingenta ir tieši šādi bērni, kurus vispirms jāārstē. [39; 19]

Apzīmējumu „traucējumi” jeb ierobežotas spējas mēdz lietot, ja bērnam ir medicīniskas, emocionālas, izziņas, sociālas vai mācīšanās grūtības, kuras būtiski kavē bērna normālu augšanu un attīstību. [15; 168]

Bērna speciālās vajadzības – medicīniskas, psiholoģiskas un pedagoģiskas, kuru apmierināšana ļautu viņam iespējami veiksmīgi iejusties un darboties ģimenē, skolā un sabiedrībā.

Pēc LR Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības attīstības programmā 1998.-2003.g. sniegtās speciālās izglītības bērnu dažādo grupu klasifikācijas:

2.shēma

[58; 12]

Mūsu sabiedrības attīstības straujā dinamika nemitīgi paplašina „speciālo vajadzību bērnu” uzskaitījumu, jo pie bērniem:

- ar garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem;
- ar redzes un dzirdes traucējumiem;
- ar kustību traucējumiem;
- ar psihoneiroloģiskām saslimšanām;
- ar runas un valodas traucējumiem
- ar psihiskās attīstības aizturi

tiek pieskaitīti arī:

- bērni ar smagām somatiskām saslimšanām;
- bērni ar mācīšanās traucējumiem;
- trauksmainie bērni;
- pedagoģiski ielaistie bērni;
- bērni ar deviantu uzvedību;

- bērni ar smagiem emocionāliem traucējumiem;
- bērni ar ortopēdiskiem traucējumiem;
- bērni ar autismu;
- bērni ar vispārējās veselības traucējumiem. [45; 66]

Anglijas profesora Džefa Lindsleja sniegtā klasifikācija bērniem ar īpašam vajadzībām:

Bērni ar apmācības grūtībām

- ar mācību grūtībām visos mācību priekšmetos (viegla garīga atpalcība);
- ar smagām apmācības grūtībām (smagāka garīga atpalcība, arī Dauna sindroma bērni);
- ar ļoti smagu garīgo atpalcību.

Bērni ar emocionālām un uzvedības problēmām

- agresīvie bērni;
- bērni ar kontaktēšanās grūtībām;
- hiperaktīvie bērni;
- depresīvie bērni;
- bērni ar zemu pašapziņu;
- nervozi bērni;
- psihozi bērni.

Bērni ar valodas grūtībām

- bērni ar valodas aizturi;
- bērni ar specifiskiem valodas traucējumiem;
- bērni, kuri izvēlas nerunāt, kaut gan viņiem ir runas spējas;
- bērni ar runas problēmām.

Bērni ar sensoriem traucējumiem

- ar redzes;
- ar dzirdes
- ar kustību koordinācijas traucējumiem.

Bērni ar fiziskām problēmām

- ar grūtībām veikt kādas noteiktas kustības – sīkas vai lielākas.

Bērni ar uztveres grūtībām

Bērni ar veselības problēmām

- ar hroniskām slimībām;
- ar periodiskām slimībām;
- ar ortopēdiskām slimībām,
- ar hemofiliju.

Bērni ar nopietniem smadzeņu darbības traucējumiem
--

(Piemēram, pēc smagām autokatastrofām utt.)

ASV šim iedalījumam pievieno:

* bērnus ar sociālajām problēmām (ielu bērni utt.),

* bērnus ar komunikāciju problēmām (mācībvaloda atšķiras no dzimtās valodas)

* apdāvinātos bērnus. [31.]

D.Prets uzsver, ka „Profesionāliem pedagogiem ir jāmāk efektīvi strādāt ar visiem izglītojamiem. Skolēni, ar kuriem skolotājam ir jāstopas klasē, kļūst arvien dažādāki, jo tendence pieņemt parastajās skolās arī bērnus ar speciālām vajadzībām nemitīgi vērsas plašumā.”[35; 117].

Iekļaujošās izglītības uzdevums ir atpazīt skolēnu atšķirīgās vajadzības, prasmes un īpašības, cienīt tās un apmierināt.

Īpašo vajadzību iedalījums, to raksturojums:

- Izziņas deficīts

Dažkārt skolēnus, kam ir izziņas deficīts, kļūdaini klasificē kā garīgi atpalikušos. Parasti šiem skolēniem ir problēmas ar mācīšanos, atmiņu, atbilstošu uzvedību un sociālajām iemaņām.

- Apmācīšanas deficīts

Skolēnus ar apmācīšanas problēmām parasti klasificē kā bērnus ar apmācības grūtībām. Šo bērnu sasniegumi mācībās neatbilst viņu spējām. Viņiem ir vidējas intelektuālās spējas, atsevišķos mācību priekšmetos viņu sekmes var būt labas, citos - stipri zem viduvējā līmeņa.

- Emocionālās un uzvedības problēmas

Skolēni ar emocionālām un uzvedības problēmām ir tie, kuru sliktā uzvedība un emocijas sagrauj viņu pašu un pārējo skolēnu mācību atmosfēru. Šie bērni mēdz būt agresīvi, grūti apmācāmi, viņiem novērojami dažādi izlēcieni.. Iemesli tam var būt visdažādākie – no smadzeņu bojājumiem līdz pat nepareizai audzināšanai, nepareizam bērnu uzturam.

Šajā kategorijā tiek iekļauti bērni ar koncentrēšanās problēmām, hiperaktīvie bērni, kā arī bērni, kuriem ir uzmanības deficīts ar paaugstinātu hiperaktivitāti.

Te pieskaitāmi bērni, kuriem ir depresijas simptomi, novērojama noslēgšanās sevī, ir nav vēlēšanās apmeklēt skolu, nesaprotama rakstura bailes, bērni ar ļoti zemu pašapziņu, bērni, kuriem ir psihozes, nervozitāte un nemiers.

- Sensorās problēmas

Sensoro iemaņu- redzes vai dzirdes – traucējumi bērniem var radīt nopietnas problēmas.

Vizuālie traucējumi ir vājredzība un neredzība (aklums).

Dzirdes traucējumi – vājdzirdība un nedzirdība (kurlums).

Vispārīzglītošajās skolās mācās bērni ar dažādiem redzes jeb refrakcijas traucējumiem: tuvredzību, tālredzību, astigmatismu.

Bērniem ar redzes traucējumiem ir vērojamas saskarsmes grūtības, izziņas darbības prasmes veidojas palēnināti, atpaliek valodas attīstība. Daudzi vājredzīgi skolēni veiksmīgi mācās vispārīzglītošajās klasēs, ja viņiem izdala materiāls ir vairākkārt palielināts; neredzīgajiem skolēniem, savukārt, ir nepieciešams skolotājs speciālists.

Lielākā daļa skolēnu ar nopietniem dzirdes traucējumiem var mācīties vispārīzglītošajās klasēs. Mācību procesā šie skolēni lēnāk kā citi veic skolotāja rīkojumus, bieži pārjautā sacīto, var būt neuzmanīgi. Klasē viņiem būtu vēlams atrasties tuvāk skolotājam, nopietnāku traucējumu gadījumā jālieto dzirdes aparāts. Ar viņiem jārunā tā, lai viņi uz jums skatītos. Vēlams izmantot žestus, nerunāt klases aizmugurē vai arī vienlaikus rakstot uz tāfeles. Turpretim nedzirdīgajiem skolēniem ir nepieciešama zīmju valoda vai kāda cita alternatīva sazināšanās metode.

- Fiziskās problēmas

Fiziska rakstura problēmas ietver cerebrālo trieku, mugurkaula bojājumus, muskuļu distrofiju, elpošanas problēmas, poliomiēlītu, amputāciju un citas, kuru rezultātā rodas kustību traucējumi, ir nepilnīga spēja izmantot rokas un plaukstas. Skolēniem ar šāda rakstura problēmām svarīga ir fiziska pielāgošanās, kā arī viņiem ir nepieciešamas speciālas ierīces, lai atvieglotu rakstīšanas procesu un dažādas manipulācijas ar rokām.

- Veselības problēmas

Diabēts, cistīta fibroze, astma, anēmija, hemofilija, sirds slimības, artrīts, epilepsija, vēzis, AIDS.

Svarīgi ir iemācīt skolēnus izprast un sadzīvot ar savu slimību, lietot medikamentus. Sportā jāizvairās no pārslodzes, mācību stundās – no stresa situācijām. Slimības pastiprinājumu un lēkmju gadījumā jāsniedz vajadzīgā palīdzība.

- Traumatiski smadzeņu bojājumi

Traumatiskus smadzeņu bojājumus(TBS) var definēt kā smadzeņu insultu, ko izraisījis ārējs fiziskais spēks, kura rezultātā var iestāties zināmi apziņas traucējumi.

- Autisms

Autismu var raksturot kā nopietnu darba nespēju visas dzīves garumā. Vispārīgļtītojošajās klasēs autiski bērni cenšas atdarināt savus vienaudžus.

- Valodas problēmas

Šajā kategorijā iekļaujami bērni, kuriem ir valodas aizture, vai arī ir specifiski valodas traucējumi, bērni, kuri dažādu iemeslu dēļ nevēlas runāt, bērni ar dažādām runas problēmām- artikulācijas problēmām, grūtībām pārvaldīt balsi.

Pie šīs grupas pieder arī bērni, kas nemācās savā dzimtajā valodā. [52; 19] Iepazīstoties ar literatūru, autore izstrādāja īpašo vajadzību bērnu detalizētākus traucējumu aprakstus. (4. pielikums)

Parasti bērni ar īpašām vajadzībām, mācību un uzvedības grūtībām vairāk nonāk privātskolās vai skolēnu skaita ziņā nelielās skolās. Šajās skolās ir labvēlīgāka emocionālā un sociālā vide, tās ir piemērotākas skolēniem ar vajadzību pēc mācību procesa individualizācijas.

Skolotājam ir nepieciešama ne vien pozitīva attieksme, sapratne un informētība pret skolēniem un viņu problēmām, bet arī zināšanas un psiholoģiskā gatavība rīkoties krīzes situācijās, jo katrs cilvēks, katrs bērns ir nozīmīgs mūsdienu sabiedrībai.

Tāpēc jebkuram no vispārīgļtītojošās skolas skolotājiem nemitīgi jāpapildina zināšanas, lai mācītos pazīt, atbalstīt un sociāli atveseļot, kā arī integrēt sabiedrībā gan bērnus ar īpašām vajadzībām, gan riska grupu bērnus, lai uzlabotu viņu mācību spējas un novērstu personības traucējumus.

Gandrīz visi skolēni, kas slikti uzvedas, ir zaudējuši ticību sev. Bērni, kas tic savām spējām tikt galā ar dažādām prasībām, ko viņiem izvirza, nerada grūtības nedz mācību darbā, nedz audzināšanā. [4; 84]

Maskavas Defektoloģijas institūta profesore S.Zabramnaja uzskata: „Ikviens bērns var labi mācīties, galvenais ir pareizi izveidot viņa individuālo mācību „maršrutu”. Lai to izdarītu, skolotājam vajag saprast bērna attīstības īpatnības.” [32.]

Bērnam, kuram ir īpašas vajadzības, jājūtas mīlētam un pieņemtam. Viņš jāiedrošina pēc iespējas pilnīgāk izmantot savas spējas un veltīt laiku tām nodarbībām, kuras viņam sagādā prieku.

F.Voltons atzīst, ka neatkarīgi no tā, cik daudz savas labās gribas un jūtu skolotājs ieliek darbā, nepieciešams bērnu arī labāk izprast. [4; 22]

Pedagogam jāizprot: katras atsevišķās slimības vai fiziskā stāvokļa ietekme uz bērnu un mācīšanos; jāizprot šo bērnu fiziskās un psiholoģiskās vajadzības; jāprot sniegt nepieciešamo palīdzību un atbalstu, vēlama izpratne par skolēna ģimeni, tās problēmām. Tomēr jāatceras, ka veiksmīgi novērst vai kompensēt skolēna uzvedības vai attīstības traucējumus var tikai darbojoties komandā, kurā veiksmīgi sadarbojas skolēns, klases audzinātājs, skolas administrācija, pedagogi, bērna vecāki, skolas medicīniskais un atbalsta personāls.

Autore rezumē, ka savlaicīgi un profesionāli veicot korekcijas darbu, pilnīgāk izmantojot ģimeņu lomu skolēnu izglītošanā un audzināšanā, ceļot vecāku atbildību par savu bērnu, var apturēt skolēnu lejupslīdi un integrēt sabiedrībā riska grupas bērnus un bērnus ar īpašām vajadzībām un riska grupas skolēnus.

Daudzās Latvijas skolās šāda pieeja darbā ar bērniem, kuriem īpašas vajadzības, jau darbojas, citur pakāpeniski tiek veidota un ieviesta, diemžēl skolās ar nelielu skolēnu skaitu nav psihologa, sociālā pedagoga, logopēda un ārsta; palīdzības sniegšana balstās vienīgi uz klases audzinātāja un citu pedagogu pleciem.

1.3. ĢIMENES UN SKOLAS SADARBĪBAS IESPĒJU RAKSTUROJUMS INTEGRĀCIJAS PROCESA SEKMĒŠANAI

1.3.1. Skolas un ģimenes sadarbības iespējas

Mūsdienu skolas un ģimenes mijiedarbību raksturo sarežģītāka struktūra nekā tas bija agrāk. Pieaugot demokrātiskām tendencēm sabiedrībā, arī skolas pārvalde ir demokratizējusies, kļuvusi atklātāka sabiedrībai. Gadsimtu maiņai līdzī ir mainījušās skolas, skolēnu un skolotāju prasības, savstarpējās attiecības un skolas vide. Paaudze, kura šodien audzina bērnus, ir augusi un veidojusies citā sociāli ekonomiskajā un politiskajā struktūrā. Gan skolotājiem, gan vecākiem nākas apgūt jaunas zināšanas un prasmes, pārvarēt līdzšinējos viedokļus un atziņas.

Mūsdienu sabiedrība skolai un izglītībai kopumā izvirza ļoti augstas prasības. Darba devēji sagaida, ka skolu beigušie jaunieši:

- radoši domās un strādās;
- spēs risināt problēmas;
- spēs strādāt komandā;
- būs gatavi uzņemt atbildību;
- būs gatavi integrēties un dzīvot mūsdienu sabiedrībā;
- būs gatavoti pašizglītībai visa mūža garumā.

Skolu un vecāku sadarbība ir viens no skolas un sabiedrības integrācijas faktoriem, tā ir nepieciešama arī kvalitatīvam izglītošanas un audzināšanas darbam, lai bērns varētu pilnvērtīgi attīstīties gan psihiski, gan arī fiziski. Kāda būs ģimeņu un skolas sadarbība, tāda būs skolas vide.

Skolas un ģimenes sadarbība ir mērķtiecīgs process, kura īstenošanai nepieciešami labvēlīgi apstākļi skolēna vispusīgai un iespējami plašākai personības attīstībai, iesaistīšanai sabiedrībā.

Pedagoģiskā sadarbība ir skolas, skolēnu un vecāku radoša darbība kopīgu mērķu sasniegšanā, proti, skolēna personības attīstības sekmēšanai.

Skolēniem ļoti nozīmīgs ir vecāku atbalsts- gan morālais, gan sadarbība, gan arī iespēju robežās materiālais. Izglītības likuma 58. pantā sacīts:

Bērna vecākiem (personām, kas realizē vecāku varu) ir pienākums:

1. Savu spēju un finansiālo iespēju robežās nodrošināt ģimenē bērna izglītošanai, veselībai, attīstībai un sadzīvei nepieciešamos apstākļus;

2. Sadarboties ar izglītības iestādi, kurā mācās bērns, un bērna pedagogiem. Savukārt skolai ir jābūt atvērtai sadarbībai un pretī nākošai.

Ī.E.Malrojs atzīmē – lai izprastu sadarbību, jāizprot koordinācija, koncepts, kas atkarībā no nospraustā mērķa izpaužas dažādās formās”. No organizācijas plānošanas viedokļa sadarbību var uzskatīt par iejaukšanās metodi, ko izmanto aktivitāšu koordinēšanai dažādos administratīvās hierarhijas līmeņos. No cita viedokļa to var uzskatīt arī par sadarbību starp sistēmas indivīdiem, kas strādā pie kopīga uzdevuma. [49; 381]

Psihologs V.Reņģe uzskata, ka „sadarbība jeb kooperācija ir izturēšanās stils, kam raksturīga savstarpēja uzticēšanās un atklātība. Abas sadarbībā iesaistītās puses kopējiem spēkiem mēģina atrast tādu risinājumu, kurš pilnībā apmierina abu pušu intereses. Bieži vien tas prasa jaunu, radošu pieeju esošajai problēmai.”

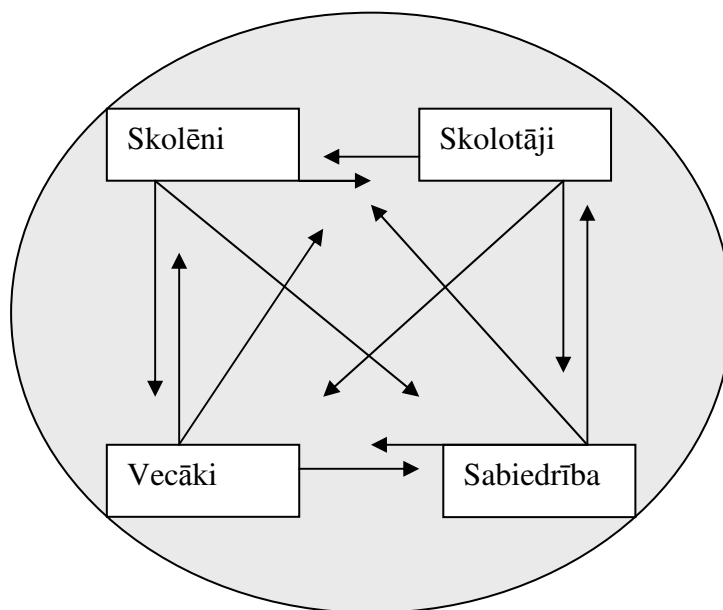
Alvars Baldiņš un A.Raževa savos pētījumos par skolas un ģimenes sadarbības būtību, atzinuši: Sadarbības kā jēdziena interpretācijas ir dažādas, taču tajās ir ietverti:

- kopīgi mērķi visām sadarbības procesā iesaistītajām pusēm – subjektiem;
- kopīga darbība šo mērķu sasniegšanā;
- atbildības apzināšanās un tās vienlīdzīga sadale starp subjektiem. [3; 7]

Ziņojumā „Mācīšanās ir zelts”, ko Starptautiskā Komisija par izglītību divdesmit pirmajam gadsimtam sniegusi UNESCO varam lasīt: „ģimenes mājoklis ir bērnu pirmā skola. Bet, ja ģimenes vide nav pilnvērtīga vai tās vispār nav, no skolas ir atkarīga, kā nodrošināt to, lai īstenotos katra bērna spējas.”

Autore uzskata, ka skola ir vieta, kur sadarbojas skolēni, skolotāji, vecāki un sabiedrība.

3.shēma

Skolas un ģimenes sadarbība var tikt īstenota, balstoties uz sistemātisku pieeju, kad šis process tiek vadīts visā izglītības iestādē kopumā.

Lai radītu izpratni par skolotāju vai skolas administrācijas prasībām, izglītības darbā iesaistīto problēmām, nepieciešamajiem līdzekļiem un mācību materiāliem, izprastu skolēnu vai viņu vecāku satraukumu, ir nepieciešama regulāra un mērķtiecīga skolas un vecāku sadarbība.

Skolai ir jāspēr pirmais solis uz sadarbības veicināšanu. Tieši skola, sākot no skolas vadības, klašu audzinātājiem, pedagogiem un beidzot ar skolas tehnisko personālu, ir tie, kas savā ikdienas darbā veido reālo sadarbību starp skolu un ģimeni. Ir jāvirzās uz vecāku un skolas pozitīvu saskarsmi un kopīgu dialogu nevis smaguma novelšanu no vieniem pleciem uz otriem. Visbūtiskākais šajā procesā ir radīt ieinteresētību.

Bieži vien vecāki nevēlas un neinteresējas par sadarbību ar skolu, jo:

* nepievērš pietiekamu uzmanību bērna audzināšanai:

- ir aizņemti darbā;
 - bērni tiek uzskatīti par traucēkli personisko mērķu sasniegšanai;
 - slimo paši vai citi ģimenes locekļi;
 - ir sociāli maznodrošināti;
 - ir mazizglītoti;
 - ir atkarīgi no alkohola, narkotikām utt.;
 - darbojas dažādās sektās.
- ir kritiski noskaņoti:
 - viņiem ir augsts, bet neadekvāts pašnovērtējums;
 - augstāka pedagoģiskā kompetence;
 - lielāka dzīves pieredze;
 - sabiedrībā izplatīti negatīvi stereotipi;
 - „akla” mīlestība pret savu bērnu;
 - psihiski defekti.

Ļoti svarīga ir vecāku vēlme sadarbību uzturēt. Nozīmīgs ir vecāku zināšanu līmenis, viņu attieksme pret skolu. Jau no skolas gaitu uzsākšanas svarīgi būtu panākt, lai skolēna audzināšana ģimenē būtu saskaņota ar tām pedagoģiskajām prasībām, kādas tās ir skolā. Klašu audzinātājiem jārēķinās ar vecāku dažādo pieredzi sadarbībā ar skolu un citiem vecākiem.

Svarīgs nosacījums sadarbībā ir vecāku un skolotāju spējai pieņemt bērnu tādu, kāds viņš ir – ar viņa darbiem un nedarbiem, izskatu un veselību, rūpēm un vēlmēm, ar viņa sociālo stāvokli. Vecāki, kuri būs iepazinuši un apzinājušies savu bērnu uzvedības, saskarsmes un mācību problēmas, spēs tiem labāk palīdzēt.

Skolas un ģimenes veiktā sadarbība:

- veido sapratni;
- nodrošina informācijas apmaiņu;
- sniedz jaunas zināšanas.

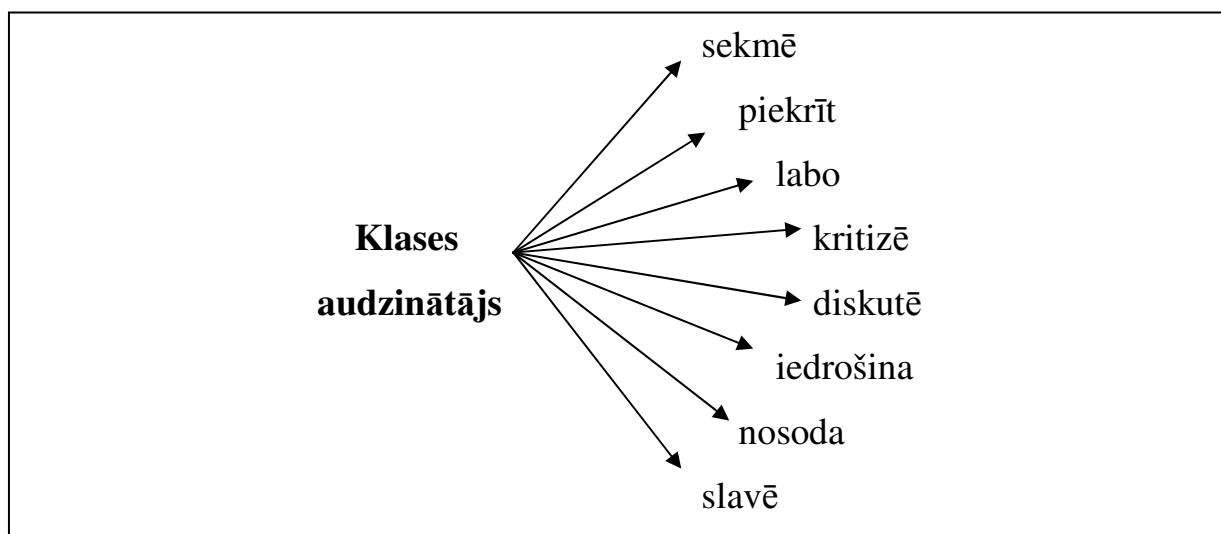
Katrā valstī klases audzināšanā, darbā ar skolēnu vecākiem ir savas prasības un gadu gaitā radušās savas tradīcijas.

Latvijas skolās sadarbība ar skolēnu vecākiem tiek ietverta:

- * skolas nolikumā;
- * skolas darba plānā;
- * mācību priekšmetu skolotāju darba noteikumos;
- * klases audzinātāju darba noteikumos;
- * klašu audzinātāju metodiskās komitejas nolikumā.

Skolās darbojas vecāku padomes, daudzviet – vecāku klubi un atbalsta grupas vecākiem, tomēr galvenais skolas un ģimenes tuvinātājs daudzus gadus ir bijis klases audzinātājs ar savām skolēnu un vecāku audzināšanām un izglītojošajām darbībām:

4.shēma

Bieži vien klases audzinātājs ir centrālā persona sākumskolā, kurai skolas administrācija deleģē skolas un ģimenes sadarbības mērķu īstenošanas funkcijas.

Klases audzinātāja pedagoģiskās funkcijas:

- prognozēšana,
- organizēšana,
- vadīšana,
- izglītošana,
- kontrolēšana,
- labošana,

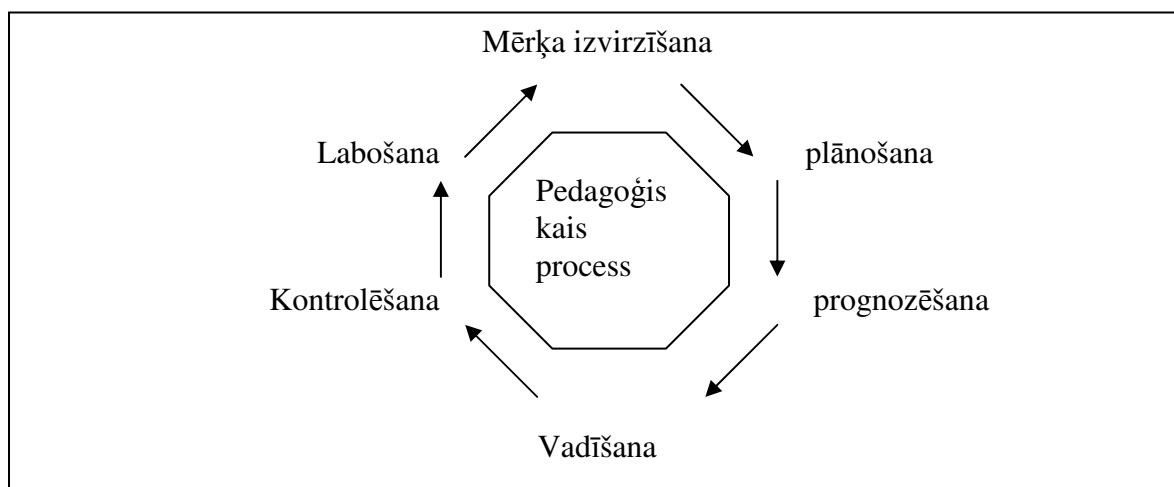
- izvērtēšana, novērtēšana, ...

Klases audzinātāja veikto auzinātājdarbību mēs varam nosacīti sadalīt sekojošos posmos:

1. Skolēnu un viņu ģimeņu izpēte;
2. Tālākās darbības plānošana,
prognozēšana,
konsultēšana;
3. Kopējās aktivitātes:
 - ar skolēniem;
 - ar skolēnu vecākiem;
 - ar mācību priekšmetu skolotājiem;
 - ar administrāciju
4. Vērtēšana, analīze.

Līdz ar to jebkuru mērķtiecīgu klases audzinātāja pedagoģisko darbību varam attēlot kā nepārtrauktu kustību pa apli:

5.shēma

Autore atzīst, ka klases audzinātājs ir tas, kurš palīdz gan skolēniem, gan viņu vecākiem ar savu ierosmi, pieredzi un profesionālajām zināšanām, un piekrīt, ka sadarbības procesa nozīmīgs posms ir veiksmīga klases audzinātāja un skolēnu vecāku sadarbība. Šī sadarbība ir sekmīga, ja tā tiek mērķtiecīgi vadīta.

Skolas un ģimenes veiksmīgas sadarbības galvenie rādītāji, kā norāda Ā.Milta, ir:

- savstarpēja cieņa un uzticēšanās;
- pietiekami bieži individuālie kontakti;
- apmeklētas vecāku sapulces;
- aktīva līdzdalība skolas un klases pasākumos;
- atsaucīga attieksme pret skolas aicinājumiem

- ģimenes pedagoģiskās izglītības līmeņa celšana.

Pēc A.Baldiņa un A.Raževas veiksmīgas skolas un ģimenes sadarbības rezultātā:

- ģimene redz savu bērnu vienaudžu vidū, saskarsmē ar citiem skolēniem;
- klases audzinātājs labāk iepazīst ģimeni, tās pedagoģisko potenciālu, līdz ar to spēj sniegt pamatotāku palīdzību ģimenei. [3; 9]

Savukārt E. Pagraba uzskata, ka audzināšanā labvēlīgu rezultātu sasniegšana iespējama, izvērtējot un pilnīgojot vecāku:

- * zināšanas par bērnu audzināšanu,
- * izpratni par bērna attīstības posmu (vecuma) īpatnībām,
- * atbildību par labvēlīgas mikrovides radīšanu sava bērna darbībai un attīstībai,
- * izpratni par klases audzinātāja un vecāku sadarbību bērnu skološanā un audzināšanas darbā. [34; 6]

A. Baldiņš un A.Raževa uzsver, ka klases audzinātājam sadarbībā ar vecākiem jānodrošina:

- informācijas apmaiņa;
- konsultēšanās iespējas;
- prognožu esamība;
- korekcijas iespējas. [3; 19]

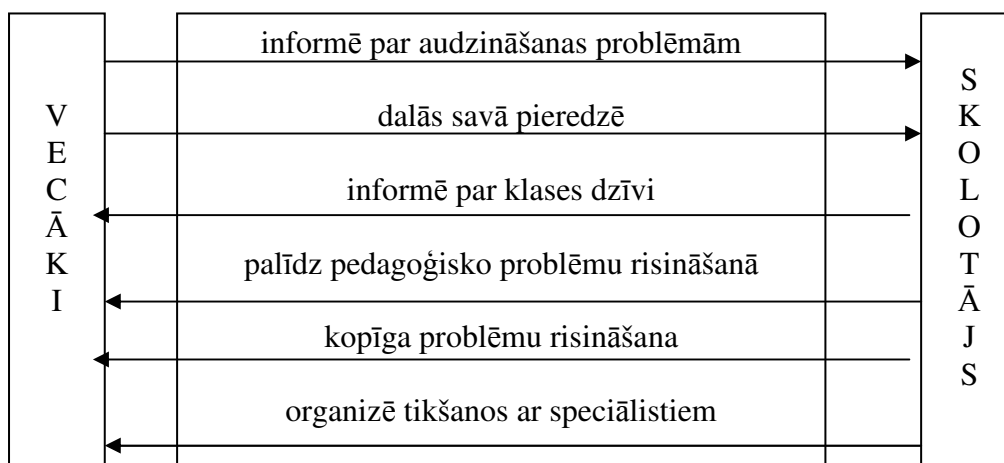
Sadarbības formas var būt dažādas:

- 1) individuāls darbs ar katru ģimeni;
- 2) grupas darbs ar skolēniem un to vecākiem;
- 3) kolektīva darba forma, kur piedalās visas klases vecāki vai klašu grupas vecāki;
- 4) frontālās darba formas (skolas vecāku pilnsapulces u.c.).

Viena no tradicionālākajām skolas un ģimenes sadarbības formām ir vecāku sanāksmju un sapulču organizēšana.

Skolotāju un vecāku sadarbība vecāku sapulcēs:

Sapulču saturu iespējams variēt, katru no tām veidojot kādai noteiktai tēmai. Tām jābūt interesantām, tajās iekļaujot noderīgu informāciju un vērā ņemamus padomus. Iespēju robežās var izmantot skolā un ārpus skolas strādājošos speciālistus- psihologu, medicīnas darbiniekus, pašvaldības pārstāvjus, vieslektoros.

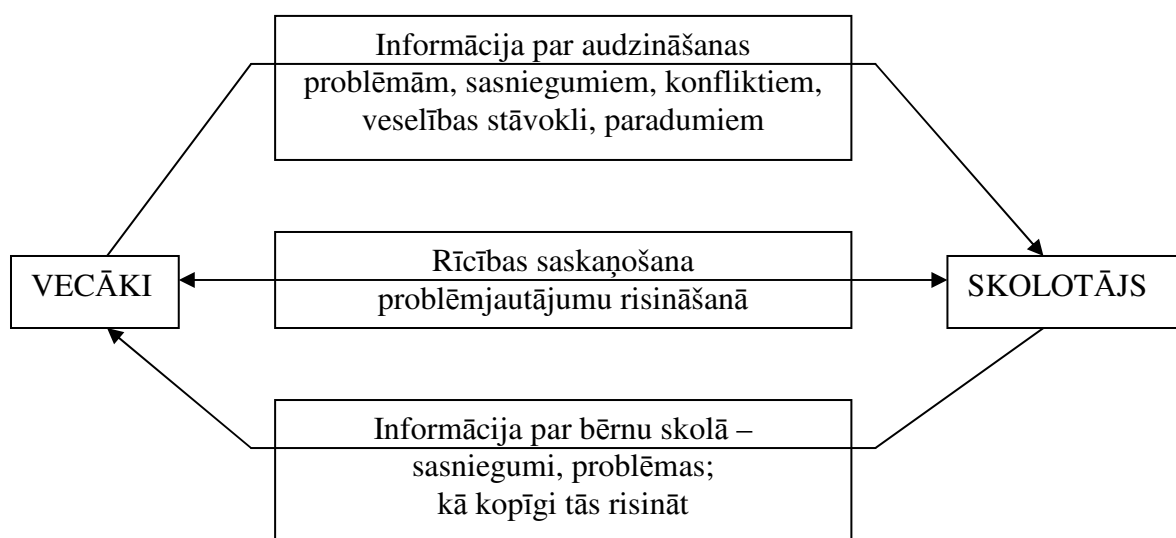

[24; 74]

Vecāku sapulcēs ir lietderīgi maksimāli izvērtēt un uzsvērt katra bērna sīkākos veiksmes momentus, turpretī neveiksmes ar vecākiem vajadzētu apspriest individuāli, mēģinot noskaidrot to cēloņus un meklējot atbilstošu darbības veidu, kā tās novērst.

Skolotāja un vecāku individuālās tikšanās/sarunas:

7.shēma

Ņemot vērā Līvānu ģimnāzijas pieredzi un savus vērojumus, autore secina, ka individuāls darbs un sarunas ar ģimeni ir efektīvākā sadarbības forma, minot tās pozitīvās iezīmes:

- ar bērna vecākiem tiek apspriestas tās audzināšanas problēmas, kas satrauc abas puses;
- katra skolēna un viņa ģimenes problēmas paliek zināmas tikai skolotājam un vecākiem.

[24; 74]

Sākumskolas posmā pozitīvi vērtējama ir skolotāju – skolēnu – vecāku sadarbība.

Lielākā daļa vecāku ir atsaucīgi un ieinteresēti par sava bērna skolas gaitām, mācību procesu, saskarsmi ar citiem skolēniem, ārpusklases pasākumiem. Vecāki labprāt apmeklē skolu, tiek ar klases audzinātāju, kā arī labprāt piedalās skolas un klases pasākumos, kuros viņi var būt iesaistīti gan kā rīkotāji, gan kā dalībnieki, gan – skatītāji. Te minami kopīgi atpūtas pasākumi – tematiskās pēcpusdienas, konkursi, koncerti, dzimšanas dienu svinības, gadskārtu ieražu svētki, kopīgi kultūras pasākumu apmeklējumi, pārgājieni, ekskursijas, sporta aktivitātes u.c.

Pēc K.B.Volšas: „Vecāku iesaistīšanās var būt sākot no tradicionālās vecāku lomas, nodrošinot bērniem pamatvajadzību apmierināšanu un drošību, līdz pat līdzdalībai lēmumu pieņemšanā, skolas politikas veidošanā un finansiālai atbalstīšanai”, atzīstot, ka „svarīgi ir izmantot katru izteikto vecāku iniciatīvu.” [60.]

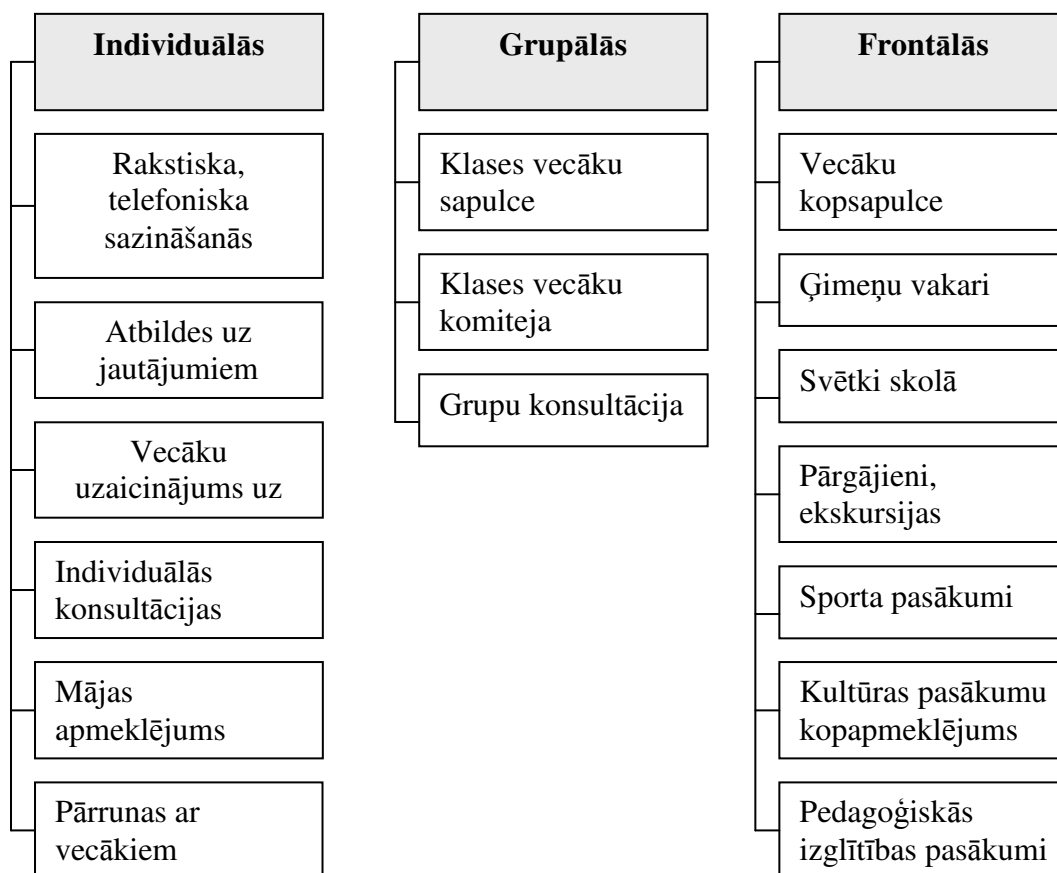
Klases audzinātāja sadarbības formas ar ģimenēm varam skatīt individuālā, klases un visas skolas līmenī:

4.tabula

Individuāli	Klases līmenī	Skolas līmenī
<ul style="list-style-type: none"> * individuālas sarunas, ziņojumi, vēstules, sazināšanās internetā * atbildes uz jautājumiem * vecāku uzaicinājums uz skolu * individuālas tikšanās, konsultācijas * mājas apmeklējumi 	<ul style="list-style-type: none"> * sarunas * konsultācijas * diskusijas * lekcijas 	<ul style="list-style-type: none"> * pedagoģiskās izglītības pasākumi vecākiem * vecāku pēcpusdienas * pasākumi vecākiem * ekskursijas * sporta aktivitātes u.c.

A.Baldiņš un A.Raževa skolas un ģimenes sadarbības formas iedala individuālajās, grupālajās un frontālajās:

8.shēma

[3; 13]

Metodes, ko sadarbībā ar vecākiem izmanto klašu audzinātāji, var iedalīt verbālajās un praktiskajās:

5.tabula

Verbālās	Praktiskās
<ul style="list-style-type: none"> • diskusijas • instrukcijas • situāciju analīzes • izskaidrojums • stāstījums 	<ul style="list-style-type: none"> • ekskursijas • sporta aktivitātes • pasākumi vecākiem, bērnu dzimšanas dienu atzīmēšana • lomu spēles

Aptaujājot pedagogus par metodēm, kuras darbā ar vecākiem izmanto klašu audzinātāji, autore secināja, ka praksē visbiežāk tiek izmantotas verbālās darba metodes.

Iepazīstoties ar bērncentrētas pedagoģijas piekritēju viedokļiem, A.Tūna pēc K.B.Volša ir raksturojusi atšķirības vecāku lomas izmaiņās:

Tradicionālā klasē

- * vecāki tiek uzskatīti par nepiederošiem;
- * sazināšanās ar ģimenēm parasti notiek tad, kad radušās problēmas;
- * vecākiem ir noteikts, kad viņi var nākt uz skolu, piemēram, atvērto durvju dienās;
- * vecāku iesaistīšana skolas darbā tiek attiecināta uz skolai nepieciešamo lietu sagādāšanu un mājas darbu pārbaudīšanu.

Bērncentrētā klasē

- * vecāki tiek uzskatīti par savu bērnu pirmajiem skolotājiem un partneriem;
- * sazināšanās aizsākas mācību gada sākumā, koncentrējas uz kopīgu mērķu izvirzīšanu un plānošanu katram bērnam;
- * vecāki tiek gaidīti skolā jebkurā viņiem ērtā laikā;
- * vecāki tiek uzskatīti par personībām, kas var sekmēt un dažādot mācību darbu klasē un ārpus tās.

[60.;30]

Veiksmīgas sadarbības ar vecākiem priekšnoteikumi:

- jāatstāj pozitīvs pirmais iespaids;
- sadarbībai jābūt regulārai;
- pedagogam jābūt ieinteresētam bērna dzīvē;
- pedagogam vienmēr jāatrod laiks, lai uzklausītu vecākus (arī, ja šī laika nav);
- jārespektē vecāku gūtā pieredze;
- sadarbībai jābalstās uz savstarpēju cieņu un konfidencialitāti;
- par jebkuru bērnu ir jāspēj pateikt ko pozitīvu;
- ja saruna nav ievirzījies pozitīvā gultnē, tā tomēr jābeidz pozitīvi;

Lai tikšanās reizēs vecāki nebūtu pasīvi klausītāji, klases audzinātājam jāmeklē jaunas sadarbības formas, kas iesaistītu viņus darbībā, atraisītu viņus, dotu iespēju izteikties, lai vecāki kopīgi meklētu problēmu atrisinājumus.

Sadarbībā jāievēro šādi pamatprincipi:

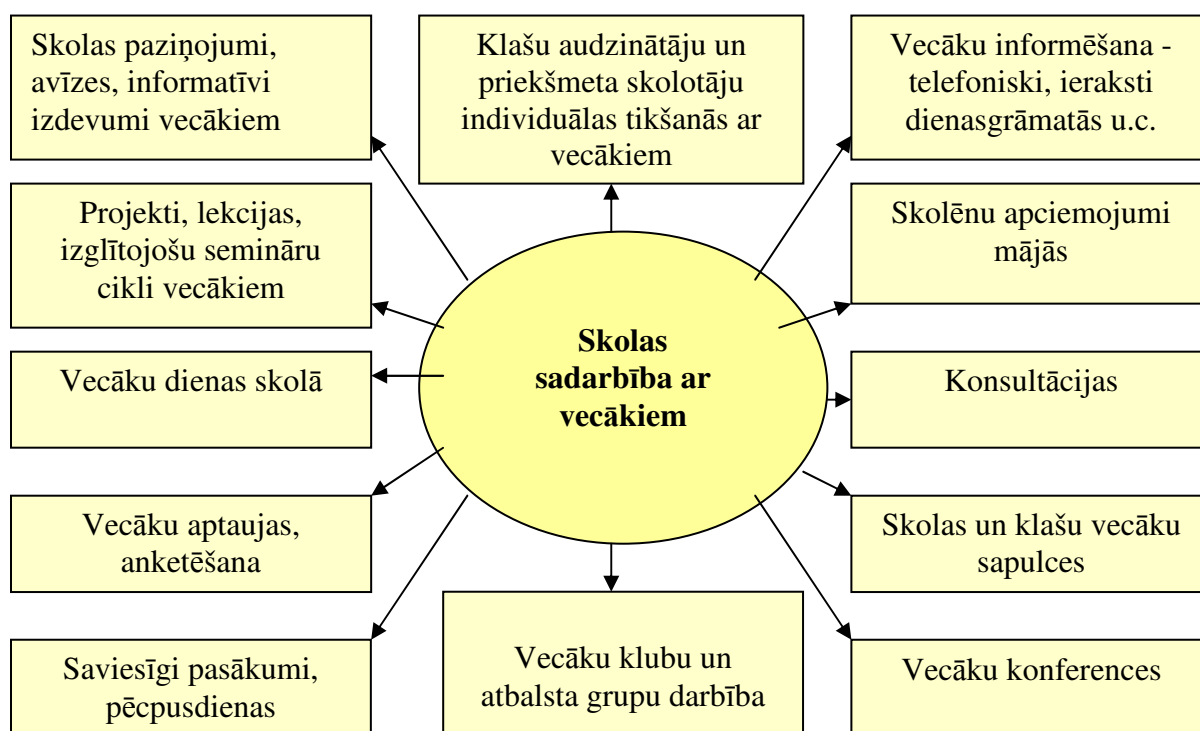
- savstarpējā cieņa;
- saprašanās;
- iejūtība;
- taktiskums;
- lietišķums;
- savstarpējā uzticēšanās, kas, savukārt, sekmēs:
 - abpusēju ieinteresētību;
 - vecāku atsaucību;
 - gribu aktīvi sadarboties.

Autore, par pamatu ņemot Bruklīnas, Masačūsetsas pavalsts, valsts skolu inspektora palīga Viljama B.Ribas ieteikumus, izdalīja sekojošas prasības skolotājam sadarbības procesa uzturēšanā :

- pārzināt bērnu psiholoģiskās īpašības un īpatnības;
- pārzināt ģimenes sociālo stāvokli;
- veidot sistemātisku un plānveidīgu sadarbību ar vecākiem;
- informēt vecākus, kad iespējams tikties ar klases audzinātāju vai skolas administrāciju;
- labi pārzināt mācību programmas un mācību priekšmetu skolotāju prasības;
- ievērot valodas skaidrību sarunās ar vecākiem;
- ievērot precizitāti solījumu izpildē;
- nodrošināt iespējas jautāt un diskutēt;
- izmantot inovatīvos paņēmienus.

Autore piedāvā šādu skolas sadarbības ar vecākiem modeli, kas tapis iepazīstot un izanalizējot citu autoru pieredzi un ieteikumus:

9.shēma

1.3.2. Ģimene – skolas sadarbības partneris

Suhomļinskis uzsver: „Bērns ir kā ģimenes spogulis. Lai labi iepazītu bērnus, labi jāiepazīst to ģimenes.”

J.Studenta „Vispārīgā pedagoģija” Audzināšanas noteikumi skolā 9.punktā teikts: „Skolotājam jāuztur dzīva attiecība ar audzēkņu vecākiem. Skolotājam jāpazīst ne tikai bērni, bet arī viņu vecāki, aizbildņi un pat bērnu tuvākā apkārtnē”.

Bērnu attīstība, viņu fiziskā, emocionālā, sociālā un garīgā veselība pēctecīgi ir atkarīga no ģimenes un tās sniegtās stabilitātes. Lai veicinātu ģimenes un skolas sadarbību, svarīgi ir gūt izpratni par katru no ģimenēm un bērnu audzināšanu tajā.

Mūsdienās ģimenes mēdz būt tikpat daudzveidīgas kā cilvēki, kas tās veido. Mainās ne tikai materiālā nodrošinātība un ģimeņu stabilitāte, bet arī bērnu un vecāku savstarpējās attiecības. Tomēr var izdalīt noteiktus ģimenes tipus atkarībā no dominējošiem bērnu audzināšanas paņēmieniem:

- 1) ģimenes, kuras palīdz bērna individuālajai attīstībai, atbalstot emocionālo tuvību, sapratni, līdzjūtību;
- 2) ģimenes, kuras apzināti vai neapzināti par galveno izvirza gribas un derīgu iemaņu trenēšanu;
- 3) ģimenes, kurās bērnu audzināšanā valda stingra kontrole pār iekšējo pasauli, kas noved pie konflikta;
- 4) ģimenes, kurās bērnu uzskata par "plastilīnu", no kura var izveidot visu, ko grib, uzspiežot vecāku iecerēto modeli.

Sabiedrībā palielinās to ģimeņu skaits, kas nespēj vai nevēlas rūpēties par bērnu audzināšanu. Bērniem bieži vien pietrūkst vecāku mīlestības, gādības un uzmanības.

I.Plaude ir novērojusi, ka daudzas ģimenes cenšas bērnus nodrošināt tikai materiāli. Komunikāciju šajās ģimenēs vairs nav, bērni netiek emocionāli pieņemti un aizsargāti.

[38; 172]

Daļa vecāku izturas bezatbildīgi pret saviem bērniem. Arvien biežāk mūsu apkārtējā sabiedrībā ir sastopami gadījumi, kad bērni audzināšanā tiek nodoti vecvecākiem vai uzticēti radniekiem. Pie tām ir minamas nelabvēlīgas ģimenes, ģimenes, kurās ir mazgadīgas māmiņas, kā arī ģimenes, kuru vecāki dodas peļņā ārpus Latvijas robežām.

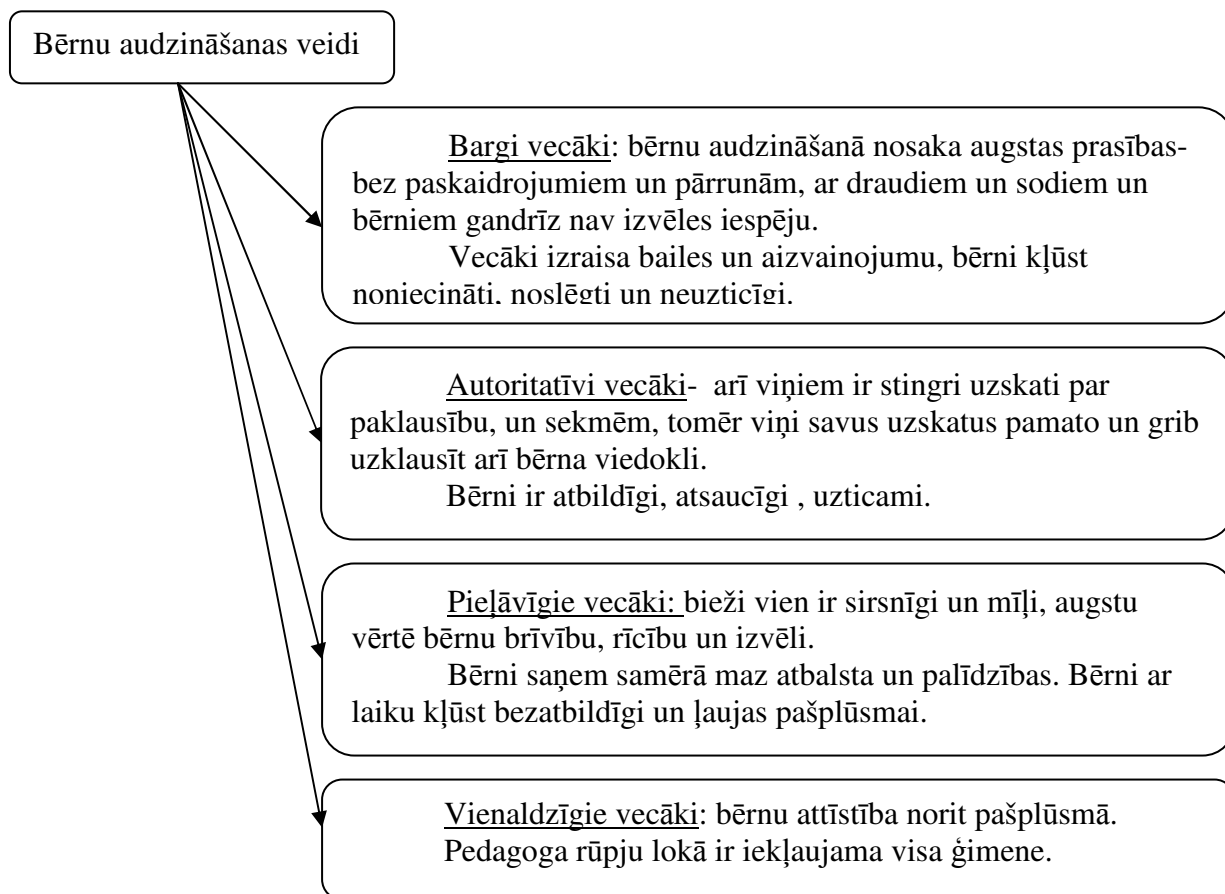
Sadzīvē rodas situācijas, kurās vecāki savus pienākumus veic epizodiski:

- vecāki, kas rūpējas par savu virzību darbā, strādā virsstundas vai arī rūpējas par savas izglītības paaugstināšanu;

- tēvi, kas pēc šķiršanās vai aiziešanas no ģimenes nedzīvo kopā ar saviem bērniem.

Katra ģimene ir savādāka, katrā no tām veidojas sava audzināšanas sistēma, savs audzināšanas stils.

10.shēma

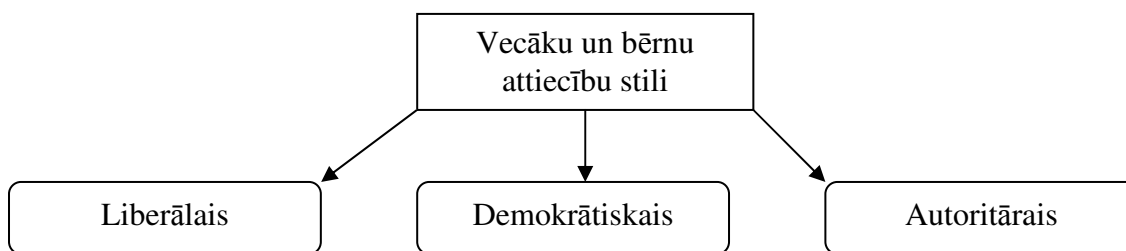

Ģimenes audzināšana ir audzināšanas sistēma, kura ir veidojusies un norit konkrētās ģimenes apstākļos, sadarbojoties bērniem, vecākiem un citiem radniekiem.

Liela loma bērnu audzināšanā un izglītošanā ir ģimenes iekšējai saskarsmei, pieaugušo vēlmei kontaktēties ar bērnu, nodot viņam savu pieredzi, uzskatus, izturēšanās normas.

Klases audzinātājam ir būtiski pārzināt bērnu un vecāku attiecību stilu, ko varam attēlot sekojoši:

11.shēma

Demokrātiska audzināšanas stila ģimenē:

- vecāki neuzsver savu vadošo stāvokli;
- vecāki pieļauj diskusijas par saviem norādījumiem;
- sarunas ar bērniem norisinās biedriskā tonī;
- vecāki bērniem izsaka uzslavas un nopelnumus;
- bērniem tiek sniegti padomi un ieteikumi;

Vecāki autoritāra audzināšanas stila ģimenē:

- ievēro distanci starp sevi un bērnu;
- aprobežojas ar īsiem, lietišķiem rīkojumiem (bez paskaidrojumiem);
- izturas pret bērnu asi, nelaipni;
- neņem vērā bērna emocijas un jūtas;
- izsaka aizliegumus bez jebkādam atļaidēm;
- cildina vai rāj bērnu atkarībā no sava garastāvokļa;

Liberāla audzināšanas stila ģimenē:

- vecāki jau iepriekš it kā samierinās ar jebkuru bērna rīcību;
- bērnu uzslavām un sodiem netiek tērēts ne laiks, ne spēki;
- bērniem netiek izteikti nekādi norādījumi un ieteikumi. [48; 292]

Nereti bērna disciplinēšana kļūst par strīdus ābolu ģimenē, nostādot tēvu un māti pretējās nometnēs, kur stress un emocionālie uzbrukumi arvien vairojas. Kaunēdamās par bērna īpatnībām, māmiņas var justies mazvērtīgas un šo izjūtu tālāk nodot arī bērniem.

Apstiprinājies, ka vecāki, kas netiek galā ar savu vienīgo atvasi, gaida, ka skola būs tā, kas tiks galā ar izlutināto vai, gluži otrādi, pilnīgā novārtā atstāto bērnu.

Jāatzīmē, ka nepareizs audzināšanas stils ģimenē sekmē bērnu uzvedības traucējumu veidošanos. Mūsdienās ir daudz bērnu, kas ir agresīvi un sabojāti no pārmērīgi „mīksta

audzināšanas.” Savukārt bērni no autoritāra audzināšanas stila ģimenēm biežāk kā citi var tikt pakļauti antisociālas grupas vai sektas ietekmei.

A. Baldiņš un A. Raževa min vairākus nepareizas audzināšanas veidus ģimenē:

- kontroles un uzraudzības trūkums;
- pārspīlētas rūpes un gādība;
- atstumšana ģimenē;
- izteikti stingra audzināšana;
- ļoti augsti tikumiskie ideāli un kritēriji bērnu audzināšanā.[3;28]

Labu padomu sniedz J.A.Studenta teiktais: „Vecāki vai citi audzinātāji, kas pret bērniem izturas pārāk bargi, kas viņus lamā, sit vai citādi noniecina, pilnīgi neapzināti un nemanot panāk to, ka bērni paliek ar mazvērtības apziņu un izjūtu. Bērni kļūst bailīgi, neuzņēmīgi un flegmatiski. Bērni nevis jānoniecina, bet jāpamudina darbā, uzdevumos un sasniegumos, ierosinot viņos pārliecību.”

Ikdienas dzīvē bērni apgūst ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, atdarina tās.

A.Spivakovska ir izdalījusi šādas bērna lomas ģimenē:

- * Grēkāzis – ja vecāku problēmas un neapmierinātība pāriet uz bērnu;
- * Mīlulis – ja vecāku emocionālais vakuums tiek aizpildīts ar pārspīlētām jūtām pret bērnu un pārmērīgu mīlestību pret viņu;
- * Mazulītis – ja bērns ir attālināts no vecākiem, un viņam uz visiem laikiem lemts ģimenē būt tikai bērnam, no kura nekas nav atkarīgs;
- * Samierinātājs – ja bērns ļoti agri iesaistās ģimenes problēmu risināšanā.

Lai labāk saprastu bērnu problēmas un veidotu ciešāku ģimenes un skolas sadarbību, autore iesaka iepazīties ar kritērijiem, kas raksturo ģimeni.

Pedagoģe J.Kovaļčuka ģimenes iedala:

- Labvēlīgas ģimenes, kurās ir vienotas prasības, saprātīga interešu apmierināšana, cieņa, mīlestība, gādība u.c.;
- Ārēji labvēlīgas ģimenes, kas ir norobežotas no draugiem, kurās ienākusi „sava pasaule”;
- Nelabvēlīgas ģimenes, kurās nav vienotas prasības, ir nepārtraukti organizēta sadzīve, vecāki strīdas savā starpā, bērnu audzināšanai nepievērš uzmanību, lieto alkoholu. [7; 84]

Bērnu psihiatrs J.Bujanovs savukārt ģimenes iedala:

- * harmoniska;
- * irstoša;

- * izirusi;
- * nepilna;
- * destruktīva.

Pedagoģe D. Dzintare ģimenes ir iedalījusi:

- Pozitīvi noturīga ģimene – „ideālais modelis.”
- Ģimenes, kurās ir visi nepieciešamie apstākļi bērnu audzināšanai, taču dažiem faktoriem ir nenoturīgs raksturs(piemēram, vecākiem nav vienotu prasību).
- Ģimenes, kurās nav radīti nepieciešamie apstākļi bērnu audzināšanai.
 - Sociāli ielaistas ģimenes. [7; 84]

Psihoterapeite un psiholoģe A.Spivakovska savos pētījumos ir devusi skaidrojumu šādiem ģimeņu tipiem: 1. Harmoniska ģimene;

2. Nelabvēlīga ģimene: * ārēji mierīga ģimene;

- * „vulkāniska” ģimene;
- * „Ģimene - sanatorija”;
- * „ģimene – cietoksnis”;
- * „ģimene – trešais lieks”;
- * ģimene ar „elku”;
- * „ģimene – masku balle.

E.Pagraba, ņemot par pamatu A.Spivakovskas izstrādāto ģimeņu tipu dalījumu, aplūko ģimeņu ietekmi uz bērnu un sniedz šo ģimeņu raksturojumu:

7.tabula

Ģimenes tips	Ģimenei raksturīgais	Ietekme uz bērnu
Harmoniska ģimene	Sirsnīga, emocionāla, vecāku mīlestību apliecinoša attieksme pret bērniem apvienota ar pareizi izvirzītiem uzvedības noteikumiem	Tiek atzīta bērna personība, saglabājas dziļš kontakts ģimenē un savstarpējās attiecības pamatojas uz dialogisko principu, bērnam tiek dotas personīgās iniciatīvas iespējas
Disharmoniska ģimene	Teātris, kurā katrs ģimenes loceklis izpilda uzspiestu, svešu, taču ģimenes attiecību noteiktu lomu	Nerealizējas ne bērnu, ne vecāku individualitāte
Ārēji mierīga ģimene	Uz āru tiek rādītas labas savstarpējās attiecības, kaut arī patiesībā attiecības ir formālas, garlaicīgas	Slikti ietekmē pašsajūtu, ilgstošas grūtsirdības un depresijas periodi
Vulkāniska ģimene	Attiecības mainīgas un klajas – skandāli, šķiršanās un mīlestības atkārtota zvērēšana	Traģēdija, kas apdraud dzīves stabilitātes pamatus
Ģimene - sanatorija	Nemiens un bailes no apkārtējās	Bērns var netikt aprūpēts, jo

	<p>pasauls, pilnīga norobežošanās no citiem cilvēkiem</p>	<p>vecāki domā par savstarpējām attiecībām. Bērns var būt iesaistīts</p> <p>Bezgalīgos mājas darbos, ilgi dzīvojot fiziskas pārpūles un nervu pārslodzes apstākļos, iemantojot neurozi, paaugstinātu jutīgumu</p>
Ģimene - cietoksnis	<p>Valda uzskats par apkārtējās pasaules naidīgumu, agresivitāti, naidīgumu</p>	<p>Reglamentēti kontakti ar apkārtējo pasauli, dažādi ierobežojumi, deklarācijas – it kā rūpējoties par bērnu. Mīlestībai pret bērnu visai nosacīts raksturs</p>
Ģimene - teātris	<p>Teatralizēts dzīves veids, kur tēlo viens vai visi. Centrā spēle vai efekts. Vienu no ģimenes locekļiem visu laiku jāapjūsmo</p>	<p>Vecāki veikli deklarē aizliegumus un pamudinājumus, bet tikpat ātri tos aizmirst. Bērnam nodrošināta moderna audzināšana – pulciņi, valodas, mūzika. Bērnam zūd paškontrolē, iekšējā disciplīna. Veidojas personība ar egoistisku ievirzi</p>
Ģimene – trešais lieks	<p>Vecāki darbojas tikai ap savu mīlestību, nepildot vecāku pienākumus. Viens vai abi vecāki nav psiholoģiski nobrieduši bērnu audzināšanai. Bažas par veselību, dzīvību, pat neilgu šķiršanos</p>	<p>Rodas nepilnvērtības sajūta, bērni ir pilnīgā atkarībā no vecākiem. Vecākiem grūti saprasties ar pusaudžiem.</p>
Ģimene ar elku	<p>Apkārtējo novērtējums ir citādāks, vienīgā bērna labklājības vārdā notiek nesavtīga pašuzpurēšanās, saistot ar viņu milzīgas cerības</p>	<p>Palēnina bērna gaitu uz pieaugušo pasauli, jo rūpju samazināšanās var izraisīt ģimenes sairšanu. Bērns tiek lutināts, apbērts ar glāstiem, apbrīnots, žēlots. Ja pārdzīvo, rīkojas demonstratīvi, negatīvi vērtē citus, kļūst cietsirdīgs</p>
Ģimene – masku balle	<p>Vecākiem atšķirīga vērtību orientācija, kalpo dažādiem elkiem, bērniem izvērza atšķirīgas prasības, dod nesaskanīgus vērtējumus</p>	<p>Bērnam veidojas pretrunīga pasaules aina, paaugstinātas pretenzijas, kas apvienojas ar nepietiekamu spēju piepūlēt gribu; rada iekšēju konfliktu un ilgstošu, pārmērīgu nervu sasprindzinājumu</p>

[34;16]

Autoru kolektīvs D.Ceplis, L.Liepiņa un citi ir izstrādājuši shēmu „Kas raksturo ģimeni?”:

NORMĀLA ĢIMENE

- katrs ģimenes loceklis ir personība
- cieņa, mīlestība, gādība ģimenē
- tiek nodrošinātas bērna pamatvajadzības
- ģimenes locekļi palīdz viens otram

SOCIĀLĀ RISKĀ ĢIMENE

- ģimene riska situācijā:
 - abi vecāki nodarbināti, maza emocionāla saskare ar bērniem;
 - vecāki ir bezdarbnieki, trūkums;
 - jauktas laulības (dažādas nacionalitātes);
 - sekta;
 - vardarbība ģimenē;
 - vecāku izglītības trūkums;
 - informācijas trūkums;
 - atbalsta sistēmas trūkums;
 - daudz bērnu ģimenes;
 - vientuļās mātes;
 - nepilnas ģimenes.
- ģimenes krīze:
 - ģimenes locekļa zaudēšana;
 - slimība;
 - kāds ir pensijā;
 - darba zaudējums;
 - bērna piedzimšana;
 - izlikšana no dzīvokļa

NELABVĒLĪGA ĢIMENE

- vecāki lieto alkoholu;
- bērns tiek pamests novārtā;
- bērns neapmeklē skolu;
- antisanitāri apstākļi dzīvoklī;
- bērns klaiņo savā vaļā;
- ģimene ir sabiedrībai nevēlama;
- vecāki nerūpējas par bērniem;
- vecāki nerūpējas par sevi;
- nevēlēšanās kaut ko mainīt.

[7; 94]

Dotajā shēmā nav iekļautas ģimenes, kurās ir audžuvecāki, tomēr arī tās ir viens no sociālā riska ģimenes paveidiem (kamēr šī ģimene ir veidojusies, tā ir izgājusi cauri vientuļās mātes un nepilnās ģimenes statusam, ģimenes krīzei - ģimenes locekļa zaudēšanai). Jaunā ģimenes locekļa ienākšana ģimenē arī rada krīzi attiecībās, bet tā var izveidoties par labvēlīgu ģimeni, ja audžuvecāki atradīs emocionālu kontaktu ar audžubērniem, vai arī kļūt par nelabvēlīgu, ja neradīsies šis kontakts.

Bāriņtiesās un pagasttiesās joprojām statistikas atskaitēs parādās definējums *nelabvēlīga ģimene*.

Sociālā darba teorētiķi, balstoties uz ASV un citu valstu sociālā darba zinātnisko literatūru, aizvien vairāk pielieto terminus: *riska ģimene*, *sociālā riska ģimene* un *augsta sociālā riska ģimene*.

Labklājības Ministrijas darba grupa „Priekšlikumu sagatavošanai vienotas valsts politikas darbam ar nelabvēlīgajām ģimenēm attīstības veicināšanai ” 2004.gadā vienojās par šādu sociālā riska ģimenes definīciju:

Riska ģimene ir ģimene, kurā netiek nodrošināta bērna attīstībai labvēlīga vide, tajā skaitā emocionālās vajadzības, kā arī netiek apmierinātas bērna pamatvajadzības.

Dažādu institūciju un speciālistu skatījumā atšķirīgi tiek interpretēts sociālā riska vai nelabvēlīgu ģimeņu definējums, tomēr vienojošais ir bērnu tiesību aizsardzības nodrošinājums, novērtējot bērnu aprūpes un audzināšanas apstākļus.

Par sociāla riska ģimeni var definēt ģimenes, kurās ir grūti risināmas problēmas, ierobežotas spējas nodrošināt labvēlīgus dzīves apstākļus pilnvērtīgai attīstībai visiem ģimenes locekļiem. [43;15]

Apmēram 5% bērnu Latvijā dzīvo nelabvēlīgās ģimenēs. Riska ģimeņu skaits 2002.gadā – 9653 ģimenes, un ir 19177 bērni, kas dzīvo riska ģimenēs.

Ģimenes videi un sociālo slāņu īpatnībām ir ievērojama loma izglītībā. Bieži vien zems ģimeņu sociālais un materiālais stāvoklis kļūst par nopietnu šķērslī skolēnu panākumiem mācībās un izglītības ieguvē: bērniem no riska ģimenēm mēdz būt zema pašcieņa, var būt grūtības saskarsmē ar vienaudžiem. Daļa no viņiem izjūt kaunu par savu ģimeni, slēpj patiesību, melo.

Taču arī tās ģimenes, kurās abi vecāki ir aizņemti darbā un tāpēc viņiem nav laika apliecināt savu uzmanību un mīlestību bērniem, ģimenes, kurās bērniem ir neierobežota brīvība, vai arī tās ģimenes, kurās par katru pat vissīkāko pārkāpumu bērns tiek sodīts, ir jāuzskata par risku pastiprinošu faktoru bērnu turpmākām problēmām un iespējamai nesekmībai.

Tas nozīmē, ka klases audzinātājam nākas sadarboties ar normālu, riska un nelabvēlīgu ģimeni.

Skolēnu vecākiem, uzzinot par bērna neveiksmēm mācībās, slimībām vai mācīšanās traucējumiem, nākas nonākt krīzes situācijā, izejot vairākas no minētajām stadijām:

- noliegumu ,kļūdu diagnozē, pārpratumu, atsacīšanos šo ziņu pieņemt.
- Dusmas un vainošanu – (dusmas uz skolu, skolotāju, medicīnas darbiniekiem, kāda ģimenes locekļa vainošanu; to, ka bērns ir/nav atsities iepriekšējās paaudzēs,...)
- Kaulēšanos – iespēju, ka tas pāries, izzudīs, ja paši vairāk palīdzēsīm viņam mācībās, mainīsim skolu, klasi, skolotāju, ja algosim privātskolotāju... ;ja mainīšu darbu vai arī aiziešu no tā; ja tiks apmeklēti citi speciālisti utt..
- Vainas sajūtu- sevis vainošanu notikušajā, dieva sodu, citu apstākļu piemeklēšanu, dzīves analizēšanu.
- Bailes- vai viņš varēs mācīties vispārizglītojošajā skolā, ko teiks radi un kaimiņi, vai viņš varēs iegūt autovadītāja apliecību...?
- Zaudējuma izjūtu- viss zudis, kā tagad dzīvot tālāk? [48; 91]

Vecāku jaunā loma – būt bērna ar īpašām vajadzībām vecākiem - grauj viņu nākotnes nodomus. Bērni ar īpašām vajadzībām prasa ilgstošu un pacietīgu darbu. Rehabilitācija un dažādo terapijas veidu izmantošana dod iespēju šiem bērniem attīstīt savas iemaņas, pielāgoties ikdienas dzīvei, tādējādi veicinot viņu integrāciju sabiedrībā.

Grūtības, ar kādām sastopas bērnu ar īpašām un speciālām vajadzībām vecāki, bieži vien ir nopietnākas un sarežģītākas. Vecāku attieksme un sniegtais atbalsts būtiski ietekmē bērna attīstību un viņa izaugsmes spējas.

Lai pārlicinātu vecākus un nodrošinātu viņu atbalstu bērnam ar īpašām vajadzībām, ir nepieciešama vecāku izglītošana, kā arī ilgstoša, nepārtraukta sadarbība, kas balstīta uz savstarpēju cieņu, izpratni un saskaņu.

Arī R. Perkse aicina vecākus: „Centieties savas „neciešamās” mokas neizgāzt uz dēlu vai meitu ar īpašajām vajadzībām. ... Neviens nebūs ieguvējs, ja uzkrausiet papildus nastu mazajam cilvēkam, kurš knapi jaudā nest savējo. ... Tomēr, nepadodieties...” [36; 22.]

Skolas sadarbība ar vecākiem kļūst par nozīmīgu aspektu bērnu audzināšanā, jo praksē ir pierādījies, ka daudziem jaunajiem vecākiem trūkst pamatzināšanu, kas skar bērnu attīstību un uzvedību. Vecāki, kas būs iepazinuši savu bērnu veselības, mācību, uzvedības un saskarsmes problēmas, spēs tiem veiksmīgāk palīdzēt gan defektu korekcijā, gan sociālajā integrācijā.

Ir būtiski svarīgi, lai bērna vecāki izprastu sava bērna traucējumu raksturu. Bērniem nepieciešams papildus iedrošinājums un tuvinieku izpratne, izšķiroša nozīme ir pareizām ēdienreizēm, fiziskiem vingrinājumiem, pietiekamai atpūtai un regulārai medicīniskai aprūpei.

Atzinību sabiedrībā var ietekmēt bērnu ārējais izskats. Bērni jāmudina pievērst uzmanību savai pozai, tīrībai un sakoptībai.

Bērnu ar īpašām vajadzībām vecākiem nepieciešams justies droši, ka viņu bērnam atrašanās vispārizglītojošajā skolā nāks par labu un viņš tajā iederēsies. Bērna vecāki jāuzklausā, jāļauj viņiem dalīties savā pieredzē un prasmēs, lai atbalstītu viņu bērnu. Bērnu ar īpašām vajadzībām vecāki jāiekļauj vienotā bērna atbalsta sistēmā.

Skolas un ģimenes, kurā aug bērns ar īpašām vajadzībām, partnerībā ir svarīga:

- cieņa abu pušu starpā;
- pilnīga un iejūtīga izpratne;
- patiesa saskaņa;
- neuzspiesta darbība izvirzīto mērķu sasniegšanai.

„Skolas un mājas tuvināšana arvien vēl akūts jautājums mūžīgajā problēmā, ko apzīmējam vārdiem: vecāki un bērni.”, tā savulaik rezumējis A.Rudītis.

Iepriekš minētie faktori liecina, ka;

1. Bērna ar īpašām vajadzībām pilnvērtīga audzināšana ir iespējama skolas un ģimenes kopīgā partnerībā.
2. Skola kopumā un klases audzinātājs var kļūt par atbalstu vecākiem un bērniem, lai bērnus un vecākus iekļautu sabiedrībā.

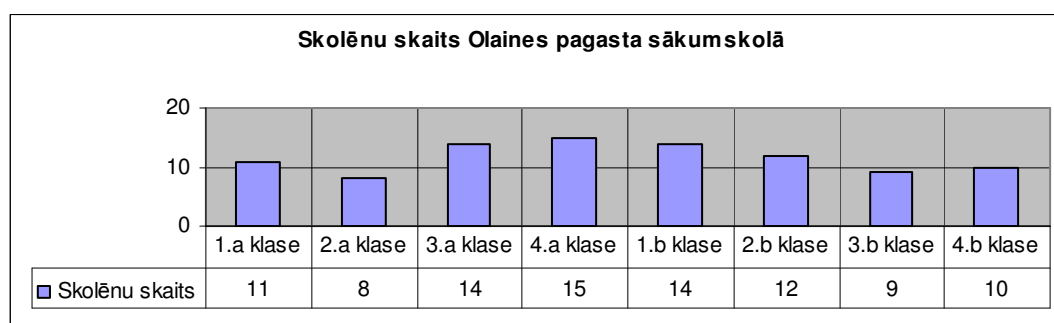
2.1. PĒTĪJUMS

OLAINES PAGASTA SĀKUMSKOLAS SKOLĒNI – BĒRNI UZ RISKĀ ROBEŽĀS

Sabiedrība mainās un attīstās, arī domāšana un uztvere. Situācija Latvijā, kad skolās arvien pieaug nesekmīgo skaits, ir un paliek aktuāla izglītības darbinieku vidū. Arī Olaines pagasta sākumskolas skolēnu skaita ziņā nelielajās klasēs mācās skolēni, kuriem ir nepieciešama individuāla pieeja.

1.diagramma

Skolēnu skaits Olaines pagasta sākumskolas 1. – 4. klasēs

Olaines pagasta sākumskola ir neliela divplūsmu skola, kuras 1.- 4. klasēs 2005./2006. mācību gadā mācās 93 skolēni. Klasēs ir neliels skolēnu skaits, tādēļ mācību darbā ir iespējama individuāla pieeja katram bērnam. Skolā darbojas pagarinātās dienas grupa, kā arī skolēniem tiek piedāvātas interesantas un aizraujošas interešu izglītības pulciņu nodarbības.

Ikvienam no skolas pedagogiem savās audzināmajās klasēs ir nācies saskarties ar bērniem, kam skolā radušās dažādas problēmas un līdz ar to dažādas mācīšanās grūtības.

Jau vairākus gadus skola veiksmīgi sadarbojas ar Carnikavas speciālās internātpamatskolas Reģionālo Atbalsta Centru. Šo speciālistu darbs vērsts, lai vecāki palielinātu atbildību par savu bērnu. Viņu vērojums, ka pēdējie pieci gadi lavīnveidā piedāvā neizprotamus bērnus. Atbalsta centra psihologs un speciālais pedagogs veic bērnu psihodiagnostiku, sniedz ieteikumus un korekcijas darba iespējas vecākiem, jo ģimenes nav pilnībā izmantojušas savas bērnu audzināšanas iespējas.

Divās no klasēm mācās skolēni, kuriem ieteikts mācības turpināt pēc speciālās izglītības programmas. Līdz ar to skolotājam savā darbībā ir jābūt ārkārtīgi profesionālam, lai ievērotu, saprastu un savlaicīgi spētu palīdzēt katram klases skolēnam, lai riska grupas bērni nenonāktu pretrunā ar skolotājiem, mācību programmas prasībām un savām spējām.

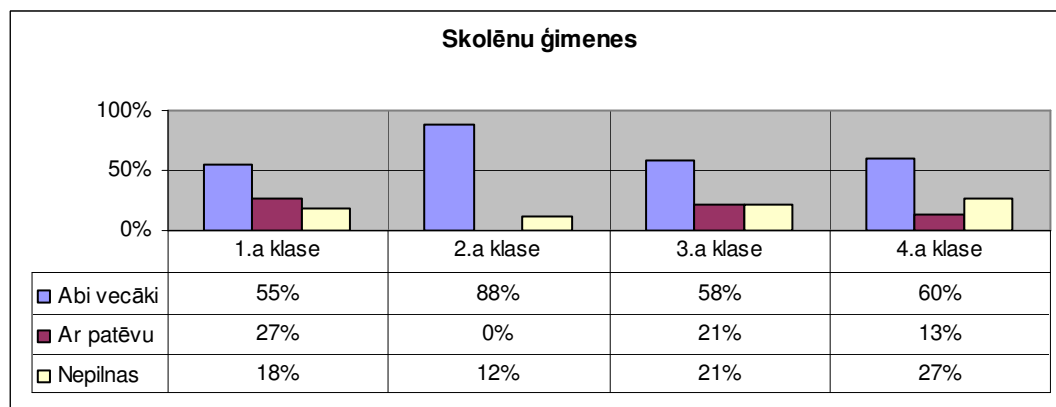
2005./2006. mācību gadā skolā veiktās vecāku anketēšanas rezultāti un dokumentācijas analīze sniedza vispārēju priekšstatu par skolēnu ģimenēm un vecāku audzinošo lomu tajās. 79 vecāku saņemtajās anketās iegūtie dati ļāva zināmā mērā spriest par

skolēnu vecāku ieinteresētību bērnu audzināšanā, kā arī ļāva izvērtēt līdzšinējo skolas un vecāku sadarbību. (Vecāku anketas paraugs – 5.pielikums.)

Pētījumā autore pēc savāktajiem datiem iepazīna un izanalizēja situāciju latviešu plūsmas skolēnu ģimenēs.

2.diagramma

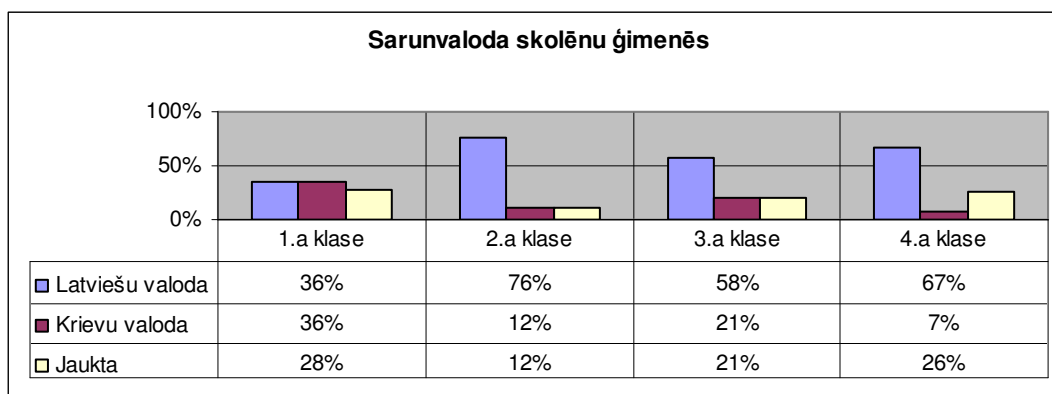
Skolēnu ģimenes.

62 % latviešu plūsmas skolēnu dzīvo pilnās ģimenēs kopā ar abiem vecākiem, 17 % ģimeņu ir ienācis audzītēvs, bet 21 % skolēnu aug nepilnās ģimenēs, parasti šajās ģimenēs bērnus audzina mātes, vienā – tēvs.

3.diagramma

Sarunvaloda skolēnu ģimenēs.

Izpētes dati apstiprināja, ka skolas latviešu plūsmā mācās bērni ne tikai no latviešu, bet arī no jauktām un krieviski runājošām ģimenēm. Iegūtie dati atklāja, ka 58 % audzēkņu nāk no latviešu ģimenēm, 19 % no jauktām, bet 23 % no krieviski runājošām ģimenēm. Visspilgtākā situācija ir 1.a klasē, kur mācības uzsākušo skolēnu 28 % ir no jauktām, bet 36 % ir gan no latviešu, gan no krieviski runājošām ģimenēm. Vecāki savus bērnus ir ievirzījuši latviešu plūsmā, lai tie varētu labāk integrēties Latvijas sabiedrībā.

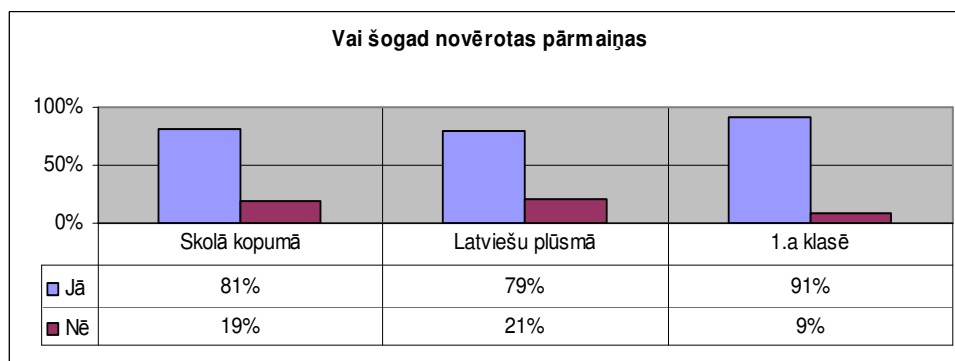
Mācības šiem skolēniem sagādā papildus grūtības. Nereti skolotājs saskaras ar situāciju, ka skolēns uztver ziņojumu, bet neizprot to pilnībā vai arī saprot daļēji. Labi, ja

skolēnu vecāki ir ieinteresēti un spēj bērnus atbalstīt, palīdzēt tiem. Dažkārt arī vecāki nespēj bērnam palīdzēt, jo paši neprot latviešu valodu vai arī tādēļ, ka bērns nav spējīgs savā dzimtajā valodā atreferēt skolā notikušo.

Vecāku anketu iesāka jautājums: Vai šogad esat novērojuši pārmaiņas savā bērņā? Uz to pozitīvu atbildi sniedza 91% pirmklasnieku vecāku un 81% skolā aptaujāto vecāku. Atbilde nē tika minēta 9% pirmklasnieku un 19% skolā aptaujāto vecāku anketās.

4. diagramma

Vai šogad esat novērojuši pārmaiņas savā bērņā?

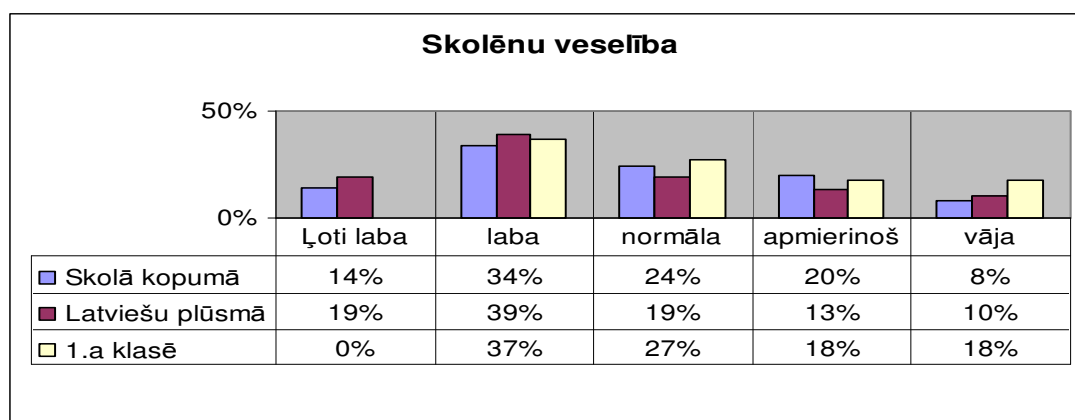

Autore sadarbībā ar klašu audzinātājiem un skolas medmāsu, pētot datus par skolēnu veselības stāvokli, atklāja, ka informētāki par skolēnu veselību ir klašu audzinātāji, jo tiem individuālās sarunās ar skolēnu ģimenes locekļiem tiek uzticēta pilnīgāka informācija, kas bieži vien netiek uzrādīta skolēnu medicīniskās apskates kartēs, jo tiek apzināti slēpta vai noklusēta no vecāku puses.

Anketēšanas rezultāti jautājumā: Kā Jūs vērtējat sava bērna veselību? atklāja ne tikai 1.a klases vecāku raizes, bet norādīja, ka veselības problēmas skar arī citu klašu skolēnus.

5. diagramma

Kā Jūs vērtējat sava bērna veselību?

Anketu sniegtie dati liecina, ka skolēnu vecāki visbiežāk ir norūpējušies par bērnu biežo saslimstību, redzes problēmām, kā arī bērnu psiholoģisko veselību.

Skolēnu medicīniskajās kartēs minētās diagnozes apstiprināja, ka bērniem ir nopietnas veselības problēmas: pazemināta redze minēta 7 bērnu medicīniskās apskates kartēs, kas skolā kopumā sastāda 7,5 %; minēti arī uzmanības traucējumi, gremošanas traucējumi un sasilšanas, bronhiālā astma, alerģijas.

Par stājas vājumu autore atrada ierakstus 9 bērnu medicīniskās apskates kartēs, kas skolā kopumā sastāda 10%. Bērniem ir stājas problēmas- skolioze, stājas vājums, asimetriska stāja.

Olaines pagasta sākumskolā 2004./2005.mācību gadā izstrādātā mācību projekta vecākiem „Augsim veseli!” ietvaros tika apsekoti skolēnu stājas traucējumi. Tolaik no skolas 108 skolēniem tika pārbaudīti 104, atklājot nepievilcīgu ainu:

8.tabula

Stājas traucējuma veids	Latviešu plūsmā	Mazākumt. plūsmā	Cik bērniem ir traucējumi
Stājas vājums	8	2	10
Skolioze	3	-	3
Skoliotiska	8	14	22
kifotiska	11	7	18
Skoliotiska, kifotiska	9	9	18
Viegla skoliotiskka	12	8	20
Viegla kifotiska	11	12	23
Viegla skoliotisska, viegla kifotiska	2	-	2
Spārņveida lāpstiņas	7	5	12
lordoze	1	1	2
Plakanā mugura	1	-	1
Atbilst normai	5	2	7

Projekta „Augsim veseli!” ietvaros vecāki fizioterapeita lekcijās iepazinās ar bērnu vecumposmu psiholoģiju, pedagoģijas un medicīnas kopsaistībā iepazīna kustību aparāta nozīmi un attīstību, kā arī nepareizas stājas saistību ar elpošanas, gremošanas, kā arī citu organisma sistēmu sasilšanām, praktiskās nodarbībās centās apgūt iemaņas stājas profilaksei.

Katrs gadījums ir individuāls, tomēr jebkuram bērnam, neskatoties uz viņa vecumu un audzināšanas veidu ģimenē, ir nepieciešams atbalsts mācību procesā. Ja šodienas vecāki savā bērībā patstāvīgi spēja apgūt mācību vielu, tad viņu bērniem bez papildus uzmanības ir ļoti grūti.

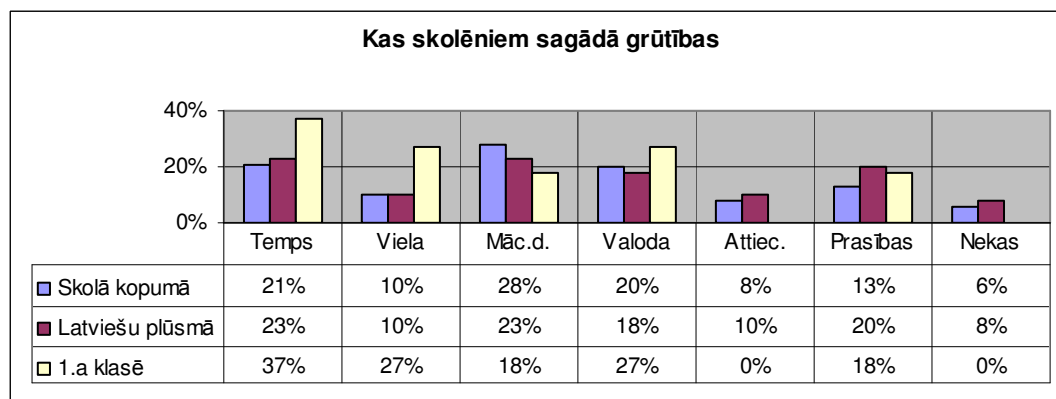
Vairums vecāku ir ieinteresēti palīdzēt saviem bērniem gūt labas sekmes skolā. Vecāki norāda, ka savu iespēju robežās tie cenšas sniegt bērniem nepieciešamo atbalstu un palīdzību.

Izvērtējot vecāku viedokļus par to, kas sagādā grūtības viņu bērniem, anketēšanas rezultāti liecina, ka vecāku atbildes ir individuālas un katrā klašu grupā tās ir atšķirīgas.

Vairākums aptaujāto pirmklasnieku vecāku atzīst, ka viņu bērniem grūtības skolā sagādā ātrais darba temps; 36 % no aptaujātajiem 3.klases skolēnu vecākiem uzskata, ka tās ir mācības, kas nenotiek dzimtajā valodā; turpretī 4. klasē skolēniem grūtības sagādājot garā darba diena un piemērošanās dažādām pedagogu prasībām.

6.diagramma

Kā Jums šķiet, kas sagādā grūtības Jūsu bērnam?

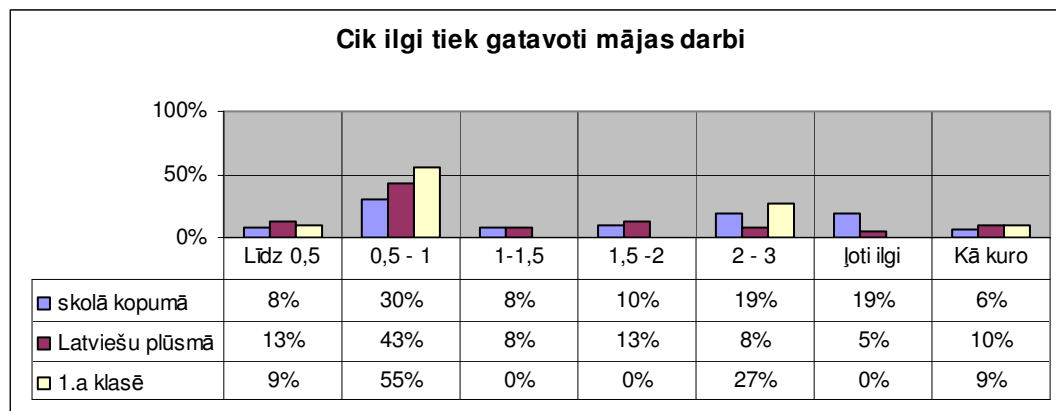
Autorei lielu izbrīnu radīja 4.klases vecāku atbildes, kurās 36 % atzīmēja, ka bērniem grūtības sagādājot piemērošanās dažādām pedagogu prasībām. Iespējams, ka vecāki anketas aizpildīja tās pavirši izlasot vai arī atbalsta savus pusaudžu vecumu uzsākušos skolēnus, jo lielāko daļu mācību priekšmetu sākumskolas skolēni apgūst savas klases audzinātājas vadībā.

Šie vecāki vēl nedomā, ka skolēni pēc sākumskolas 4.klases beigšanas dosies uz citām mācību iestādēm un 5.klasē mācīsies citu pedagogu vadībā, kur skolēniem nāksies adaptēties un pielāgoties ne mazums jaunām prasībām!

Jautājumā par to, cik ilgi viņu bērns mājās mācās, vecāku sniegtās atbildes vērsa uzmanību uz to, ka bērni vai nu nav iemācījušies patstāvīgi mācīties vai arī tiem ir veselības un attīstības problēmas, jo vecāku norādītajās anketās bija atbildes, ka bērni mācās ilgāk kā 3 stundas, 3-4 stundas, arī 5 un 6 stundas... vai visu vakaru.

7.diagramma

Vai Jūs esat pievērsis uzmanību tam, cik ilgi Jūsu bērns gatavo mājas darbus (aptuveni)?

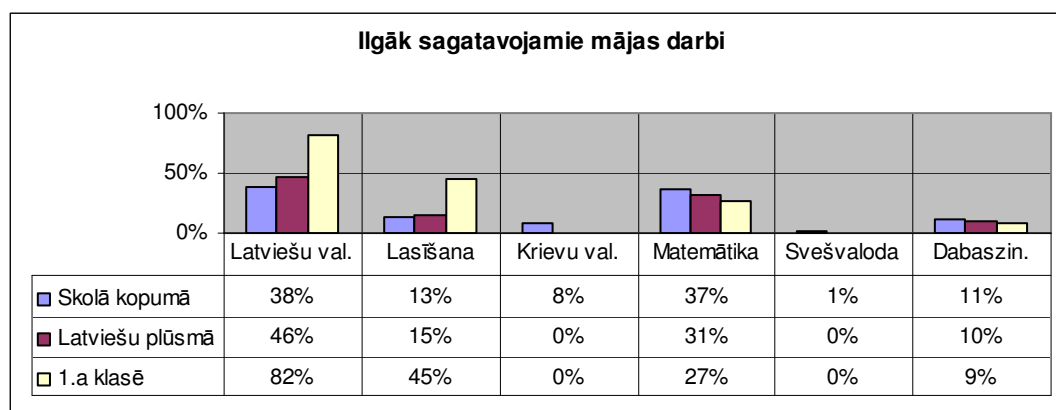

Autore atzīst, ka bērns patstāvīgi šajā vecumā vēl nespēj vai neprot ātri veikt mājas darbus, nosēžot pie tiem visu brīvo laiku, varbūt arī viņam traucē dzīvoklī esošie sadzīves trokšņi, televizora skatīšanās, mūzikas klausīšanās u.c. Autores viedoklim piekrīt daži vecāki, kuri anketās norādījuši, ka bērna mācībām patērētais laiks nav tik liels, cik atgādinājumiem veltītais.

Vairākums sākumskolas skolēnu vecāku atzīst, ka viņu bērniem vislielākās pūles sagādā matemātika, jo veicamie uzdevumi ir balstīti gan uz skaitļošanas prasmju izmantošanu, gan teksta nosacījumu izpratni, gan loģisko domāšanu. Laika ziņā visietilpīgākās ir gan valodas mācība, gan matemātika.

8. diagramma

Kuru mācību priekšmetu mājas darbi prasa vislielāko laika patēriņu?

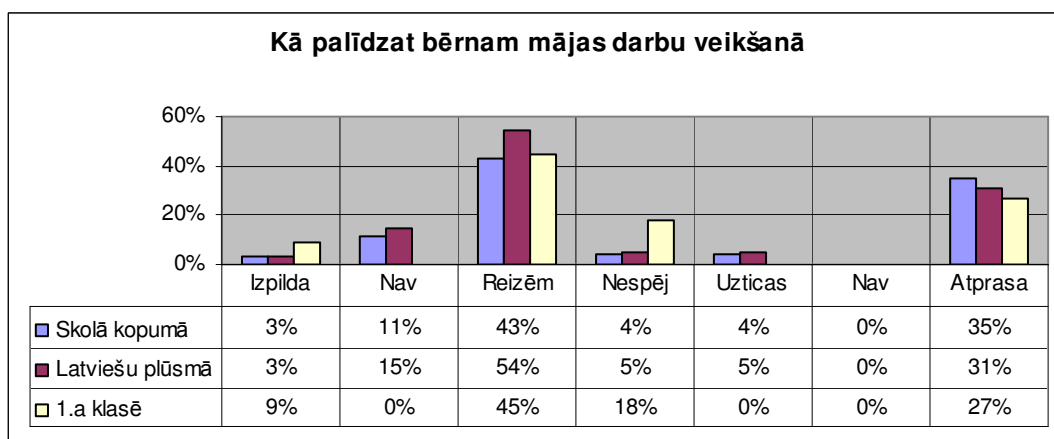

Šajā jautājumā stipri atšķirīgi izrādījās pirmklasnieku vecāku sniegtie dati; viņu bērniem laika ziņā ietilpīgākās ir valodas mācība un lasīšana. Tas izskaidrojams ar to, ka viņu bērni tikai nesen apguvuši lasītprasmi un rakstītprasmi, un viņiem vēl ir ļoti lēns darba temps.

Grūtības latviešu valodas un lasīšanas apgūvē citu klašu skolēniem radušās no tā, ka bērniem ir lēns lasīšanas temps un vāja teksta izpratne. Daļa skolēnu nemācās savā dzimtajā valodā un daudziem latviešu valodā nav pietiekama vārdu krājuma, kā arī nav vajadzīgo iemaņu tulkot no vienas valodas otrā.

9. diagramma

Kā Jūs savam bērnam palīdzat mājas darbu veikšanā?

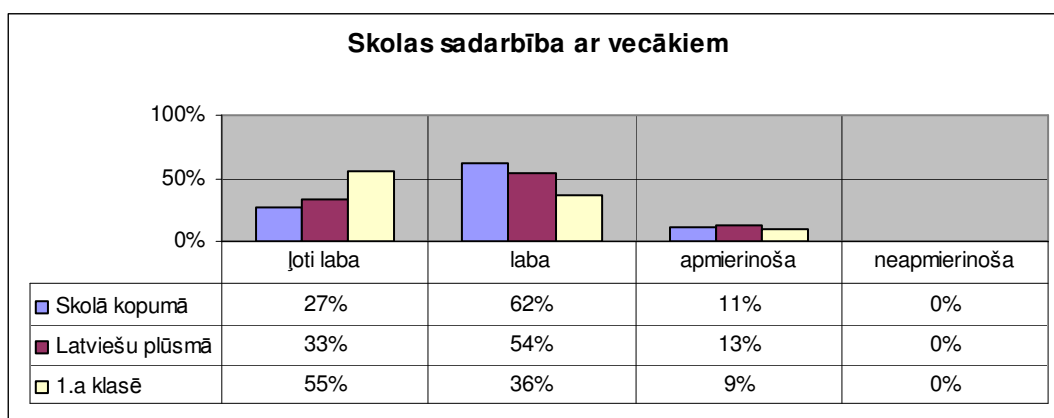
Mājas uzdevumu veikšanā katrs no skolēniem var izmantot mājinieku palīdzību. Šī palīdzība ir atšķirīga no vecāku atsaucības, brīvā laika un izglītības līmeņa. Diezgan daudzi vecāki, kuru bērni ir jaunāko klašu skolēni, norāda, ka vajadzīgo zināšanu un prasmju trūkuma dēļ viņiem ir grūti pārbaudīt bērnu, palīdzēt viņam mācībās. Tas izskaidrojams ar daudzu vecāku zemo izglītības līmeni, vājām latviešu valodas zināšanām, kā arī ar to, ka vecāki ir auguši un izglītojušies citā izglītības sistēmā.

Pēc iegūtajiem anketu datiem vairākums vecāku katru vakaru skolēniem atprasa uzdoto un palīdz bērniem, ja tiem ir nepieciešama palīdzība. Tomēr atklājās, ka ir arī tādi vecāki, kuri skolēnu mājas darbus izpilda viņu vietā un bērniem dod tos pārrakstīt. Tas liek izdarīt secinājumus par skolēnu nepareizu audzināšanu ģimenē vai arī par bērnu mācību un veselības problēmām.

Priecēja to 11% vecāku atbildes, kurās varēja lasīt, ka skolēniem viņu palīdzība nav nepieciešama, jo bērni uzdoto mācību materiālu saprot paši.

10.diagramma

Kāda Jūsu vērtējumā ir mūsu skolas veiktā sadarbība ar vecākiem?

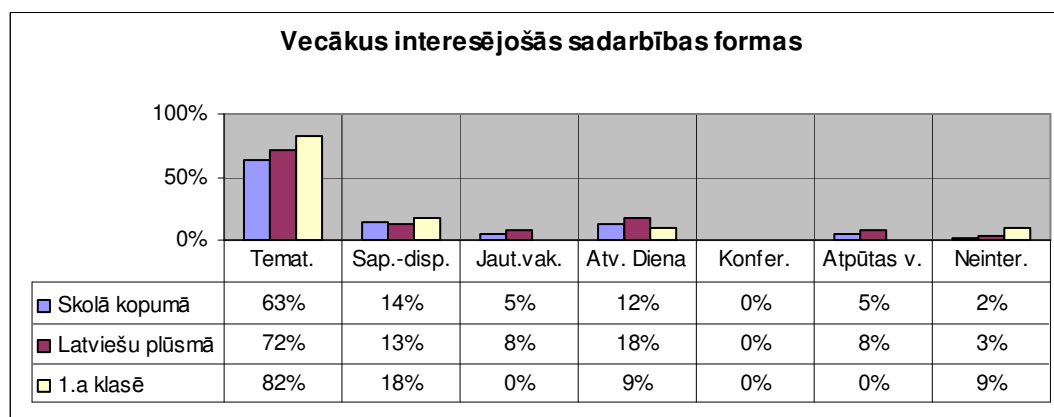

Lai uzzinātu vecāku domas par skolas sadarbību ar vecākiem, anketās tika iekļauts arī šāds jautājums. Pārsteidza, ka līdz šim īstenotā skolas sadarbība ar vecākiem viņus patiesi apmierina. Papildus tam anketās bija lasāmi vecāku komentāri, ka īpaši patīkot klases audzinātāju veiktais darbs un novēlējumi iesākto turpināt.

Anketās vecāki tika lūgti atzīmēt, kādas skolas un vecāku sadarbības formas viņus interesētu. Starp piedāvātajām bija: tematiska vecāku sapulce, sapulce-disputi, jautājumu un atbilžu vakars, „atvērto durvju” diena skolā, vecāku konferences un atpūtas vakari.

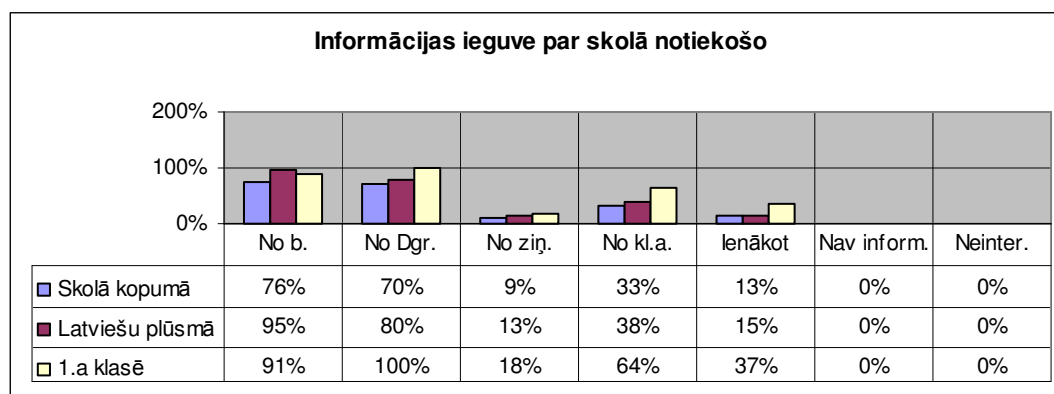
Anketās vecāki tika lūgti atzīmēt, kādas skolas un vecāku sadarbības formas viņus interesētu. Starp piedāvātajām bija: tematiska vecāku sapulce, sapulce-disputi, jautājumu un atbilžu vakars, „atvērto durvju” diena skolā, vecāku konferences un atpūtas vakari.

Kādas skolas un vecāku sadarbības formas Jūs interesētu?

Iegūtie dati vēlreiz apstiprināja skolā novēroto atziņu, ka vecāki labprāt apmeklētu tematiskās vecāku sapulces. Šādu vēlmi izteica gan 82 % no pirmklasnieku vecākiem, gan 63 % no visiem aptaujātajiem vecākiem kopumā. Piedāvājums sadarbības formu klāstā iekļaut vecāku konferences neieguva atsaucību.

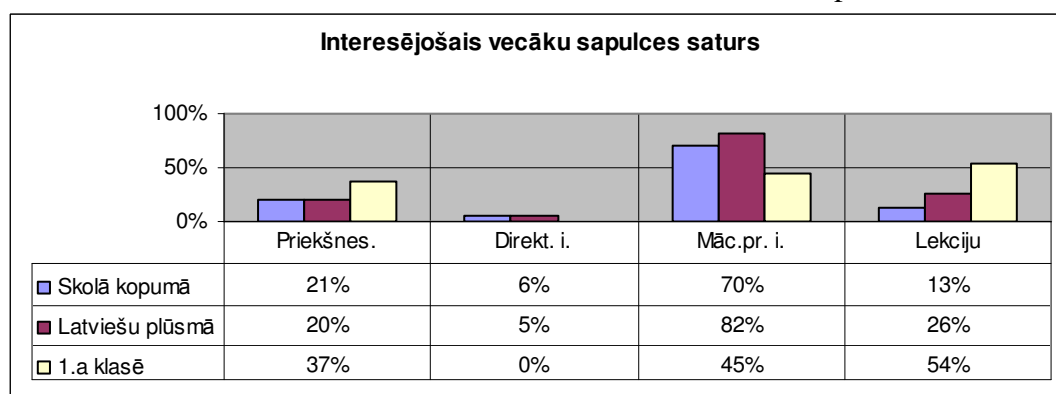
Kā Jūs iegūstat informāciju par skolā notiekošo?

95 % latviešu plūsmas skolēnu vecāku norādīja, ka galvenais no kā viņi gūst informāciju, ir viņu pašu bērni un to noskaņojums pārnākot no skolas. 70% anketu vecāki minēja ierakstus skolēnu dienasgrāmatās. Liela daļa vecāku savās anketās atzīmēja, ka informācija tiek saņemta no klases audzinātājiem vai arī pašiem vecākiem ienākot skolā. Analizējot vecāku sniegtās atbildes, autore pārliecinājās par iepriekš novēroto, ka skolēnu vecāki nelabprāt lasa dažāda veida informāciju, ziņojumus, afišas.

Patīkami bija tas, ka neviens no vecākiem nebija norādījis, ka viņam pietrūktu informācijas par skolā notiekošo vai arī tā viņus neinteresētu.

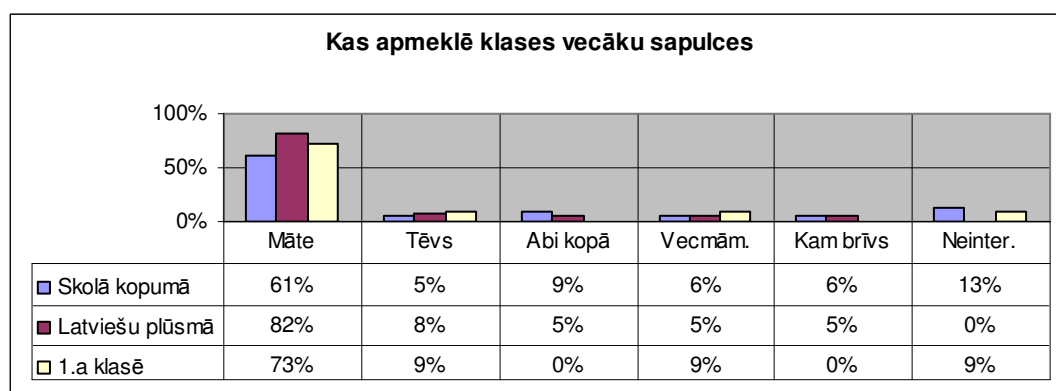
Ko vecāki vēlas dzirdēt, atnākot uz vecāku sapulci?

Atbildes liecināja, ka vecāki, atnākot uz vecāku sapulci, vēlas saņemt konkrētu informāciju par sava bērna skolas gaitām. 70 % aptaujāto vecāku vēlas saņemt katra mācību priekšmeta skolotāja sniegto informāciju. 26 % vecāku atbildes norādīja, ka viņi labprāt apmeklētu uzaicinātas personas lekciju, kā arī noskatītos bērnu sagatavotos priekšnesumus.

54 % pirmklasnieku vecāki labprāt noklausītos uzaicinātas personas lekciju un 37 % noskatītos savu bērnu sagatavotos priekšnesumus.

Kas Jūsu ģimenē parasti apmeklē skolas un klases vecāku sapulces?

Autori pārsteidza, ka vecāku sapulču apmeklētājas galvenokārt ir skolēnu māmiņas.

Ģimenēs itin bieži valda nostāja, ka par bērnu audzināšanu vienpersonīgi atbildīgas ir mātes, turpretī tēvu vara vairākumā gadījumu tiek izmantota bērnu iebiedēšanai. No sarunām nācies secināt, ka pieaugušajiem ģimenes locekļiem – mātēm, tēviem un vecvecākiem nav vienotu prasību bērna audzināšanā.

Savā pētījumā autore rezumē, ka 2005./2006.mācību gadā strādājot sākumskolas 1.klasē, kurā mācās tikai 11 skolēni, viņai ikdienā bija jāsaskaras ar to, ka skolēniem ir:

- nenoturīga uzmanība: ievēro sīkumus – 36 %,
neuztver kopumu – 36 %,
ātri novērš uzmanību – 27 %,
- vājas darba spējas: lēni uzsāk darbu - 27 %,
darbu uzsāk pēc atkārtotiem pamudinājumiem- 27 %,
ātri nogurst – 54 %,
trūkst gribasspēka – 73 %,
neprot pārvarēt grūtības – 54%;
- vāji attīstītas praktiskās darba prasmes:
grūtības precīzi salocīt papīru uz pusēm – 27 %;
grūtības griezt ar grieznēm pa apzīmētām līnijām- 27 %.
- ar uzbudinājumu reaģē uz darba spēju pazemināšanos:
raud, dusmojas - 18 %,
nesaprot, ko nav paveicis – 64 %,
- nespēj izpildīt dotos norādījumus: neklausās – 18 %,
nespēj orientēties – 18 %,
nespēj organizēties – 27%,
nezināšanas dēļ - 9 %,
- vāji trenēta atmiņa, mācīto iegaumē mehāniski, nevis loģiski:
neuztver vienlaicīgi 2-3 norādījumus - 36 %,
grūtības iegaumēt tautas dziesmas, dzejoļus – 36 %,
neatceras mājas adresi – 18 %,
neatceras, kad ir dzimšanas diena – 36 % ,
grūtības atstāstīt tekstu – 54 %.
- vāji organizēta prasme organizēt savu darbu:
nesakārto solu, kā mācīts – 18 %,
pavirši sakārto dažādus priekšmetus (grāmatas plauktā,
burtnīcās kaudzē, krūzītes rindā, utt.)liek grāmatas plauktā- 27
%,
bez palīdzības neorientējas grāmatā un burtnīcā - 18 %
neizprot stundas uzdevumu – 27 %
- grūtības orientēties plaknē: jauc labo un kreiso pusi- 18 %,
nezin, kas ir stūris, centrs, mala- 9 %.

- traucēta emocionālā un gribas attīstība:
 - mēdz būt vienaldzīgs pret apkārt notiekošo- 18 %,
 - neuzklausa pieaugušā ieteikumus un aizrādījumus- 27 %.
- vāji attīstītas sadarbības prasmes:
 - grūti iejūtas kolektīvā- 9 %;
 - grūti vienoties ar otru bērnu- 27 %;
 - ir agresīvi, izsmej, priecājas par citu neveiksmēm- 18 %;
 - neprot klausīties - 36 %;
 - nespēj novērtēt savu rīcību -18 %.
- neatbilstoša uzvedība stundā:
 - var piecelties un bez iemesla staigāt pa klasi- 18%.
- nedisciplinētība -27%.

Līdzīgi ir arī Reģionālā Atbalsta centra speciālistu vērojumi. Pēc viņu atzinuma šajā klasē, kurā mācās tikai 11 skolēni, no kuriem jau viens dublē pirmo klasi:

2 skolēni ir hipoaktīvi,

3 bērni ir ar smagām dzemdību traumām,

3 bērni ir sociāli ielaisti; diviem no tiem ir pedagoģiskā ielaistība ģimenes līmenī.

Jāmin, ka šajā klasē tikai 30% skolēnu bija gatavi skolai.

Autore secina, ka šajā klasē kopumā skolēniem ir:

- 1) Uzmanības traucējumi un nepietiekoša koncentrēšanās spēja, izklaidība.
- 2) Uztveres traucējumi, nav attīstīta uzmanība.
- 3) Atmiņas un informācijas pārstrādes traucējumi.
- 4) Impulsitāte.

Autore skolēnos novēroja brieduma trūkumu, kas izpaužas neizskaidrojamā raudāšanā un dusmu lēkmēs; pavājinātā spējā tikt galā ar sadzīves situācijām.

Skolēniem ir vāja atmiņa, it īpaši dzirdes atmiņa un dzirdētā pārstrāde. Te būtu minams, ka tikai 36 % 1.a klases skolēnu nāk no latviešu ģimenēm,

no minētajiem: 9 % ir diagnosticēti uzmanības traucējumi;

18 % skolēnu - pedagoģiskā ielaistība;

28 % klases skolēnu nāk no jauktām ģimenēm;

36 % klases skolēnu nāk no krieviski runājošām ģimenēm.

Disciplinējot ir novērots, ka brīžos, kad paceļot balsi vai arī vairākas reizes atkārtojot teikto, uzklausišana kopumā tiek panākta, tomēr bērni dzirdēto ātri aizmirst.

Dažkārt aicinājumu kaut ko paveikt bērni ir sapratuši un ir pat laba griba paklausīt, bet tas tiek aizmirsts, jau pirms viņi sāk darboties.

Bērniem vērojama strauja rīkošanās pēc acumirkļa iegribas, iepriekš neapdomājoties par sekām. Raksturīga neaprēķināma, iepriekš neparedzama rīcība.

Autore klasē saskārās ar to, ka skolēniem novēroto uzvedības, emocionālās dabas traucējumu un mācīšanās grūtību rezultātā tiek kavētā mācību procesa gaita un sekmes skolā.

Kritiski izanalizējot situāciju skolā un vecāku izglītības līmeni bērnu audzināšanā, autore secināja:

1. Olaines pagasta sākumskolas audzēkņu vidū ir bērni ar īpašām vajadzībām, kā arī bērni, kas atrodas uz riska grupas robežas.
2. Atbalsta personāla palīdzība ir nepieciešama gan skolēniem, gan viņu vecākiem.
3. Skolas un ģimenes sadarbības ietvaros nepieciešams veikt vecākus izglītojošu un konsultējošu darbu bērnu veselīgas attīstības veicināšanā, lai pilnīgāk izmantotu ģimeņu lomu skolēnu audzināšanā un izglītošanā, celtu vecāku atbildību par savu bērnu.

Autore uzskatīja par nepieciešamu Olaines pagasta sākumskolā izveidot Vecāku atbalsta centru, izstrādājot Vecāku atbalsta centra darbības programmu un izglītojošu pasākumu kopu.

2.2. OLAINES PAGASTA SĀKUMSKOLAS VECĀKU ATBALSTA CENTRA DARBĪBAS PROGRAMMA

Olaines pagasta sākumskola ir divplūsmu skola, kurā 2005./06.mācību gadā mācās 93 skolēni, starp kuriem ir skolēni ar īpašām vajadzībām, mācību un uzvedības traucējumiem, sociālā riska grupas skolēni un bilingvāli bērni. Skola īsteno valsts pamatizglītības apguves sākumskolas izglītības posmu 1.-4.klasei. Mazā skolēnu skaita dēļ skola nav nodrošināta ar atbalsta personālu – psihologu, sociālo un speciālo pedagogu.

Vecāku atbalsta centrs tiek veidots, lai:

- integrētu sabiedrībā bērnus ar īpašām vajadzībām un riska grupas bērnus;
- apturētu skolēnu mācību un uzvedības lejupslīdi,
- savlaicīgi un profesionāli veicot korekcijas darbu, pilnīgāk izmantotu ģimeņu lomu skolēnu izglītošanā un audzināšanā, celtu vecāku atbildību par savu bērnu.

Mērķis: bērnu ar īpašām vajadzībām un riska grupas bērnu un viņu vecāku daudzpusīgas atbalsta sistēmas izveide.

Realizācijas laiks: 2006./2007. mācību gads.

Galvenie uzdevumi:

1. Olaines pagasta sākumskolas īpašo vajadzību un riska grupas skolēnu attīstības īpatnību apzināšana.
2. Vecāku izglītošana bērnu veselīgas attīstības veicināšanā.
3. Atbalsta nodarbību koordinēšana: a) skolēniem;
b) vecākiem;
c) ģimenēm ar bērniem.

Darbības virzieni:

- Skolēnu izpēte, viņu vajadzību apzināšana;
- Ģimeņu sociālo problēmu identificēšana;
- Prognozēšana un nepieciešamās palīdzības sniegšana ģimenēm;
- Ierosinājumu un priekšlikumu sagatavošana dažādām institūcijām;
- Koordinācijas darbs. Sadarbība ar speciālistiem;
- Lekciju/nodarbību cikla sagatavošana vecākiem.

Programmas īstenošanai nepieciešamie resursi:

- * Vecāku atbalsta centra vadītāja un pieaicināto speciālistu atalgojums;
- * Nodrošinājums ar telpām:
 - * psihologa/logopēda kabinets;
 - * skolas aktu zāle.
- * Nodarbību tehniskais aprīkojums (multimediju projektoris, dators, kodoskops, ekrāns,...)

Finansējuma ieguves veidi:

- Pašvaldības finansējums;
- Iesaistīšanās projektu organizēšanā;
- Vecāku līdzfinansējums.

Sagaidāmie rezultāti:

- Vecāku atbalsta centra izglītojošo pasākumu kopas ietvaros vecāki:
- kļūs informētāki un izglītotāki par bērnu fizisko un psiholoģisko attīstību;
 - dalīsies pieredzē bērnu audzināšanas jautājumos;
 - apmeklēs pieaicināto speciālistu konsultācijas un atbalsta nodarbības bērniem.

Programmas īstenošanas plāns:

Darbības virziens	Darbības saturs un metodes	Izpildītāji	Laiks
Konslija darba organizēšana	<ul style="list-style-type: none">• Darbības virzienu noteikšana;• Turpmākās rīcības plānošana;•	Centra vadītājs Skolas administrācija Klašu audz. Medmāsa Pieaicinātie speciālisti	Augusts/septembris; decembris/janvāris; maijs/jūnijs
Olaines pagasta sākumskolas bērnu ar īpašām vajadzībām un riska grupas skolēnu apzināšana	<ul style="list-style-type: none">• Dokumentācijas analīze;• Skolēnu novērošana;• Skolēnu mācību spēju diagnostika;• Skolēnu anketēšana un	Vadītājs Administrācija Klašu audz. Medmāsa Pieaicinātie	Septembris/ oktobris

	<p>testēšana;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vecāku anketēšana; • Intervijas ar vecākiem; • Individuālas sarunas ar riska ģimeņu skolēniem un viņu vecākiem • 	speciālisti	
Individuāls darbs ar īpašo vajadzību un riska grupas bērnu vecākiem	<ul style="list-style-type: none"> • Vecāku informēšana; • Individuālas sarunas; • Individuālas konsultācijas; • Mājas apmeklējumi; • 	Klašu audz. Pieaicinātie speciālisti	Visu mācību gadu
Sadarbības veidošana ar citām institūcijām	<ul style="list-style-type: none"> • ar Reģionālā atbalsta centru; • ar pagasta sociālo dienestu; • ar sociālo dienas centru ; • ar ģimenes ārstu praksi; • ar pagasttiesu; • ar policijas nepilngadīgo lietu inspektoru; • 	Vadītājs Administrācija Klašu audz.	Visu mācību gadu
Vecāku atbalsta centra izglītojošā darbība	<ul style="list-style-type: none"> • Vecāku informēšana; • Izskaidrojošais darbs; • Izglītojošas lekcijas; • Izglītojošu semināru cikli; • Praktiskas nodarbības; • Projekti; • Lomu spēles; • Diskusijas; • Dalīšanās pieredzē; • 	Pieaicinātie speciālisti	Visu mācību gadu 1 reizi mēnesī

Atbalsta nodarbības bērniem	<ul style="list-style-type: none"> • Lomu spēles; • Psihologa konsultācijas; • Logopēda konsultācijas; • Speciālā pedagoga konsultācijas; • Fizioterapeita konsultācijas un nodarbības- ārstnieciskā vingrošana, masāžas, u.c.; • Dažādu psihoterapijas veidu izmantošana: spēļu; smilšu, krāsu, drāmas, ergoterapijas u.c. • Ārstnieciskā pedagoģija-nodarbības zīmēšanā, veidošanā, adīšanā u.c. • 	Pieaicinātie speciālisti	Visu mācību gadu
Iegūto rezultātu analīze	<ul style="list-style-type: none"> • Darbības analizēšana, izvērtēšana 	Vadītājs Administrācija Iesaistītie speciālisti	Janvāris Maijs/jūnijs
Darbības programmas sastādīšana 2007./2008.māc.g.	<ul style="list-style-type: none"> • Darbības programmas izstrādāšana un saskaņošana 	Centra vad-s; Skolas adm.; Pagasta Padome; Iesaistītie speciālisti	Maijs/jūnijs

Vecāku atbalsta centra izglītojošo pasākumu kopa

2006./2007.mācību gadam

Laiks	Nodarbības tēma	Mērķis	Metodes	Sagaidāmais rezultāts
Septembris	Iepazīsimies – darbu uzsāk Vecāku atbalsta centrs!	Iepazīstināt vecākus ar atbalsta centra darbību; Ieinteresēt atbalsta centra rīkoto izglītojošo pasākumu apmeklēšanā.	Stāstījums; informācija; izdales materiāli	Vecāki būs iepazinušies ar atbalsta centru, tā speciālistiem un plānoto darbību; būs iepazīstināti ar atbalsta centra izglītojošo pasākumu plānojumu.
Oktobris	Vecumposma īpatnības bērnu attīstībā	Iepazīstināt vecākus ar bērnu attīstību sākumskolas vecumā.	Lekcija, vieslektoru darbs	Vecāki gūs priekšstatu par bērnu fiziskās, emocionālās un intelektuālās attīstības īpatnībām sākumskolas vecumā.
Novembris	Atbalsts bērniem mācībās	Veicināt vecākos izpratni par bērnu mācīšanās un uzvedības traucējumiem, to cēloņiem.	Stāstījums Lekcija	Vecākiem tiks radīta izpratne par bērnu mācīšanās un uzvedības traucējumiem, to rašanās cēloņiem un iespējamo palīdzību bērniem, to integrācijai sabiedrībā.
Decembris	Bērnu veselības problēmas	Iepazīstināt vecākus ar statistikas datiem	Problēmdiskusijas Stāstījums, demonstrējums	Tiks sekmēta vecāku izpratne par raksturīgākajām

		par bērnu veselību, tās profilaksi.		bērnu veselības problēmām un profilaksi to novēršanā.
Janvāris	Bilingvāli bērni, palīdzība to izglītībā	Iepazīstināt vecākus ar bilingvālās izglītības realizāciju un iespējām Latvijā.	Stāstījums, Pārrunas, lomu spēles	Vecākiem tiks radīta izpratne par bilingvālās izglītības iespējām Latvijā, bērnu bilingvālās izglītības problēmām un šķēršļiem skolā, kā arī vecāku iespējām sniegt savu palīdzību bērniem valodas apguvē.
Februāris	Bērnu spēju iepazīšana un attīstības iespējas	Iepazīstināt vecākus ar bērnu spēju veidiem un interešu bagātināšanas iespējām	Vieslektoru darbs; Stāstījums, praktiskas nodarbības	Vecākiem tiks radīta izpratne par spēju veidiem un interešu bagātināšanas iespējām pilnvērtīgākai savu bērnu attīstībai.
Marts	Audzināšanas stilu dažādība	Veicināt vecāku izpratni par audzināšanas stilu dažādību.	Apaļais galds; stāstījums, pārrunas, lomu spēles	Vecāki apzināsies audzināšanas stilu daudzveidību ģimenē un iespējas to pielietojumā.
Aprīlis	Saskarsmes māka, komunikācija un sadarbības iespējas	Veicināt izpratni par veiksmīgas saskarsmes iespējām.	Stāstījums, lomu spēles	Tiks veicināta izpratne par veiksmīgu komunikāciju, uzlabosies partnerattiecības ģimenes lokā, kā arī starp skolu un

				ģimeni.
Maijs	Saturīga bērnu brīvā laika organizēšana brīvlaikā	Sniegt vecākiem informāciju pār bērnu iespējām interesanti un saturīgi pavadīt brīvlaiku	Stāstījums, pārrunas, problēmdiskusija	Dalīšanās pieredzē palīdzēs vecākiem interesantāk un saturīgāk plānot bērnu vasaras brīvlaiku.
Jūnijs	Vecāku atbalsta centra brīvdabas noslēguma pasākums	Veicināt ģimeņu sadarbību brīvā laika organizēšanā	Dalīšanās pieredzē, spēles	Kopīgais Vecāku atbalsta centra brīvdabas noslēguma pasākums veidos pozitīvu gaisotni, savstarpēji tuvinās ģimenes.

**Ieteicamās tēmas Vecāku atbalsta centra izglītojošo pasākumu kopas
turpmākajai darbībai**

* Tikšanās ar speciālistiem:

- skolas medmāsu;
- ģimenes ārstu;
- psihologu;
- logopēdu;
- speciālo pedagogu;
- fizioterapeitu;
- pagasta sociālajiem darbiniekiem;
- bāriņtiesas priekšsēdētāju;
- policijas nepilngadīgo lietu komisijas pārstāvi;
- pagasta priekšsēdētāju;
- juristu;
- bibliotekāri; u.c.

* Bērnu valodas un runas traucējumi, to korekcijas iespējas;

* Krīzes situācijas ģimenēs, to novēršana;

* Bērnu un vecāku savstarpējās attiecības.

* Kaitīgie ieradumi, to novēršana;

* Konflikti, to risināšana;

* Vardarbība, tās izpausmes;

* Stress, tā mazināšana;

* Veselīgs dzīvesveids;

* Veselīga un sabalansēta uztura nozīme bērnu attīstībā.

2.4. PROGRAMMAS REALIZĀCIJA – EKSPERTU VĒRTĒJUMS

Autores izstrādātā Vecāku atbalsta centra darbības programma un Vecāku atbalsta centra izglītojošo pasākumu kopa tika iesniegta 10 ekspertu novērtēšanai.

Ekspertu sniegtā novērtējuma mērķis – noskaidrot izvēlēto ekspertu viedokli par Vecāku atbalsta centra darbības programmas aktualitāti, nepieciešamību un realizācijas iespējām Olaines pagasta sākumskolā.

Ekspertu izvēlē autore balstījās uz sekojošiem kritērijiem:

1. * Skolā vai ar skolu saistītā pārvaldes organizācijā praktizējošs speciālists;
* Specialitātē iegūta augstākā pedagoģiskā izglītība;
* Pedagoģiskā darba stāžs ir lielāks kā 5 gadi.
2. * Skolā vai ar skolu saistītā pārvaldes organizācijā praktizējošs speciālists;
* Specialitātē iegūta augstākā psiholoģiskā izglītība;
* Darba stāžs psiholoģijā ir lielāks kā 5 gadi.
3. * Pašvaldības struktūrā strādājošs sociālais darbinieks;
* Specialitātē iegūta augstākā izglītība;
* Darba stāžs specialitātē ir lielāks kā 5 gadi.

Līdz ar to autores izraudzītie eksperti pārstāv sākumskolu, pamatskolu, vidusskolu, kā arī Olaines pagasta pašvaldību un Rīgas rajona izglītības un kultūras pārvaldi.

Ekspertu lokā tika iekļauti:

Mārīte Zaube (M.Z.) – Rīgas rajona izglītības un kultūras pārvaldes priekšnieka vietniece izglītības jautājumos;

Vija Tomiņa (V.T.) - Rīgas rajona kultūras un izglītības pārvaldes galvenā speciāliste-metodiķe pirmsskolas jautājumos;

Ilze Jodele (I.J.) – Rīgas rajona kultūras un izglītības pārvaldes galvenā speciāliste humanitārā cikla priekšmetos;

Maija Ragaine (M.R.) – Carnikavas speciālās internātpamatskolas Reģionālā atbalsta centra psiholoģe;

Dace Tracmane (D.T.) – Talsu rajona Stendes pamatskolas sākumskolas skolotāja, angļu valodas skolotāja pamatskolā;

Zaiņa Zaremba (Z.Z.)- Pabažu pamatskolas direktora vietniece mācību darbā; sākumskolas skolotāja;

Evelīna Stepiņa (E.S.) - Olaines 1. vidusskolas direktora vietniece mācību darbā;

Dace Lasmane (D.S.) - Olaines 1. vidusskolas psiholoģe;

Velda Veinberga (V.V.) - Olaines pagasta sākumskolas direktora vietniece mācību darbā;

Ērika Margevičus - Olaines pagasta padomes sociālā dienesta vadītāja.

Autores izraudzītie eksperti tika iepazīstināti ar maģistra darbā izstrādāto Vecāku atbalsta centra darbības programmu un Vecāku atbalsta centra izglītojošo pasākumu kopu, kā arī lūgti aizpildīt izvērtējuma anketas, kurās ekspertiem tika uzdoti 6 jautājumi.

Autore izanalizēja un apkopoja ekspertu sniegto vērtējumu.

(Ekspertu anketa- 6. pielikums }

Ekspertu vērtējuma analīze.

1. Vai jūs atbalstāt ideju par Vecāku atbalsta centra izveidi?

Eksperti visnotaļ pozitīvi atbalsta Vecāku atbalsta centra izveidi, uzskatot, ka šāds centrs ir nepieciešams katrā skolā, katrā pašvaldībā.

Velda Veinberga: Jā, atbalstu šādu ideju.

Zaiga Zaremba: Ideju par šāda centra izveidi atbalstu - šīsdienas situācijai ļoti aktuāla.

Dace Lasmane: Jā, savā pieredzē esmu pārliecinājusies, ka vecākiem ir nepieciešams atbalsts bērnu audzināšanā un izglītošanā.

Ērika Margevičus: Jā, šāda atbalsta centra izveide būtu ļoti nepieciešama.

Ilze Jodele: Jā, noteikti, ideālā variantā tāds būtu nepieciešams katrā skolā.

Mārīte Zaube: Jā. Manuprāt, katrā pašvaldībā būtu šāds Vecāku atbalsta centrs. Protams, ja tā finansējumu nodrošina vietējā pašvaldība, ir nepieciešami pedagogu resursi.

Vija Tomiņa: Protams, tāds centrs vajadzīgs jebkurā pašvaldībā.

Maija Ragaine: Šāds centrs ir pat nepieciešams. Vairākās rajona pašvaldībās līdzīgi centri jau sen ir pierādījuši.

Evelīna Stepiņa: Ideja par vecāku atbalsta centra veidošanu ir visnotaļ pozitīva. Tikai kā lai vecākus ieinteresē, pārliecina par palīdzības nepieciešamību, ja daudzi vecāki problēmu nesaskata.

Dace Tracmane: Visu laiku pedagogi cīnās ar sekām, bet ir jāsāk ar cēloni, t.i., pašu sākotnējo „sakni” (ģimene-vecāki).

2. Vai Jūs uzskatāt par nepieciešamu veidot vecāku atbalsta centra darbības programmu dotajos virzienos?

7 no ekspertiem piekrīt šādas Vecāku atbalsta centra darbības programmas izveidei, uzskatot, ka darbības programmā iekļautas dažādas, vecākus vispusīgi izglītojošas tēmas.

Ē. M.: Izvēlētie darbības virzieni ir daudzveidīgi un, domājams, spēs ietekmēt bērnu vecākus.

V.V.: Jā, jo šāda veida informācija un palīdzība vecākiem ir ļoti nepieciešama.

D.T.: Jā, uzskatu par nepieciešamu veidot Vecāku atbalsta centru. Dotajā darbības programmā ir ļoti dažādas, vispusīgas tēmas.

Dažu ekspertu viedoklis bija nedaudz kritiskāks, uzsverot, ka izvēlētie darbības virzieni vairāk orientēti uz to, lai palīdzētu skolai un iestādei, nevis vecākiem.

D.L.: Manuprāt, šobrīd šie virzieni vairāk orientēti uz to, lai palīdzētu skolai un iestādei, nevis vecākiem. Būtu jānoskaidro vecāku vajadzības.

E.S.: Uzskatu, ka daži virzieni sasaistās ar darbu, kas šobrīd ir jāveic gan skolas administrācijai, gan klašu audzinātājiem, gan atbalsta personālam.

M.R.: Programma jāveido, jo problēmas ir dalāmas gan pa vecuma grupām, veselības problēmām, gan attieksmes un ģimenes, stila jomām.

3. *Vai Jūs uzskatāt, ka vecāku atbalsta centra darbība dos pozitīvus rezultātus bērnu ar īpašām vajadzībām un riska grupas bērnu vecāku izglītošanā?*

Ekspertu atbildes apliecina pedagoģiskajā praksē novēroto, ka riska grupas bērnu vecāki nelabprāt sadarbojas ar skolu, tomēr izteiktajās prognozēs min, ka daļai no riska bērnu vecākiem programmā piedāvātā izglītojošā darbība varētu būt noderīga.

Z.Z.: Uzskatu, ka Vecāku atbalsta centra darbība dos pozitīvus rezultātus, jo par tādu centru izveidi labus vārdus dzirdējuši mani kolēģi, kas pabijuši ārzemēs un redzējuši līdzīgus centrus.

Ē.M.: Noteikti dos pozitīvus rezultātus.

M.R.: Noteikti. Jo šo bērnu grūtības vairumā gadījumu sakņojas vecāku nezināšanā, un skola jau ir daudz darījusi, lai vecākus ieinteresētu, šis būtu labs turpinājums.

M.Z.: Jā. Bet jādomā ne tikai par programmas saturu, bet arī par nodarbību kvalitāti. Svarīga ir arī pašu vecāku ieinteresētība un vēlme palīdzēt saviem bērniem.

V.V.: Kādai daļai vecāku tas noteikti palīdzēs tikt galā ar grūtībām bērna audzināšanā

I.J.: Jā, ja vecāki būs atsaucīgi un gatavi uz sadarbību.

V.T.: Ja vecāki aktīvi piedalīsies, tad jā.

D.T.: Šī ideja par Vecāku atbalsta centra darbību nav peļama. Ir jāmēģina! Mani uztrauc tikai tas, vai šo riska grupas bērnu vecāki apmeklēs šo centru, jo pārsvarā tās ir nelabvēlīgās ģimenes.

E.S.: Ir jāapzinās, ka problēmbērnu vecāki nelabprāt sadarbojas ar skolu. Rezultāts būs pozitīvs tikai tad, kad vecāki sapratīs problēmu un piekritīs sadarboties.

D.L.: Jā, ja tā darbība būs atbilstoša vecāku vajadzībām un darbinieki būs pietiekami profesionāli, lai darbotos ētiski un kompetenti.

4. Vai Jūs uzskatāt, ka vecāku atbalsta centra darbība sekmēs riska grupas skolēnu attīstību un integrāciju?

Eksperti un piekriti autores viedoklim, ka Vecāku atbalsta centra darbība sekmēs riska grupas skolēnu attīstību un integrāciju, ja vien paši vecāki būs aktīvi, atbalstīs un izmantos centra piedāvātās aktivitātes.

Ē.M.: Jā, ja vecāki būs atbalstošāki un saprotošāki.

D.T.: Uz klases vecāku sapulcēm pārsvarā ierodas to bērnu vecāki, kuru atvasēm problēmu nav. Droši vien, ka uz šādu Vecāku atbalsta centru riska grupas bērnu vecāki ies labprātāk. Viņi būs drošāki, kā arī jutīsies saprastāki.

Z.Z.: Domāju, ka JĀ! (Pārdomāta, mērķtiecīga rīcība).

M.Z.: Jā, vecāku līdzdalība, darbs ar pašiem riska grupas bērniem sekmēs viņu attīstību. Manuprāt, jāintegrē bērni ar speciālajām vajadzībām, riska grupas bērni no nelabvēlīgām ģimenēm ir jau skolā.

E.S.: Jācer, ka sekmēs. Citādi nav vērts uzsākt darbu.

I.J.: Sekmēs, ja ar savu aktivitāti piedalīsies arī vecāki, jo atbalsta centrs viens nevar to panākt, bērna attīstībā aktīvi jāpiedalās pašiem vecākiem.

V.V.: Ja bērni jutīs vecāku sapratni, palīdzību, atbalstu, tad viņi arī veiksmīgāk integrēsies.

D.L.: Esmu pret bērnu iedalīšanu riska grupā – tas ir pārāk neskaidrs jēdziens un rada aizdomas par diskrimināciju. Jāsekmē katra skolēna attīstība un iekļaušanās, visiem var būt grūtības.

M.R.: Kopumā šos bērnus var raksturot kā savu potenciālu neizmantojušus, tādēļ svarīgi ir atklāt katra individuālās problēmas un tās risināt, un šis ir vienīgais ceļš.

5. Kas Jums šajā maģistra darbā izstrādātajā vecāku atbalsta centra darbības programmā un pasākumu kopā šķiet nepieņemams?

Eksperti programmā nekā nepieņemama nav saskatījuši (*M.R.*, *Z.Z.*, *V.V.*, *M.Z.*, un *D.T.*), tiek uzsvērts, ka izstrādātā programma ir daudzveidīga (*I.J.* un *Ē.M.*), pat ideālistiska (*V.T.*). Krasi atšķīrās psiholoģes *D. Lasmanes* vērtējums: Nav skaidri sadalīta

skolas un Atbalsta centra atbildība, nav komandu darba principa, nav skaidri formulēta problēma un sagaidāmais rezultāts.

M.R.: Viss ir ļoti pārdomāts. Izstrādājot programmu vecākiem, ņemta vērā skolas specifika, vecāku grūtības savu bērnu izpratnē.

Ē.M.: Visas idejas ir interesantas un ir pieņemamas, varētu būt grūtības ar atbalsta nodarbību organizēšanu to lielās daudzveidības dēļ.

E.S.: Pasākumu biežums.

M.Z. Kopumā ideja ir laba. Detaļas vienmēr var uzlabot.

V.T.: Brīžiem programma šķiet stipri ideālistiska.

I.J.: 1. gada darbības programma šķiet pārāk daudzpusīga, vajadzētu to konkretizēt uz pāris problēmjasautājumiem.

6. Kādi būtu Jūsu ieteikumi vecāku atbalsta centra darbībai?

Ekspertu ieteikumos bija jūtams pozitīvs atbalsts:

I.J.: Veidot ciešu sadarbību ar pašvaldību (arī soc. dienestu), lai saņemtu gan finansējumu, gan speciālistu palīdzību.

V.T.: Sadarbībā ar pašvaldību saņemt finansējumu un īstenot vismaz atbalsta nodarbības vecākiem un individuālo darbu ar riska bērnu vecākiem.

Ē.M.: Aktīvi iesaistīt centra darbībā bērnu vecākus.

M.R. ieteikums.: Regulāra visu skolas vecāku informēšana par jaunākajiem pētījumiem pedagogijā, neiroloģijas zinātnēs, psiholoģijā.

D.L.: Izveidot ieinteresētu speciālistu komandu, noskaidrot vecāku grūtības un vajadzības, nevis vispārināt problēmas, bet skatīt tās individuāli!

E.S.: Izveidot komandu, kas būtu ieinteresēta šajā darbā. Sameklēt tēmas, kas būtu saistošas vecākiem. Vairāk balstīties uz individuālu darbu ar vecākiem, jo pēc pieredzes, vecākiem lekcijas, semināri īpaši neinteresē.

M.Z.: Sadarboties ar Rīgas rajona Carnikavas speciālās internātpamatskolas Atbalsta centru. Tas varētu būt kā atsevišķs darbības virziens. Darbību plānot ne tikai 1 gadam, bet ilgtermiņā.

D.T.: Pēc pirmā pastāvēšanas gada informēt par darbības pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem, kā arī kāda ir riska grupas bērnu vecāku apmeklētība un, pats galvenais, kādi ir šī centra ieinteresētības mehānismi, lai šie vecāki apmeklētu šo centru, kā panākt to, lai vecāki ierastos šajā centrā.

Z.Z.: Veiksmīgu, tālejošu, drošu darbu! Lai veicas!

V.V.: Lai izdodas!

Secinājumi

1. Eksperti Vecāku atbalsta centra izveidi atzīst par aktuālu, uzskatot, ka šāds centrs ir nepieciešams katrā skolā, katrā pašvaldībā.
2. Eksperti autores izstrādāto Vecāku atbalsta centra darbības programmu atzina par koriģējamu, bet pieņemamu, novēlot veiksmi tās īstenošanā.

NOBEIGUMS

Maģistra darbs atklāj autores skatījumu uz sabiedrībā aktuālo problēmu par bērnu ar īpašām vajadzībām stāvokli sabiedrībā, šo bērnu mācīšanas un audzināšanas problēmām un integrācijas vispārējās izglītības iestādēs norisi Latvijā.

Autore ir apkopojusi informāciju par integrācijas un iekļaušanas jēdzienu atšķirību, secinot, ka gan integrācija, gan iekļaušana neattiecas tikai uz skolēniem ar īpašām vajadzībām, tās attiecināmas uz visu sabiedrībā esošo skolēnu vajadzībām, nodrošinot efektīvu mācību darbu visiem skolēniem bez izņēmuma.

Izanalizējot pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par bērniem ar īpašām vajadzībām un viņu attīstības īpatnībām, ģimeņu lomu bērnu attīstībā un audzināšanā, kā arī par skolas un ģimenes sadarbību, autore secina, ka sabiedrībai jābūt gatavai pieņemt jebkura bērna atšķirīgumu.

Autore veica pētījumu Olaines pagasta sākumskolā, tā ietvaros novēroja sākumskolas skolēnus, aptaujāja un anketēja klašu audzinātājus, kopā ar skolas medmāsu analizēja datus par skolēnu veselības stāvokli, sadarbojās ar Carnikavas speciālās internātpamatskolas Reģionālā Atbalsta Centra speciālistiem, kā arī veica vecāku anketēšanu, kuras mērķis bija pēc iespējas labāk iepazīt skolēnus, objektīvi izvērtēt skolas mācību darbu, kā arī skolas īstenoto sadarbību ar skolēnu vecākiem.

Pētījuma rezultātā autore secināja, ka bērni ar īpašām vajadzībām ir gandrīz katrā vispārīzglītojošās skolas klasē, arī starp Olaines pagasta sākumskolas skolēniem ir bērni ar īpašām vajadzībām un bērni, kas atrodas uz riska grupas robežas.

Ģimenes un sociālo slāņu īpatnībām ir ievērojama loma skolēnu izglītībā. Bieži vien zems sociālais un materiālais stāvoklis, kurā aug bērns ar īpašām vajadzībām, kļūst par nopietnu šķērslī skolēna panākumiem mācībās un audzināšanā.

Jebkuras integratīvas skolas uzdevums ir nodrošināt katram bērnam piemērotāko pedagoģiskās, psiholoģiskās un medicīniskās palīdzības veidu, kurš dotu vislabākos rezultātus viņa attīstībā.

Prakse pierāda, ka vecākiem, kuru ģimenēs aug bērni ar īpašām vajadzībām, pašiem ir nepieciešams atbalsts un izpratne, profesionālu speciālistu un domubiedru palīdzība, lai viņi izprastu savu bērnu veselības problēmas un pilnveidotu audzināšanas iemaņas, kā arī spētu uzlabot psiholoģisko klimatu ģimenēs.

Skolu un vecāku sadarbība ir viens no skolas un sabiedrības integrācijas faktoriem, tā ir nepieciešama arī kvalitatīvam izglītošanas un audzināšanas darbam, lai bērni ar īpašām vajadzībām spētu pilnvērtīgi attīstīties un iekļauties sabiedrībā.

Ikvienam pedagogam jāstrādā ar visiem skolēniem līdzvērtīgi, rūpīgi un efektīvi, ievērojot savu audzēkņu īpatnības, izraugoties ikvienam no audzēkņiem atbilstošu izglītības satura līmeni un apguves laiku, piesaistot skolēnam nepieciešamo psihologa, logopēda vai cita speciālista palīdzību.

Patreizējās situācijas izpēte liecina, ka vispārizglītojošās skolas vēl nav gatavas sniegt daudzpusīgu atbalstu bērnu mācību un uzvedības grūtību pārvarēšanai, jo mazajās skolās nelielā skolēnu skaita dēļ trūkst atbalsta personāla - psihologa, sociālā un speciālā pedagoga.

Lai veiksmīgāk integrētu skolā bērnus ar īpašām vajadzībām, apturētu skolēnu mācību un uzvedības lejupslīdi, savlaicīgi un profesionāli veicot korekcijas darbu, pilnīgāk izmantotu ģimeņu lomu skolēnu izglītošanā un audzināšanā, celtu vecāku atbildību par savu bērnu, autore uzskatīja par nepieciešamu izveidot Vecāku atbalsta centru, izstrādājot Vecāku atbalsta centra darbības programmu un izglītojošu pasākumu kopu.

Ekspertu vērtējumā Vecāku atbalsta centra izveide tika atzīta par aktuālu, uzskatot, ka šāds centrs ir nepieciešams katrā skolā, katrā pašvaldībā.

Šobrīd mēs Latvijā esam uz integrācijas ceļa. Pedagogu un visas sabiedrības uzdevums ir veicināt katra bērna pozitīvu socializāciju, kuras galamērķis ir veiksmīga sociāli pedagoģiskā riska grupas skolēnu un bērnu ar īpašām vajadzībām integrācija skolas vidē un sabiedrībā.

Iepriekš minētie faktori liecina, ka:

3. Bērna ar īpašām vajadzībām pilnvērtīga audzināšana ir iespējama skolas un ģimenes kopīgā partnerībā.
4. Skola kopumā un klases audzinātājs var kļūt par atbalstu vecākiem un bērniem, lai bērnus un vecākus iekļautu sabiedrībā.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Alternatīvas cietumam: darbs ar riska bērniem pašvaldībās. / Rokasgrāmata UNDP Latvija, R.: 2003. - 70 lpp.
2. Baldiņš A., Raževa A. Klases audzinātāja darbs skolēnu personības izpētē. R.: Pētergailis, 2001. - 74 lpp.
3. Baldiņš A., Raževa A. Skolas un ģimenes sadarbība. R.: Pētergailis, 2001.- 74 lpp.
4. Balsons M. Kā izprast klases uzvedību, Lielvārds, 1996. - 208 lpp.
5. Bērni Latvijā. Statistisko datu krājums. LR Centrālās statistikas pārvalde, R.: 2004.
6. Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā / RPIVA ģimenes un pirmsskolas pedagoģijas katedra. R.: Izglītības soļi, 2000. - 87 lpp.
7. Bērns un kriminalitāte / Aut.kol. D.Ceplis, L.Liepiņa u.c. R.: RaKa, 2001. - 360 lpp.
8. Bērziņa D. Apsveicot dažādību. Starptautiskais Iekļaujošās un Atbalstošās Izglītības kongress // „Psiholoģijas Pasaule” 10/ 2005.
9. Bērziņa I. Skolas darbības izvērtēšana. Majoru pamatskolas – balsta skolas pieredze, RaKa, 2002. - 93 lpp.
10. Bērziņa O. Visādi bērni Latvijas skolās // „Psiholoģijas Pasaule” 10/ 2003.
11. Deķēns K. Skola, tās veidi un iekārta, apgādniecība „Saulē”, 1924.
12. Eglīte B. Atstumtie. Publicistika./ Bērni Latvijā: problēmas un risinājumi R.: Zvaigzne ABC, 2002.- 252 lpp.
13. Fjelds S.E. No parlamenta līdz klasei., R., Rīgas pilsētas skolu valde, 1998. – 71 lpp.
14. Fulans M. Pārmaiņu spēki. R.: Zvaigzne ABC, 1999. – 166 lpp.
15. Geidžs N.L., Berliners D.C. Pedagoģiskā psiholoģija. R.: Zvaigzne ABC, 1999.- 662 lpp.
16. Grejs D, Dr.Ph. Bērni ir no debesīm R.
17. Gudjons H. Pedagoģijas pamatatziņas. R.: Zvaigzne ABC, 1998. - 394 lpp.
18. Goulmens D. Tava emocionālā inteliģence. R.: Jumava, 2001.
19. Kaļva I. Dabas „ieprogrammētā” attīstība // Psiholoģijas pasaule 01/2004
20. Kārtējais ziņojums par ANO 1989.gada konvencijas par bērna tiesībām izpildi LR laika posmā no 2001.gada līdz 2004.gada 1.martam // <http://www.bernutiesibas.lv>
21. Dr. Ross Kempbels Kā patiesi mīlēt savu bērnu. R.: SIA „AMNIS” , 1998. - 129 lpp.
22. Krieviņš V. Izglītības socioloģija. R.: RaKa, 1997.
23. Krasnā A. Iekļaujošās izglītības attīstība Latvijā ES kontekstā // Psiholoģijas pasaule 02/2006
24. Kručinina M., Magdaļenoka I. Mūsdienu skolas vadība / Līvānu ģimnāzijas – balsta

- skolas – pieredze. R.: RaKa 2001. - 223 lpp.
25. Liepa D., Medne D., Sirica I. Hiperaktivitāte skolā / Projekts: „Izglītības procesa organizēšana speciālo vajadzību bērniem atbilstoši demokrātijas principiem” 2002., 43 lpp.
 26. Liepiņa Sk. Speciālā psiholoģija./ Bērni ar garīgās attīstības traucējumiem. R.: RaKa, 2003. -313 lpp.
 27. Luste I. Garīgi atpalikušu bērnu integrācija sabiedrībā Latvijā vēsturiskā skatījumā // Vispārējā didaktika un audzināšana / Zinātn.rakstu krāj. LUPP/ R.: 2001. - 235 lpp.
 28. Mācīšanās ir zelts / Ziņojums, ko Starptautiskā komisija par izglītību 21.gs. sniegusi UNESCO. R.: UNESCO LNK, 2001. – 255 lpp.
 29. Milta Ā. Klases audzinātājs. R.: Zvaigzne, 1988. - 105 lpp.
 30. Nīmante D., Alksne A. Iekļaujam skolēna labsajūtu un skolotāja meistarību // <http://www.dialogi.lv>
 31. Nīmante D. Iekļaujošai skolai – jā! // 05/1998
 32. Olševska R. Ikviens bērns var labi mācīties // Latvijas Avīzes ielikums Ziņnesis Nr.429; 05.09.2005.
 33. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. R.: Zvaigzne ABC, 2000. - 248 lpp.
 34. PAGRABA E. Klases audzinātājam darbā ar vecākiem, bērniem un sevi pašu. Pētergailis, 2006.- 63 lpp.
 35. Prets D. Pedagoģa rokasgrāmata. Izglītības programmu pilnveide. R.: Zvaigzne ABC, 2000. - 383 lpp.
 36. Perkse R. Cerība / Palīgs ģimenēm, kurās ir bērni ar īpašām vajadzībām. R.: Jāņa Rozes apgāds, 2004. - 166 lpp.
 37. Piažē Bērna intelektuālā attīstība
 38. Plaude I. Sociālā pedagoģija R.: RaKa, 2001. - 167 lpp
 39. Plīners J. Grūti audzināmu skolēnu uzvedības korekcija. Izglītības soļi, 2002.
 40. Puškarevs I., Golubeva A. Bērna attīstība. Lielvārds, 1999. - 119 lpp.
 41. Reņģe V. Organizāciju psiholoģija. R.: SIA „Kamene”, 1999. – 171 lpp.
 42. Rimma S. Sekmīgas mācīšanās noslēpumi. Jumava, 2000. - 374 lpp.
 43. Riska faktoru novērtēšanas kritēriji nelabvēlīgajās ģimenēs / Bērnu un ģimeņu lietu Ministrijas LV pašval. Centra met. Semināra bāriņtiesu/pagasttiesu un soc darbiniekiem met. materiāls R.: 2005.- 85 lpp.
 44. Roge J.Ū., Mēlere B. Citādi bērni. R.: Jumava, 2003. - 117 lpp.
 45. Rozenfelde M. Bērnu ar speciālām vajadzībām integrācija sabiedrībā // Skolotājs; 3/2004.

46. Rudītis A. Vecāki un bērni / Audzinātāja pārdomas un dzīves skatījumi 1933., 13 lpp
47. Rudņicka Z. Sociālais pedagogs skolā R.: RaKa, 2001. - 191 lpp.
48. Smita K., Strika L. Mācīšanās traucējumi no A līdz Z. R.: RaKa, 1998. - 340 lpp.
49. Sociālais darbs skolā / Prakse, politika un pētījumu perspektīvas R.: Jumava 2001. – 608 lpp.
50. Sociālpedagoģiskās inovācijas: Teorija un prakse 1.rakstu krājums LU 1999.
51. Skola visiem/ Palīgs pedagogiem, psihologiem un vecākiem R., BO SIA „SAC” 2002.- 391 lpp.
52. Speciālās izglītības laboratorija sākumskolas un pamatskolas skolotājiem. Ar Sorosa Fonda – Latvija atbalstu organizēts seminārs pamatskolā „Patnis” (23.03.- 27.03.1998.)
53. Spivakovska A. Vecāki un bērni. R.: Zvaigzne, 1989. - 131 lpp.
54. Studente A. Ģimenes pedagoģiskās iespējas. R.: Zvaigzne, 1988. - 109 lpp.
55. Svence C. Attīstības psiholoģija. R.: Zvaigzne ABC, 1999. - 158 lpp.
56. Špona A. Audzināšanas teorija un prakse. R.: RaKa, 2001. - 162 lpp.
57. Teivāns E. Ievads speciālajā pedagoģijā/ Mācību līdzeklis LU pedagoģijas fakultāte R.: Zvaigzne ABC, 1994. -22 lpp.
58. Tūbele S., Šteinberga A.Ievads speciālajā pedagoģijā. R.: RaKa 2004. - 110 lpp.
59. Tūna A., Nīmante D. Kā piedāvāt un nodrošināt vienādas iespējas visiem? // Izglītība un kultūra 10.11.2005.
60. Tūna A. Kurš, kā un kāpēc pilda mājas darbus.// Sākums, 2. (20) 2001.
61. Valsts programma bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2003.gadam
62. Valbis J. Skolēna personības attīstība – izglītības virsuzdevums. R.: Zvaigzne ABC, 2005.- 200 lpp.
63. Valce M. Speciālās izglītības politika.// Skolotājs 3/2002.
64. Vigotskis Ļ. Domāšana un runa. Izdevniecība „EVE”, 2002. - 375 lpp.
65. Žukovs L. Ievads pedagoģijā / Pamatkurss. R.: RaKa, 2001.
66. Dance G. Psihologs skolas vidē.// Skolotājs, 5/2002.
67. Pakalne I. Rakstītprasme un to ietekmējošie faktori.// Skolotājs, 3/2001.
68. Saskarsme audzēkņiem./Mācību līdzeklis. R.: Jumava, 1999. -294 lpp.
69. Романов А. А. Что должен знать родитель и педагог о нарушениях и особенностях поведения у детей. М., «Романов» 2000.
70. Романов А. А. Коррекция расстройств поведения и эмоций у детей
- 71.

Pārskats par maģistra darbā izmantotajām tabulām, shēmām un diagrammām

Tabulas

Nr.	Nodaļa	Nosaukums	Lpp.
1. tabula	1.1.	Integrācija un iekļaušana	10.
2. tabula	1.1.	Bērnu ar īpašām vajadzībām integrācija Zviedrijā	11.
3. tabula	1.2.	Bērnu profilaktisko apskašu rezultāti Latvijā 2003.-2004.gadā	26.
4. tabula	1.3.1.	Klases audzinātāja sadarbības formas	43.
5. tabula	1.3.1.	Klašu audzinātāju sadarbības metodes	44.
6. tabula	1.3.1.	Vecāku loma tradicionālā un bērncentrētā klasē	45.
7. tabula	1.3.2.	Ģimeņu tipi un to raksturojums	51.
8. tabula	2.1.	Skolēnu stājas traucējumi	60.

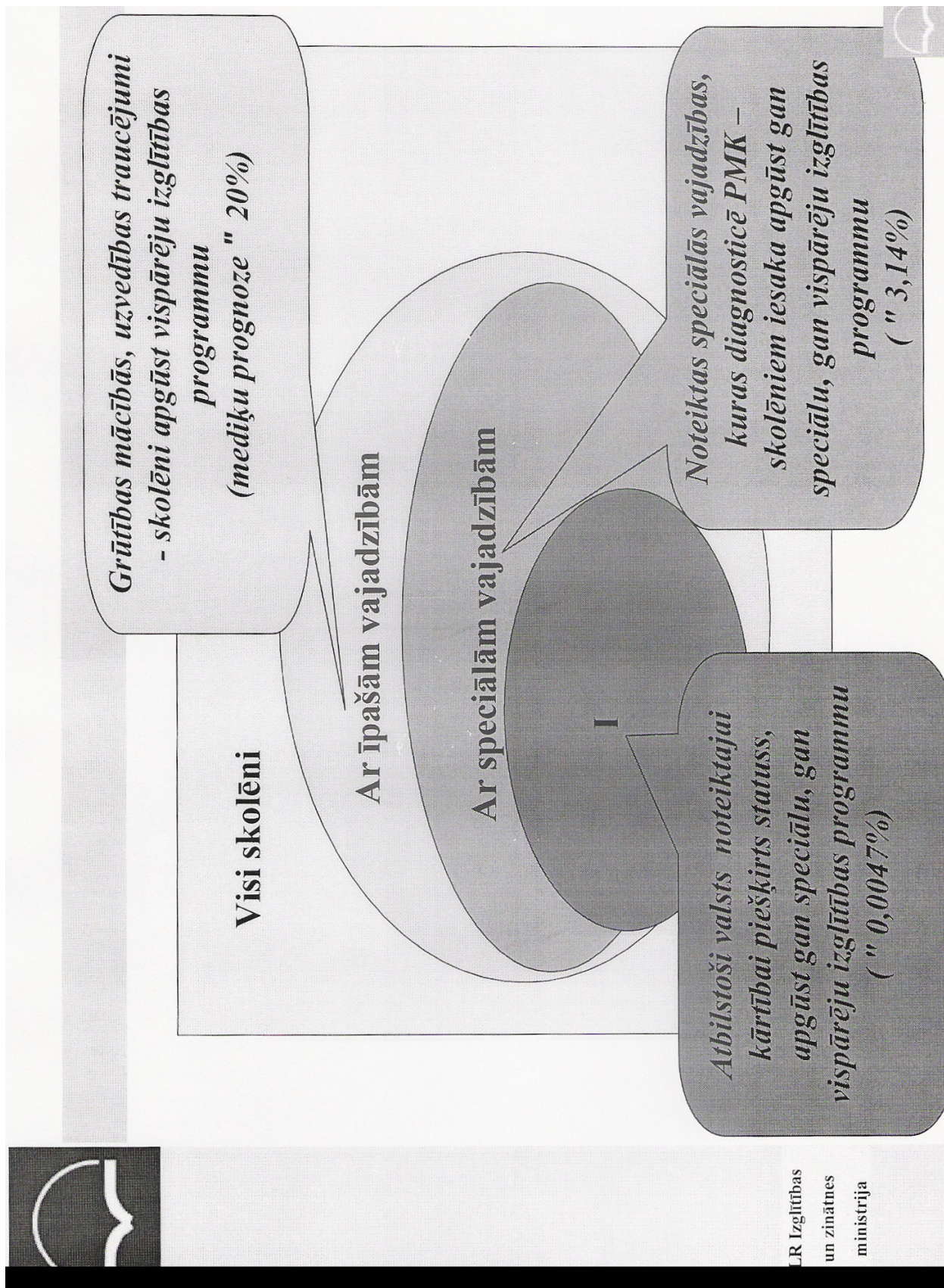
Shēmas

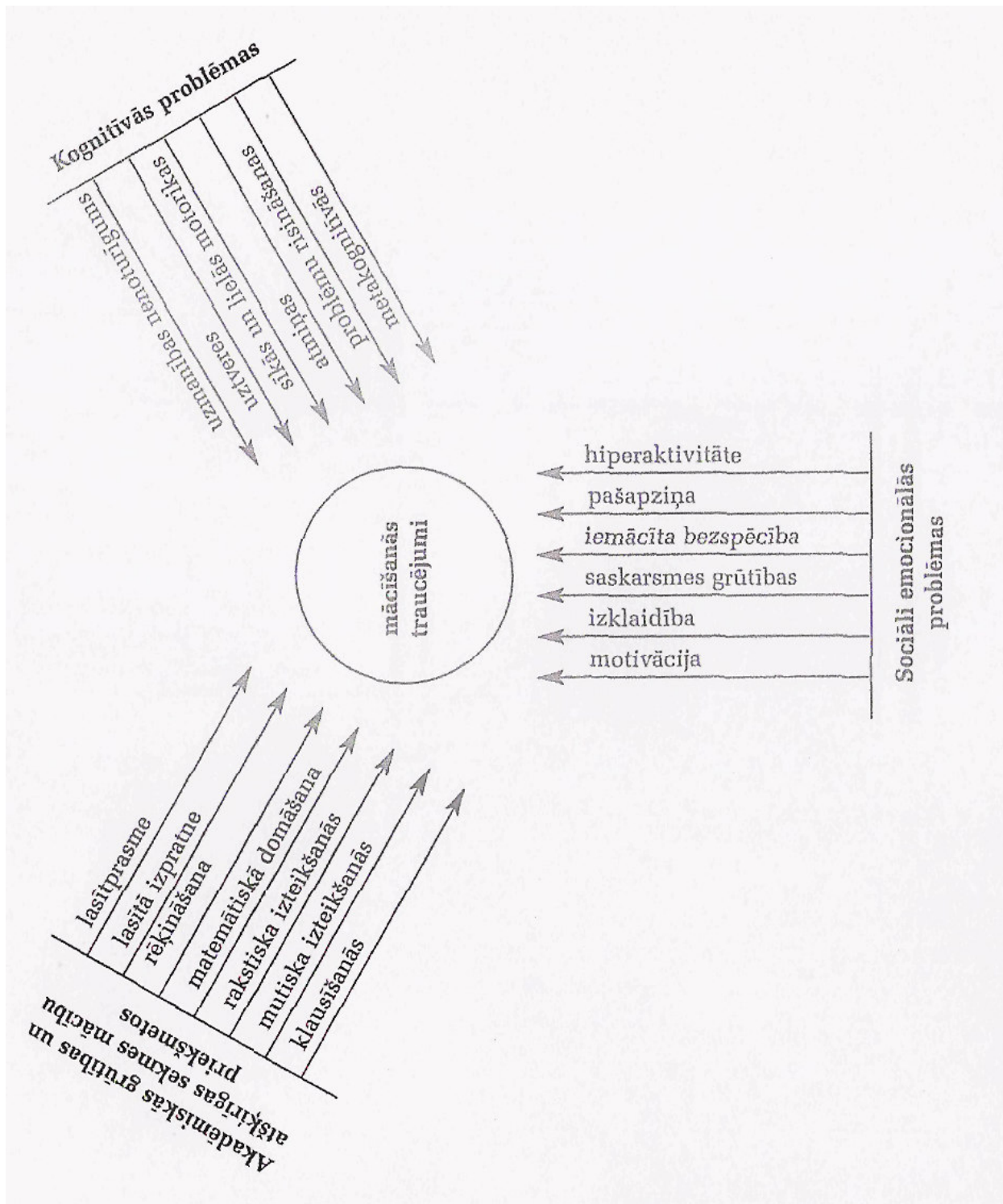
Nr.	Nodaļa	Nosaukums	Lpp.
1. shēma	1.1.	Iekļaujošās izglītības procesa attīstība	13.
2. shēma	1.2.	Speciālās izglītības klasifikācijas grupas	30.
3. shēma	1.3.1.	Sadarbība skolā	37.
4. shēma	1.3.1.	Klases audzinātāja audzinošās un izglītojošās darbības	39.
5. shēma	1.3.1.	Pedagoģiskais process	40.
6. shēma	1.3.1.	Skolotāju un vecāku sadarbība vecāku sapulcēs	42.
7. shēma	1.3.1.	Skolotāja un vecāku individuālās tikšanās/sarunas	42.
8. shēma	1.3.1.	Klases audzinātāja sadarbības formas (Pēc A.Baldiņa)	44.
9. shēma	1.3.1.	Modelis skolas sadarbībai ar vecākiem	46.
10. shēma	1.3.2.	Bērnu audzināšanas veidi	48.
11. shēma	1.3.2.	Vecāku un bērnu attiecību stili	49.

Diagrammas

Nr.	Nodaļa	Nosaukums	Lpp.
1.diagramma	2.1.	Skolēnu skaits Olaines pagasta sākumskolas 1.- 4. klasēs	57.
2.diagramma	2.1.	Skolēnu ģimenes	58.
3.diagramma	2.1.	Sarunvaloda skolēnu ģimenēs	58.
4.diagramma	2.1.	Vai šogad novērotas pārmaiņas	59.
5.diagramma	2.1.	Skolēnu veselība	59.
6.diagramma	2.1.	Kas skolēniem sagādā grūtības	61.
7.diagramma	2.1.	Cik ilgi tiek gatavoti mājas darbi	61.
8.diagramma	2.1.	Ilgāk sagatavojamie mājas darbi	62.
9.diagramma	2.1.	Kā palīdzat bērnam mājas darbu veikšanā	62.
10.diagramma	2.1.	Skolas sadarbība ar vecākiem	63.
11.diagramma	2.1.	Vecākus interesējošās sadarbības formas	64.
12.diagramma	2.1.	Informācijas ieguve par skolā notiekošo	64.
13.diagramma	2.1.	Interesējošais vecāku sapulces saturs	65.
14.diagramma	2.1.	Ģimenes loceklis, kurš apmeklē vecāku sapulces	65.

PIELIKUMI

**Bērnu attīstības un izglītības centra interdisciplinārās sadarbības
modelis Rīgas 84. vidusskolā**

BAIC + skola	<p>1. pakāpe – vecāks, klases audzinātājs</p> <p>10 % no skolēnu problēmām atrisina vecāks ar klases audzinātāju.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kādas ir bērna pamatvajadzības? • Bērna novērošana viena mēneša laikā: <ul style="list-style-type: none"> - valodas problēmas, - dzirdes, - redzes problēmas, - valodas uztveres un apstrādes problēmas, - vājas koncentrēšanās spējas, - uzvedība klasē, mājās, - nav pietiekami apgūta latviešu valoda, kā pirmā svešvaloda. <ul style="list-style-type: none"> • Saruna ar vecākiem. • Saruna ar skolas medmāsu. • Nosūtīšana uz konsultācijām ārpus skolas. 	Vecāki, aizbildņi obligāti visās pakāpēs
	<p>2. pakāpe – vecāks, metodiķis</p> <p>30 % skolēnu problēmas risina šajā pakāpē.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Griešanās pēc palīdzības centrā, skolēna diagnostika un interdisciplinārās sadarbības uzsākšana. 	
<p>3. pakāpe – vecāks, metodiķis, atbalsta personāls</p> <p>30 - 40 % skolēnu iesaistīšana atveseļošanas darbā.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Atbalsta personāla un citu speciālistu interdisciplinārs darbs pie skolēnu atveseļošanas: <ul style="list-style-type: none"> - speciālais skolotājs, - izglītības psihologs, - sociālais pedagogs, - skolotājs logopēds, - medmāsa, - speciālais skolotājs- fizioterapeits ārstnieciskā vingrošana, - masāža, - ārstnieciskā peldēšana • Veido individuālās izglītības programmas. • Izstrādā konkrētu atveseļošanas plānu. 		
<p>4. pakāpe – vecāks, metodiķis, speciālisti</p> <p>2 % skolēnu izglītību turpina ar ped.med.komis.slēdzienu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Visu novērojumu rezultātā bērns tiek nosūtīts uz pedagoģiski medicīnisko komisiju, turpinot izglītību: <ul style="list-style-type: none"> - speciālā izglītības iestādē, - speciālā korekcijas klasē, - integrēts vispārizglītojošā skolā ar speciālo programmu. 		

Traucējumu veidi bērniem ar īpašām vajadzībām

1. Pedagoģiski ielaistie bērni

Šo bērnu attīstības noviržu cēlonis ir nelabvēlīgie sociālie apstākļi. Šie bērni tiek saukti arī par bērniem ar izturēšanās vai uzvedības traucējumiem.

Pedagoģiskā ielaistība rodas, ja ģimenē bērnam nav nodrošināts normāls režīms, pareiza audzināšana un valda dažādi psihi traumējoši apstākļi.

Šie bērni diezgan labi orientējas ierastās situācijās, ir aktīvi, patstāvīgi un mērķtiecīgi personīgo vajadzību un interešu apmierināšanā, bet vairumam no viņiem nav intereses par mācībām, maz attīstītas intelektuālās spējas, šaurš zināšanu loks, trūcīgs vārdu krājums. Viņi nav sagatavoti mācību darbam skolā, nespēj apgūt mācību vielu, traucē disciplīnu klasē.

Ar lielām grūtībām un piepūli var apgūt vispārīzglītojošo skolu programmu. [26; 92]

2. Bērni ar psihiskās attīstības aizturi

Literatūrā psihiskās attīstības aiztures (PAA) apzīmēšanai tiek lietots arī termins **retardācija** (angļu val. *retardation* – aizkavēšana, aizture).

Eiropā un Amerikā ir izplatīts apzīmējums – bērni ar mācību aizturēm, bērni ar minimālu smadzeņu disfunkciju (MCD) vai arī retardētie bērni.

Psiholoģijā psihiskās attīstības aizture nozīmē, ka bērns psiholoģiski nav gatavs skolai - viņš stundas laikā vēlas paspēlēties, nosnausties, vēl nespēj pazīt burtus vai savienot tos kopā, nespēj patstāvīgi sakārtot savas lietas u.tml.

Psihiskās attīstības aizture izpaužas kā palēnināta gribas un emocionālās sfēras nobriešana, intelektuālā nepietiekamība (bērna intelektuālās spējas neatbilst viņa vecumam). Šie bērni bieži ir sociāli neuztverīgi- nespēj uztvert norādes, grūtības apjaust, ka viņu uzvedība iespaido pārējos. [26; 95]

Jau pēc ārējām izpausmēm bērns ar PAA neiekļaujas vispārējās izglītības iestādes klasē – viņš ir naivs, tiešs, nepastāvīgs, bieži konfliktē ar vienaudžiem, neuztver un nepilda skolas prasības, bet tai pašā laikā labi jūtas rotaļās, spēlēs. Mēģina izvairīties no sarežģītām nodarbēm, situācijām. [58; 42]

Šos bērniem raksturīgs tas, ka viņiem:

- ātri iestājas intelektuālais nogurums un pazeminās darbības spējas;
- Ir tīšās uzmanības traucējumi: - koncentrēšanās grūtības;
 - uzmanības nenoturība;

- „pārslēgšanās” grūtības;

* grūtības informācijas pārvadē no īslaicīgās atmiņas ilglaicīgajā atmiņā.

Šīs aiztures cēloņi vairāk saistāmi ar minimāliem CNS organiskiem bojājumiem vai funkcionāliem traucējumiem, var būt arī:

- iedzimtas smadzeņu darbības īpatnības (disleksija, disgrāfija u.c.);
- nelabvēlīgi sociālie apstākļi;
- pirmsskolas vecumā pārdzīvota psiholoģiskā trauma (tuvinieka nāve, emocionāla vai fiziska vardarbība);
- pedagoģiskā izlaidība. Bieži vien cēloņi var būt vairāki.

Kopvērtējumā bērni ar PAA:

- var apgūt tādu pašu materiālu kā normāli attīstīti bērni, tikai tas prasa lielāku piepūli, tam nepieciešama īpaša vadība un palīdzība;
- bez speciāla korigējošās mācīšanas darba viņi nespēj apgūt mācību vielu, un līdz ar to zūd interese par mācībām, pazeminās izziņas aktivitāte;
- ir grūtības atšķirt priekšmetu un parādību būtiskās un nebūtiskās pazīmes, cenšas tās mehāniski iegaumēt, tiek pārslogota atmiņa;
- iegūtie jēdzieni bieži ir neprecīzi, loģiski nesaistās ar citiem priekšstatiem, tāpēc mehāniski iegaumētais tiek ātri aizmirsts;
- apzinās savas grūtības un problēmas, cenšas tās pārvarēt, viņiem ir diezgan adekvāts pašvērtējums. [26; 99]

BĒRNI AR SENSORIEM TRAUCĒJUMIEM

3. Bērni ar dzirdes traucējumiem

Skolēnu dzirdes problēmas mēs visbiežāk atklājam īsi pirms skolas vai sākumskolas periodā vērojot bērna reakciju klausīšanās procesā, grūtības lasīšanā un rakstīšanā. Līdz tam bieži vien vecāki nav aizdomājušies, ka tieši dzirdes problēmas ir tās, kuru dēļ bērns ir noslēdzies sevī, savā nodabā aizdomājies un nav uztvēris pieaugušo aicinājumu vai aizrādījumus. Bērnam ir patīcis skaļāk skatīties televizoru, skaļāk klausīties mūziku, arī pats ir runājis skaļāk kā vienaudži un saskaišoties ir kļūdzis.

Mācību procesā šis skolēns lēnāk kā citi veic skolotāja rīkojumus, bieži pārjautā sacīto, var būt neuzmanīgs stundās, kurās sniedz daudz paskaidrojumu.

- Ieteikums - pārbaudīt dzirdi,
- nosūtīt pie speciālista,
 - apmeklēt Latvijas bērnu dzirdes centru. [51]

Vājdzirdība - tāds dzirdes pazeminājums, kad ir apgrūtināta gan runas uztvere, gan arī patstāvīgā runa, tomēr pastāv iespēja apgūt zināmu vārdu krājumu, kaut arī tas ir ierobežots un izkropļots.

1. **pakāpe** – dzirdes pazeminājums nepārsniedz 40 decibelus, bērns var sazināties ar runas palīdzību, uztver sarunu valodu vairāk kā 1-2 metru attālumā. Bērni ar šādu vājdzirdības pakāpi var mācīties vispārējās izglītības iestādēs, bet būtu vēlams atrasties tuvāk skolotājam.

2. **pakāpe** – dzirdes pazeminājums ir 40-55 decibeli, sazināšanās ar runas palīdzību ir apgrūtināta, sarunu valodu uztver attālumā līdz vienam metram. Šāda vājdzirdības pakāpe arī pieļauj mācības vispārējās izglītības iestādēs, bet jālieto dzirdes aparāts.

Galvenais, savlaicīgi gan bērnu, gan viņa klasi saprotami iepazīstināt ar vājdzirdības problēmu, arī ar to, ja šim skolēnam izmantojams dzirdes aparāts.

Klasē šis skolēns jāsēdina pirmajā solā, ar viņu jārunā tā, lai viņš uz jums skatītos. Vēlams izmantot žestus, nerunāt klases aizmugurē vai arī vienlaikus rakstot uz tāfeles.

3. **pakāpe** – dzirdes pazeminājums pārsniedz 55-70 decibelus, sazināšanās ar runas palīdzību praktiski nav iespējama, jo sarunvalodu uztver ļoti neskaidri. Bērniem ar šādas pakāpes vājdzirdību jāmacās vājdzirdīgo bērnu skolā un jālieto dzirdes aparāti.

4. **pakāpe** – dzirdes pazeminājums līdz 90 decibelu, būtu vēlams skola nedzirdīgiem bērniem.

Nedzirdība – dzirdes pazemināšanās pakāpe, kad patstāvīga runas apguve nav iespējama, tā ir atkarīga no tā, kāds ir uztveramo svārstību diapazons. [58; 27]

4. Bērni ar redzes traucējumiem

Pedagogam, saņemot audzināšanā jaunu klasi vai skolēnu, pirmām kārtām jāvērs uzmanība okulista ierakstiem bērna veselības kartē. Tajā skaitlis 1,0 apzīmē simtprocentīgu redzi, apzīmējumi OD – labo, bet OS – kreiso aci. Ja skolēnam būs redzes traucējumi, tad pie dotajiem apzīmējumiem būs redzami divi skaitļi, no kuriem pirmie norādīs viņa patiesās redzes spējas, bet otrie – redzes korekciju ar brīļļu palīdzību.

Vispārīzglītojošajās skolās mācās bērni ar dažādiem redzes jeb refrakcijas traucējumiem.:

- tuvredzību – labi redz tuvumā, slikti – tālumā;
- tālredzību – slikti redz gan tuvumā, gan tālumā;
- astigmatismu- acs defektu, kura dēļ acs veidotais attēls ir izplūdis.

Var gadīties, ka pirmsskolas vecumā šie bērnu redzes traucējumi nav atklāti, bet mācoties sākumskolā rada grūtības.

Par sliktu redzi var liecināt:

- acs ārējais izskats- bieži asaro, raustās acs ābols, duļķaina zīļīte, acs šķielē;
- netiešas izpausmes- acu piemiegšana, acs kaktiņa pavilkšana ar pirkstu palīdzību, stiepšanās uz priekšu, galvas pašķiebšana, nemitīga norakstīšana no blakussēdētāja, burtnīcā nespēj noturēt līniju, nereaģē uz acu kontaktu, nepadodas nodarbes, kas prasa precizitāti, bieži paklūp, grūti trāpīt mērķī,...

Jāatceras, ka: - bērniem, ja viņi ilgstoši skatās tuvumā, var attīstīties tuvredzība;
-vājredzīgam bērnam grāmata un citi piederumi jāļauj turēt tik tuvu, cik viņiem nepieciešams. [51]

Bērniem ar redzes traucējumiem ir vērojamas saskarsmes grūtības, izziņas darbības prasmes veidojas palēnināti, atpaliiek valodas attīstība.

BĒRNI AR FIZISKĀS VESELĪBAS TRAUCĒJUMIEM

5. Bērni ar orgānu saslimšanām un traucējumiem

Astma un alerģijas

Ikdienā ar astmu un alerģijām slimie bērni vizuāli neatšķiras no citiem. Ne lēkmes, ne alerģiskās reakcijas neizpaužas visu laiku.

Ar astmu slimie skolēniem būs regulārs vai periodisks elpas trūkums, var būt apgrūtināta elpošana, sauss vai lēkmjveida klepus, sēcoša elpa – īpaši pie palielinātas fiziskās slodzes. Slimībai raksturīga pārejamība.

Svarīgi ir iemācīt skolēnu izprast un sadzīvot ar savu slimību, lietot medikamentus un īpašus elpošanas vingrinājumus. Sportā jāizvairās no pārslodzes, mācību stundās – no stresa situācijām. Lēkmes gadījumā jāsniedz vajadzīgā palīdzība.

Citas alerģiskās reakcijas var parādīties skolēnam negaidīti nonākot netipiskā vidē – saskarē ar alergēniem (dažādiem augiem, putekļiem, insektiem).Alerģiskās reakcijas: tekošs deguns, asarojošas acis, šķavas, uzpampums, uz ādas- pumpas, sīki izsitumi, nieze u.c.

Nopietnu astmas lēkmju un alerģiju gadījumā nepieciešama steidzama palīdzībā.

Hemofīlija

Hemofīlija ir slimība, kura izraisa daļēju vai pilnīgu asins nesarecēšanu, ar to galvenokārt slimo zēni. Par slimību jāinformē visa skolas saime, jo jebkura asiņošana var būt bīstama.

Mācību procesā nav nekādu ierobežojumu. Brūču gadījumā uzmanīgi jālieto medikamenti, nedrīkst lietot aspirīnu un to saturošas zāles, nopietnākos gadījumos jāizsauc Ātrā palīdzība.

Diabēts

Diabēta gadījumā organisms neatgriezeniski zaudē spēju ražot insulīnu.

Vairākumā gadījumu diabētu diagnosticē bērniem piecu līdz sešu gadu vecumā, tomēr skolēnu novērošana bieži vien palīdz atklāt līdz šim nediagnosticētu diabētu.

Galvenie diabēta simptomi:

- * bieža urinēšana;
- * skolēns dzer daudz ūdens;
- * pēkšņs svara samazinājums;
- * nepamatots nogurums, vājums, vārgums, uzmanības trūkums vai arī uzbudināmība, untumainība un kaprīzums;
- * nepamatots, nepārejošs izsalkums;
- * redzes pasliktināšanās;
- * lēni dzīstošas brūces un iegriezumi.

Diabēta bērni var apmeklēt vispārīzglītojošo skolu ar noteikumu, ja šie bērni ikdienā ievēro visus šīs slimības diktētā dzīvesveida noteikumus:

- pēc ārsta noteiktā režīma injicē insulīnu;
- ievēro plānotās ēdienreizes(kas var nesakrist ar skolas kopīgajām ēdienreizēm, atšķirties no svētkiem, dzimšanas dienu svinībām, u.c. pasākumu gaitu)
- ir pietiekami fiziski aktīvs.

Diabēta krīzes:

Hipoglikēmija – cukura līmeņa pazemināšanās. To var izraisīt nepietiekama vai novēlota ēdienreize, pārāk liela insulīna deva, stresa situācija vai pastiprināta fiziskā slodze. Tad skolēns pēkšņi var kļūt bāls, sākt svīst, parādās nespēks, vājuma sajūta ceļgalos, palēnināta runa, „smaga mēle”, galvassāpes, miegainība, izsalkums, sirdsklauves, galvas reiboņi, redzes traucējumi, halucinācijas, vēlāk arī samaņas zudums un krampji.

Skolēnam jāapjautājas par ēdienreizēm, laikus jānodrošinās ar kaut ko ēdamu vai dzeramu(graudu cukuru, maizes gabaliņu, konfekti, saldu tēju, sulu,...u.c.)

Hiperglikēmija – ievērojama cukura līmeņa paaugstināšanās asinīs. Hiperglikēmija var attīstīties pakāpeniski – bieža urinēšana, nepārvaramas slāpes, neparasta miegainība, nespēks. To var izraisīt lielāka vai pāragra ēdienreize, neparasti maza fiziska slodze, novēlota vai

nepietiekama insulīna deva, negatīvs stress. To nenovēršot var iestāties vemšana un bezsamaņa.

Abās diabēta krīžu stadijās noteikti jāinformē vecāki.

Epilepsija

Epilepsija (tautā saukta arī par krītamo kaiti) ir hroniska slimība, kam raksturīgas atkārtotas, pārejošas krampju un samaņas zudumu lēkmes. Tā var rasties smadzeņu attīstībā pēc galvas traumām.

Epilepsijā katrs gadījums ir individuāls. Skolā pats svarīgākais ir zināt, kā reaģēt konkrētā bērna epilepsijas lēkmes gadījumā, iepriekš palūgt vecākiem uzrakstīt iespējamās lēkmes aprakstu. Lēkmes jāuztver kā šīs slimības sastāvdaļa, par tām jāzina skolas darbiniekiem, arī skolēniem jāzina, ka šim bērnam var kļūt slikti un var būt nepieciešama ārsta palīdzība.

Ar epilepsiju slimojošam bērnam var rasties emocionāli psiholoģiskas problēmas, viņam jārada pārlicība, ka viņa dažādība nevar ietekmēt citu cilvēku attieksmi pret viņu.

Papildu palīdzība jāmeklē, ja:

- * pēc lēkmes neatjaunojas normāla elpošana,
- * pēc pirmās lēkmes atkārtojas vismaz vēl viena vai vairākas lēkmes,
- * tiek novērotas pārmaiņas bērna uzvedībā, lēkmju biežumā un garumā.

Ja ir epilepsija, palēnināts ir visu psihisko procesu temps. Tāpēc ir nepieciešama stingra mācību materiāla atlase, mazāks tā apjoms. Šiem skolēniem ir slikta atmiņa, grūti atcerēties un reproducēt. Jāizmanto vairāk uzskates materiālu. Šos bērnus nevajag raustīt un steidzināt, citādi viņi kļūst ļauni, nikni un neapmierināti.

6. Bērni ar gremošanas sistēmas slimībām vai traucējumiem

Gremošanas sistēmu saslimšanas (gastroenteroloģiskās) ir kuņģa čūla, divpadsmitpirkstu zarnas iekaisums vai čūla, gastrīts, duodenīts, gastroduodenīts, holecistīts, aizkuņģa dziedzera slimības, zarnu malabsorbcija u.c. ir zarnu trakta saslimšanas, kas traucē normālu gremošanu.

Iemesli- nepareiza vai nepilnīga ēšana, stress, kaitīgi vides faktori, ķīmiskas vielas, vīrusu un baktēriju radītas infekcijas, iedzimtība u.c.

Šiem skolēniem var būt dažādi kuņģa un zarnu trakta traucējumi, pavājināta ēstgriba, biežas sāpes vēderā, slikta dūša, vēdera uzpūšanās, vemšana. Šie bērni parasti mēdz būt jūtīgāki, uzbudinātāki, nervozāki. Skolā jāizturas ar sapratni pret jebkuru situāciju, sāpes vēderā jāuztver nopietni, jāļauj apsēsties, atpūsties uz 10 -15 minūtēm.

7. Bērni ar kustību balsta traucējumiem

Cerebrālā trieka

Cerebrālā (bērnu) trieka – smadzeņu darbības traucējums (asins izplūdums smadzenēs), kura ietekmē tiek ierobežota bērna spēja pārvietoties, kā arī saturēt ķermeni un noturēt līdzsvaru.

Bērniem ar cerebrālo trieku galvenokārt ir pārvietošanās un koordinācijas grūtības dažādās pakāpēs, sākot no koordinācijas problēmām, daļējām pārvietošanās grūtībām, kuru gadījumā, piemēram, var būt daļēji traucēta spēja staigāt, grūtības pārvaldīt kājas, līdz pat smagākiem gadījumiem, kad bērns atrodas ratiņos vai pat uz gultas, jo gandrīz visi vai visi locekļi ir nekustīgi. Intelektuālā attīstība var būt ļoti daudzveidīga. Nopietnākos gadījumos var būt arī traucēta runa, redze, dzirde un norīšanas funkcijas, dažiem – arī garīgā atpalcība.

Pirms klasē ienāk cerebrālās triekas bērns, klasē jā sagatavo fiziskā un psiholoģiski emocionālā vide. Skolā šie bērni jāatbalsta, jānodrošina ar pieejamību vai piekļūšanu., atsevišķās stundās vēlama datora pieejamība.

Skolioze un citi stājas traucējumi

Ar katru gadu pieaug to skolēnu skaits, kam ir skolioze vai citi stājas traucējumi.

Patoloģiskie muguras izliekumi lordozes un kifozes rodas ilgstošas nepareizas stājas, kā arī dažu slimību ietekmē. Skolioze var būt iedzimta un iegūta.

Šos bērnus var pazīt pēc tā, ka viņi:

- sēž ar „apaļu” muguru;
- stāv nolīkuši, uz priekšu sarautiem pleciem;
- salīdzinoši ātri nogurst;
- ilgstoši nevar nosēdēt, „knosās”, „dīdās”;
- sūdzas par sāpēm mugurā.

Skolā jāievēro attiecīgās normas skolēnu mēbeļu izvēlē, dažādojot mācību stundas var radoši izmantot sēdēšanu uz paklājiem, spilveniem, ieviest kustību un vingrošanas minūtes.

Šiem skolēniem vēlams līdzsvarot mācību slodzi, nodrošināt medicīnisko kontroli, ja iespējams – piedāvāt koriģējošās vingrošanas nodarbības.

8. Bērni ar traumatiskiem smadzeņu bojājumiem

Izšķir traumatiskus : galvas smadzeņu bojājumus un muguras smadzeņu bojājumus.

Gan galvas smadzeņu traumu, gan muguras smadzeņu traumu rezultātā parasti rodas nopietni neiroloģiski bojājumi. Jo smagāka būs gūtā trauma, jo nopietnākas sekas pēc tās iestāsies. Atveseļošanās periods var būt no mēneša viegla smadzeņu satricinājuma gadījumā līdz pat diviem gadiem. Atkarībā no traumas smaguma pēc atveseļošanās skolēnam ar būt dažādas smaguma pakāpes veselības traucējumi, kas var izraisīt arī mācību problēmas. Nereti mainās arī skolēna personība, tam psiholoģiski jā sagatavo klase.

9. Bērni ar smagām somatiskajām saslimšanām

Smagas somatiskās saslimšanas - saslimšanas, kas novājina bērna organismu un viņa attīstība tādēļ aizkavējas:

- smagas nieru slimības;
- plaušu slimības, īpaši bronhiālā astma;
- sirds un asinsvadu slimības;
- leukēmija;
- audzēji u.c.

Šiem bērniem daudzos gadījumos nepieciešama māj mācība. Līdz ar to viņiem rodas problēmas izglītības apgūvē un socializācijā.

10. Bērni ar runas un valodas traucējumiem

Disfonija – fonācijas traucējumi vai tās pavisam nav patoloģisku izmaiņu dēļ balsis aparātā. Izpaužas kā balss trūkums (afonija) vai balss stipruma, augstuma un tembra traucējumi (disfonija). Var rasties jebkurā bērna attīstības posmā. Var būt izolēti vai ietilpt citu runas traucējumu struktūrā.

Bradilālīja – patoloģiski palēnināts runas temps. Izpaužas kā runas artikulārās programmas palēnināta realizācija.

Tahilālīja – patoloģiski paātrināts runas temps. Izpaužas kā runas artikulārās programmas paātrināta realizācija.

Stostīšanās – runas tempa un ritma organizēšanas traucējumi, kuru pamatā ir runas aparāta muskuļu krampjveida stāvoklis. Biežāk rodas bērna runas attīstības gaitā, bet traumu gadījumos var rasties arī pieaugušam cilvēkam.

Dislālīja – izrunas traucējumi, ja ir saglabāta dzirde un runas aparāta muskuļu inervācija (šļupstēšana, fonētiski traucējumi). Izpaužas kā runas skaņu nepareiza izruna, tā ir izkropļota, neatbilst normai, vai arī skaņas tiek jauktas.

Rinolālīja – tembra, balss un skaņu izrunas traucējumi, kuru pamatā ir runas aparāta fizioloģiski defekti. To cēlonis ir iedzimtas cieto vai mīksto aukslēju šķeltnes. Izpaužas kā balss tembra patoloģiskas izmaiņas – tas ir nazāls. Izrunājot visas skaņas, balsi veidojošā gaisa strūkļa iet caur degunu un rezonē tajā. Runa ir neskaidra, nesaprotama, jo kroplota ir visu skaņu izruna.

Dizartrijs – izrunas traucējums, kura pamatā ir nepietiekama runas aparāta inervācija.

Anartrijs – smaga dizartrijas pakāpe, kad nemaz nevar izrunāt skaņas, vieglos gadījumos runā par slēpto dizartriju.

Alālīja – runas nepietiekama attīstība vai tās nav, jo ir galvas smadzeņu garozas runas zonu organisks bojājums, kas iegūts intrauterīnajā vai agrīnajā bērna attīstības posmā (līdz runas attīstības sākumam). Tas ir viens no sarežģītākajiem runas attīstības defektiem, ir skarta visa runas līdzekļu atlases sistēma, skarti visi valodas sistēmas komponenti – fonētika, leksika, gramatika, saistītā runa.

Afāzija – pilnīgs vai daļējs runas zudums galvas smadzeņu lokāla bojājuma rezultātā. Bērns zaudē runu galvaskausa vai smadzeņu traumas, neirotinfekcijas vai smadzeņu audzēja rezultātā pēc tam, kad runa ir jau izveidojusies.

Disleksija – specifisks lasīšanas traucējums, ko vērtē arī kā valodas apguves traucējumu, kas saistīts ar bērna galvas smadzeņu struktūru atšķirībām un specifiskiem smadzeņu funkciju procesiem. Ir viens no galvenajiem mācīšanās traucējumiem.

Bērniem ir grūtības pazīt vai atcerēties burtus, sapludināt burtus zilbē, zilbes vārdā. Kļūdainā lasīšana vai ļoti lēns lasīšanas temps traucē izprast lasītā jēgu, vai to nespēj sava nepietiekamā valodas attīstības līmeņa dēļ.

Aleksija – ja lasīšanas iemaņas neveidojas vispār.

Disgrāfija – daļēji, specifiski rakstīšanas traucējumi, kuriem raksturīgas tipiskas, atkārtotas kļūdas rakstu darbos dažādos līmeņos.

Tā izpaužas kā nenoturīgi burta optiskā tēla traucējumi, burtu izlaidumi vai jaukšana, vārda skaņu un zilbju sastāva, teikuma struktūras kroplējumi.

Agrāfija – ja mācību procesa rezultātā neveidojas rakstīšanas iemaņas.

Runas traucējumu rezultātā izmainās bērna raksturs un uzvedība, aizkavējas viņa garīgā attīstība. Bērns pārdzīvo savu nevarēšanu, kautrējas runāt, izvairās no saskarsmes, kļūst noslēgts un zaudē ticību saviem spēkiem. Var attīstīties gan psiholoģiski traucējumi, gan neirozes, gan depresijas, gan somatizācija.

Šādi skolēni lēnāk uztver, saprot un nostiprina informāciju. Pamatizglītības standarta apguvei jāpiesaista speciālā pedagoga palīdzība. Grūtības var novest pie izvairīšanās no mācībām, uzvedības traucējumiem un klaiņošanas no mājām un skolas.

Runas un valodas traucējumus koriģē logopēds, smagākos gadījumos var strādāt piesaistīto speciālistu komanda. Jo ātrāk tiek uzsākts korekcijas darbs, jo labāki būs rezultāti.

11. Bērni ar sociāli emocionālām problēmām

Bērnu un pusaudžu depresija

Depresija tulkojumā no latīņu valodas- nospiestība, nomāktība.

Depresija ir psihisks stāvoklis, kam raksturīga nomāktība, drūmums. Depresiju uzskata par jūtu traucējumu, kas ietekmē garīgo, emocionālo, fizisko un sociālo labklājību.

Kad depresīvajam noskaņojumam- bēdīgumam, nelaimīgumam- pievienojas arī citi simptomi - trauksme, vientulības izjūta, perfekcionisms, vainas izjūta, jušanās nevērtīgam, nemīlētam, var sākt runāt par depresijas sindromu.

Par depresiju kā slimību jādomā tad, ja garastāvoklis mainījies bez jebkāda iemesla vai arī, ja pēc samērā nenozīmīgām pārmaiņām iestājas ilgstošas un dziļas garastāvokļa un uzvedības izmaiņas, kas atšķiras no šim cilvēkam iepriekš raksturīgā.

Depresija ietekmē to, kā cilvēks jūtas, ko domā un kā spēj darboties dažādās dzīves jomās. Tās laikā ir raksturīgas negatīvas domas par sevi, pasauli un nākotni.

Stāvokli vēl smagāku rada tā saucamais depresijas aplis; jo cilvēks kļūst nomāktāks, jo drūmākas domas viņš domā un vairāk tām tic; savukārt, jo drūmākas domas cilvēks domā un jo vairāk tām tic; jo nomāktāks viņš kļūst.

Bērna depresijas simptomi:

- skumjš, bēdīgs izskats vai izteikumi;
- viegla aizkaitināmība;
- izjūta, ka nevienam nav vajadzīgs;
- negatīva attieksme pret sevi;
- miega traucējumi;
- sliktas sekmes vai mainījusies attieksme pret skolu;
- pazemināta socializācija.

Depresiju ietekmē pārmaiņas ģimenē, grūtības attiecībās ar vienaudžiem, pazemojumi, neveiksmes, liela pārslodze, izmaiņas ierastā dzīvē.

Ieteikumi: uzklaust, sarunāties, mudināt uz darbību, uzmundrināt, atbalstīt.

Ieteikumi skolotājam, ja klasē mācās nomākts skolēns:

- Mācību stundas laikā paturēt uzmanības lokā nomākto bērnu;
- izrādīt interesi un rūpes, atbalstu un draudzību viņam;
- censties veicināt bērna panākumus mācībās vai citos darbos, dodot uzdevumus, kurus viņš spēj paveikt, izrādīt atzinību par centību.

Ieteikumi skolotājam, ja klasē mācās depresīvs- citu nepieņemts- skolēns:

- nodrošiniet izolētajiem bērniem iespējas sadarboties ar citiem, radiet iespēju izjust, ka viņus pieņem un novērtē;
- izraugieties klasē šim bērnam palīgu- draugu.
- Ja šim bērnam nepieciešama palīdzība mācībās, izvēlieties vēl divus trīs skolēnus un māciet viņus kopā.
- Ja ir problēmas ar disciplīnu, mēģiniet to nokārtot privātā sarunā.

Vardarbībā cietušie bērni

Vardarbība pret bērnu ir jebkura veida aprūpes trūkums, nepilnīga aprūpe vai darbības no pieaugušo puses, kā rezultātā tiek nodarīts ļaunums bērna psiholoģiskajai, fiziskajai vai sociālajai veselībai. Jēdziens ietver:

- *bērna pamešanu novārtā*, nenodrošinot viņam nepieciešamo aprūpi:
 - *fiziska pamešana novārtā;*
 - *emocionālā pamešana novārtā;*
 - *medicīniskā pamešana novārtā;*
 - *izglītības pamešana novārtā.*
- *emocionālu – psiholoģisku, garīgu vardarbību;*
- *fizisku vardarbību;*
- *seksuālu vardarbību pret bērnu* - tiešu fizisku seksuālu kontaktu ar bērnu.

Vardarbības radītās sekas ietekmē bērna attīstības līmeni un uzvedību.

Bērna pamešanu novārtā varam uzskatīt kā vecāku neadekvātu audzināšanas veidu. Ja bērns netiek pilnvērtīgi ēdināts, medicīniski aprūpēts, neapmeklē skolu, tad viņš fiziski un emocionāli regresē.

Pētījumi liecina, ka visdramatiskāk bērna attīstību ietekmē emocionālā nerūpēšanās par bērnu noraidot un nepievēršot tam uzmanību. Arī vienaudžu radītā vardarbība var ietekmēt bērna spēju mācīties, kā rezultātā var veidoties mācīšanās grūtības.

12. Bērni ar specifiskiem mācīšanās traucējumiem

Mācīšanās traucējumi ir neiroloģiski traucējumi, kas ietekmē galvas smadzeņu spēju izprast, atcerēties vai nodot informāciju.[48; 7] Tie tiek definēti kā trūkums, kas traucē apgūt mācību pamatiemaņas.

Ar mācīšanās traucējumiem tiek apzīmēts ļoti plašs traucējumu diapazons. Plašākā sabiedrībā tie vēl aizvien ir maz izprasti un bērni ar mācīšanās traucējumiem tiek aplam noniecināti par viņu neuzmanību, neapķērību, bezkaunību vai slinkumu.

Bērnu kopīgā iezīme - nevienmērīgas sekmes dažādos mācību priekšmetos; negaidīti zema sekmība un neatbilstība starp to, ko bērnam, šķiet, vajadzētu spēt, un to, ko viņš īstenībā spēj paveikt.

Mācīšanās grūtības visbiežāk saistās ar traucējumiem, kas ietekmē:

- vizuālo uztveri;
- valodas izpratni un lietošanu;
- sīko kustību iemaņas;
- spēju koncentrēt uzmanību.

Šie traucējumi parasti tiek atklāti tikai sākumskolā, turklāt ļoti daudziem skolēniem, rada vēl papildus grūtības. Visbiežāk, pat 15-20% bērnu ar mācīšanās traucējumiem tiek novērota hiperaktivitāte- galēji nemierīga uzvedība.

Vērojamas arī citas uzvedības grūtības, kuru pamatā ir tie paši neiroloģiskie traucējumi, kas rada mācīšanās grūtības. Ja tie paliek neatpazīti, tad nereti pieaugušajiem rodas pārlicība, ka bērns nemaz necenšas.

Nenoturīga uzmanība: bērns ir izklaidīgs, ātri zaudē interesi par iesākto, bieži to pametot.

Grūtības rīkoties pēc norādījumiem: pat vienkāršo uzdevumos bērns, iespējams, atkārtoti lūgs norādījumus.

Sociālā brieduma trūkums: bērna rīcība atbilst nevis viņa hronoloģiskajam, bet gan jaunākam vecumam, un viņš, iespējams, labprātāk rotaļājas ar gados jaunākiem bērniem.

Sarunāšanās grūtības: bērnam ir grūti atrast pareizos vārdus, vai arī viņš nepārtraukti novirzās no temata.

Elastības trūkums: bērns ietiepīgi turas pie pašizdomātā rīcības veida pat tad, ja tas ir neveiksmīgs; pretojas ieteikumiem un palīdzības piedāvājumiem.

Vāja prasme plānot un organizēt: trūkst laika izjūtas, bieži nosebojas vai ierodas nesagatavojies. Ja bērns saņem vairākus uzdevumus(vai arī vienu sarežģītu), viņš nesaprot, ar ko sākt vai kā darbu sadalīt un paveikt pa daļām.

Aizmāršība: bieži nozaudē mājas darbus, apgērba gabalus un citus piederumus; aizmirst izpildīt apsolīto un/vai aizmirst ierasties norunātajā laikā un vietā.

Neizveicība: bērna kustības šķiet neveiklas un nesaskaņotas, bieži kaut ko apgāž, izlaista, neveikli rīkojas ar lietām, tās viņam krīt ārā no rokām; rokraksts mēdz būt nevīžīgs; sporta nodarbībās viņu uzskata par bezcerīgu neveikli.

Impulsu kontroles trūkums: bērns aiztiek ikvienu priekšmetu (vai cilvēku), kas piesaista viņa uzmanību, bez apdoma izsaka visu, kas ienāk prātā, pārtrauc sarunu vai neatbilstīgi maina sarunas tematu, un/vai viņam ir grūti būt pacietīgam vai nogaidīt savu kārtu. [48; 9]

Paši skolēni dzīvē var būt laimīgi un labi pielāgojušies. Daļa mēģina paveikt to, ko neiespēj. Tādos gadījumos viņi ar laiku vai nu izvairās no mācīšanās, vai arī nonāk izmisumā – trauksmē izlādējot savas dusmas uz āru, vai depresijā un izolācijā no citiem.

Intelektuālās spējas un sociālā adaptācija laika gaitā var mainīties un, pat būdamas niecīgas, var uzlaboties mācīšanas un rehabilitācijas rezultātā.

Sākumskolas posmā šiem skolēniem mācību apguvei jāparedz papildus laiks, norādījumi un pastāvīgs atbalsts. Šiem bērniem ir nepieciešams sniegt sapratni, izrādīt labvēlīgu attieksmi, radīt iespēju, lai viņi varētu gūt panākumus. Mainot apstākļus mājās un skolā, iespējams panākt ievērojamu uzlabojumu.

Vecāki ļoti daudz var darīt, lai veicinātu bērna sociālo izaugsmi. Atzinību sabiedrībā ļoti ietekmē ārējais izskats, tādēļ bērni jāmudina pievērst vērību savai pozai, tīrībai un sakoptībai. Izšķiroša nozīme ir tuvinieku izpratnei, pareizām ēdienreizēm, fiziskiem vingrinājumiem, pietiekamai atpūtai un regulārai medicīniskai un stomatoloģiskai aprūpei. Arī ģimenes locekļiem var būt nepieciešama profesionāla palīdzība vai norādījumi.

Bērni ar hiperaktivitāti

Hiperaktīva bērna esamību klasē vienmēr pavada nepatīkamas uzvedības iezīmes: izlekšana no vietas, citu pārtraukšana...

Hiperaktīviem bērniem ir grūti nosēdēt mierīgi un klusēt, viņi ir nemierīgi, daudz kustas, dīdās uz vietas, dažkārt ir ļoti runīgi, ar savu uzvedību var nokaitināt apkārtējos.

M. Bezrukihs un S. Jefimova uzsver, ka hiperaktīvo bērnu uzvedību varētu raksturot šādi: „ieraudzīja – satvēra – aizskrēja”.

Bērnu hiperaktivitāte ir uzvedības traucējumu veids, kam raksturīga pārmērīga aktivitāte, neuzmanība, impulsivitāte, uzbudināmība un vāja kustību koordinācija neatbilstoši bērna vecuma psihiskajai attīstībai.

Hiperaktīvā tipa bērni vienmēr savās neveiksmēs vaino citus, ātri var sākt manipulēt ar vecākiem.

Bērni ar UDHS jeb uzmanības deficīta un neuzmanības sindromu

UDHS ir attīstības traucējumi, ko raksturo neuzmanība, impulsivitāte un hiperaktivitāte, kā arī nespēja fokusēt uzmanību noteiktiem uzdevumiem un nodarbēm (K.Sharp) [51; 282]

Primārie simptomi uzmanības deficīta sindromam ar hiperaktivitāti ir neuzmanība, impulsivitāte un nemierīgums, kura dēļ arī rodas sekundārie simptomi kā problēmas ar pašvērtējumu, pārmērīga riskēšana, grūtības ar kontaktēšanos un mācības. [44; 59]

Literatūrā pārsvarā minēts, ka no UDHS cieš 3 – 5 % pasaules iedzīvotāju, biežāk zēni.

Literatūrā sastopams arī vēl cits nosaukums- *UDS* jeb *uzmanības deficīta sindroms*. Šo bērnu grūtības ir saistītas galvenokārt ar mācībām skolā.

Neuzmanība-

- bieži nespēj pievērst uzmanību detaļām vai pieļauj neuzmanības kļūdas;
- bieži ir grūtības noturēt uzmanību, pildot uzdevumus vai rotaļājoties;
- bieži rodas iespaids, ka bērns neklausās, ko viņam saka;
- bieži neievēro norādījumus un nespēj pabeigt skolas uzdevumus, fiziskus darbu un pienākumus(bet ne spītības dēļ vai tāpēc, ka nav sapratis;
- bieži vairās vai izjūt stipru nepatiku pret uzdevumiem, kas prasa garīgu piepūli;
- bieži nozaudē uzdevumu veikšanai vai nodarbībām nepieciešamās lietas;
- bieži vien uzmanību viegli novērš apkārt notiekošais;
- ikdienā bieži ir aizmāršīgs.

Hiperaktivitāte-

- bieži knibinās, šūpo kājas vai knosās savā sēdvietā;
- bieži atstāj savu sēdvietu, kad būtu jāpaliek sēžot solā;
- bieži skraida apkārt vai kāpelē neatbilstošās situācijās;
- visu laiku ir kustībā;
- bieži nespēj uzvesties klusi, pārāk daudz runā.

Impulsivitāte-

- bieži steidzas atbildēt uz jautājumu vēl pirms jautājums pabeigts;
- bieži vien nespēj stāvēt rindā vai sagaidīt savu kārtu rotaļās vai strādājot grupā
- bieži pārtrauc vai traucē citus.

Šie bērni ir gatavi veikt uzmanību visam un ikvienam, vienlaikus ir šarmanti, pretimnākoši, pieklājīgi, sociāli noskaņoti, untuīcijas un kreativitātes pārpilni, domā, ka paši ir pie visa vainīgi, turpretī hiperaktīvā tipa bērni vienmēr savās neveiksmēs vaino citus.

Ieteikumi:

- strukturēt mācību vielu;
- mācīšanās laikā ļaut ik pa laikam izkustēties;
- enerģiju ievadīt pareizā gultnē;
- mudināt ar labu paraugu;
- cik iespējams, negatīvo uzvedību censties atstāt bez ievēribas;

Neuzmanība mācībās.

Skolēnu neuzmanībai mācībās mēdz būt dažādi iemesli:

- nav pietiekami izglītības apstākļi;
- vecāku alkoholisma, narkomānijas, utt. dēļ;
- kāda ģimenes locekļa smagas slimības dēļ.
- ja skolēns nav pietiekami paēdis;
- ja mācību viela viņu nesaista vai garlaiko;
- ja skolēni nav pietiekoši nobrieduši vai atpaliel intelektuālajā attīstībā;
- ja skolēnu mācīšanās stils neatbilst skolotāja informācijas pasniegšanas veidam.

Neuzmanība var liecināt arī par nepamanītiem skolēnu redzes vai dzirdes traucējumiem vai cita rakstura problēmām. Arī tādos gadījumos bērna uzvedība jāuztver kā brīdinājums, ja kaut kas nav tā kā vajadzētu.

Vizuālās uztveres traucējumi

Vizuālās uztveres traucējumi saistās nevis ar redzi, bet ar veidu, kādā smadzenes apstrādā redzes informāciju. Šādiem bērniem ir grūti saprast to, ko viņi saredz – spektru, ko veido burti, skaitļi un simboli.

Valodas signālu apstrādes traucējumi

No kopējā skolēnu skaita ar mācīšanās traucējumiem visvairāk ir to bērnu, kuriem ir grūtības ar valodas signālu apstrādi:

- ar vārdu pareizu saklausīšanu;
- ar vārdu nozīmes izpratni;
- ar verbālā materiāla atcerēšanos;

- ar sazināšanos.

Bērni ar valodas signālu apstrādes traucējumiem:

- gausāk iemācās runāt;
- apveltīti ar mazāku vārdu krājumu;
- runā īsākos, gramatiski nepareizos teikumos;
- ne vienmēr saprot sacīto;
- mēdz vāji atcerēties mutiskus norādījumus;
- vāji aptver gramatiku.

Sīko kustību traucējumi

Cilvēki, kuriem ir sīko kustību traucējumi, pilnībā nespēj kontrolēt roku sīkos muskuļus. Šis traucējums neietekmē intelektuālās spējas, taču traucē izteikties rakstveidā un zīmēt.

13. Bērni ar psihosomatiskiem traucējumiem

Psihosomatiskās problēmas nozīmē psiholoģisko problēmu un iekšējo slimību apvienojumu. *Veselības traucējumi mēdz parādīties, piedzīvojot nozīmīgas pārmaiņas, īpaši, ja tās ir nepatīkamas.* Saslimšana vai izlikšanās par slimu var būt arī veids kā izbēgt no nepatīkamām situācijām vai problēmām. *Bērns arī mēdz uzņemt slimnieka lomu, ja vecāki viņu uztver kā slimu.* Tā var būt arī neapzināta savu vecāku atdarināšana.

Gimenes un audzināšanas ietekme uz psihosomatisko simptomu attīstību galvenokārt ir saistīta ar traucētām emocionālām attiecībām ģimenē, vāju komunikāciju starp ģimenes locekļiem, pārmērīgu distancēšanos vai koncentrēšanos uz bērnu, kā arī bērna vajadzību neievērošanu, kas var izpausties:

- Bērna nepieņemšana, noraidīšana, atstumšana, neņemot vērā emocionālās vajadzības;
- Neiecietība pret bērnu un to, ko viņš dara, pārmērīgs kritiskums;
- Ģimenē trūkst emocionālā atbalsta, emocionāli vēsas attiecības, neņemot bērnu vērā, liekot bērnam uzminēt, kā jūtas tētis vai mamma un ko no viņa sagaida šajā reizē.
- Vecāki uzspiež savas domas un jūtas gan viens otram, gan bērniem;
- ģimenes locekļi nepārtraukti mēģina ietekmēt cits cita dzīvi, pakļaut to savām prasībām.
- Vecāki izvirza pretrunīgas prasības bērnam: ko vienā reizē atļauj, citā aizliedz; vai arī no bērna prasa vienu, bet paši rīkojas pretēji.

- Vecāki nemaina savus komunikācijas un audzināšanas paņēmienus- bērnu mākslīgi turot mazuļa lomā.
- Pārmērīga, egocentriska uzmanība bērnam, iejaukšanās bērna pasaulē, neatstājot vietu patstāvībai.
- Vecāku nemitīgas bažas par bērna veselību un pašsajūtu. Bērnam ar laiku pārņemot šo uzvedības modeli un saskatot sevī dažādas kaites.
- Pārāk agri bērnam izvirza dažādas prasības apgūt vecumam nepiemērotas intelektuālās prasmes vai liekot bērnam īstenot savas nepiepildītās vēlmes.
- Izdabāšana bērna iegribām un visatļautība. [51; 142]

Ieteikumi sadarbībai ar bērna vecākiem

- Censties uzklaut un izprast šo bērnu vecāku viedokli;
- ieteikt uz viņu situāciju paskatīties citādāk;
- piedāvājiēt viņiem konsultēties pie psihologa.

14. Bērni ar garīgās attīstības traucējumiem

Latvijā par garīgi atpalikušu uzskatām bērnu, kam psihiskās darbības ainā centrālo raksturojumu ieņem stabili, izteikti un neatgriezeniski intelektuālās darbības traucējumi, kas radušies organisku galvas smadzeņu darbības traucējumu rezultātā.

Neviena diagnoze nav nemainīga un uz mūžu noteikta.

Viegli garīgās attīstības traucējumi (F 70) – viegla psihiska atpalcība, iespējams, ka ir mācīšanās grūtības skolā, nepietiekama intelekta attīstība, emocionālās un gribas darbības īpatnības. Apgūst lasīšanas un rakstīšanas iemaņas, iemācās vienkāršas aritmētiskās darbības, iegūst priekšstatus par dzīvo dabu, apkārtni un arī apgūst praktiskas iemaņas. Daudzi pieaugušie spēj strādāt un iekļauties sabiedrībā. Saprātne var sasniegt 12-13 gadus veca bērna līmeni, var dzīvot patstāvīgu dzīvi.

Vidēji smagi garīgās attīstības traucējumi (F 71) – iespējama krasa attīstības atpalcība bērnībā, vairākums spēj mācīties un adekvāti kontaktēt. Pieauguši sasniedz 6-9 gadus veca bērna līmeni, vajadzīgs dažādas pakāpes atbalsts, lai spētu dzīvot un strādāt sabiedrībā..

Smagi garīgās attīstības traucējumi (F 72) – smagi aizkavēta runas un motorā attīstība, ļoti ierobežoti priekšstatus par apkārtējo pasauli, ievērojami motorikas traucējumi, grūtības orientēties telpā. Nepieciešama citu uzraudzība, nepārtraukts atbalsts.

Dziļi garīgās attīstības traucējumi (F 73) - ir smagi trūkumi adaptīvajā uzvedībā, lielas grūtības ar sevis apkopšanu, tīrību, kontaktiem un kustībām.

Skolā uzņem bērnus ar garīgās attīstības traucējumiem, ja izglītojamais atbilst speciālās izglītības programmu kritērijiem.

Latvijā runā par **A, B un C līmeņa klasēm un bērniem**, kur A līmenis ir visvieglākais, C – smagākais. Eiropas valstīs C līmenis ir vieglākais.

15. Bērni ar sociālajām problēmām

Ielu bērni

Iemesli, kādēļ bērni uz ielas klaiņo, ubago, vienkārši dzīvo vai izklaidējas, ir dažādi.

Pēc UNICEF klasifikācijas jēdziens „Bērns īpaši sarežģītos/grūtos apstākļos” sevī ietver šādas kategorijas:

1. strādājošie bērni;
2. ielas bērni;
3. novārtā atstātie un pamestie bērni;
4. bērni, kas iesaistīti bruņotos konfliktos vai dabas katastrofās.

Latvijā 1997.gadā veiktajā UNICEF pētījumā „Bērns uz ielas” tika adaptēta Apvienoto Nāciju definīcija: „Ielas bērns” ir jebkurš zēns vai meitene, kuram iela ir galvenā socializācijas vieta un tā ir kļuvusi par viņa/ viņas ierasto mājokli un/ vai iztikas avotu, un par kuru atbildīgie pieaugušie neadekvāti viņu aizsargā, uzrauga un vada.

Šos bērnus un jauniešus raksturo vairākas pazīmes:

- 1) viņiem ir kāda pastāvīga atrašanās vieta uz ielas un arī pastāvīga nodarbošanās (veids kā nopelnīt naudu iztikai, apģērbam, arī spēļu automātiem utt.);
- 2) viņi veido savu sociālo grupu, kas kalpo viņiem kā izdzīvošanas līdzeklis;
- 3) viņi bieži neapmeklē skolu vai apmeklē to neregulāri, nav ciešu saistību ar pieaugušajiem cilvēkiem (tai skaitā ar skolu, pašvaldību);
- 4) viņi pavada lielāko daļu sava laika ielas vidē, visbiežāk viņiem ir vāja saikne ar ģimeni, viņu vecāki neinteresējas par bērna dzīvesveidu.”

16. Īpaši apdāvināti bērni

Parasti par apdāvinātiem sauc bērnus, kuriem ir kāds īpašs talants jebkurā jomā.

Visus apdāvinātos bērnus raksturo:

1. Viņi agri attīstās (Bez īpašas piepūles un mācīšanās ļoti agrā vecumā var apgūt lasītprasmi vai instrumentu spēli, algebru vai citas zinības.)

2. Apdāvinātiem bērniem ir iekšēja motivācija sistemātiski ar kaut ko darboties, apgūt. (Sev ieinteresējošajā jomā viņi var asi koncentrēt uzmanību, viegli mācīties un iegaumēt, gūt labus rezultātus.)
3. Viņiem piemīt īpaša radoša, atšķirīga pieeja veikt atklājumus un risināt problēmas neparastā veidā. (Viņiem parasti ir nepieciešams minimāls pieaugušo atbalsts, lai tālāk spētu mācīties, eksperimentēt un veikt dažādus jauninājumus paši.)

Apdāvināto bērnu galvenā problēma ir garlaikošanās. Viņi parasti ir vairāk introverti un vientuļāki, viņiem ir mazāk draugu, un viņi gūst prieku no darbošanās vienatnē.

Zinātnieki atzīst, ka apdāvinātība ir gan iedzimtu spēju, gan attīstībai labvēlīgu apstākļu koprezultāts.

Cienījamie vecāki!

Vēlamies iepazīties ar jūsu viedokli, lai pēc iespējas labāk iepazītu Jūsu bērnu un objektīvāk izvērtētu skolas šī gada mācību darbu un plānotu nākamo.

Lūdzu, esiet godīgi atbildēs pret sevi, savu bērnu un skolu. Apdomājiet, kura atbilde Jums liekas vispiemērotākā, to apvelciet vai arī norādiet savu viedokli.

1. Vai šogad esat novērojuši pārmaiņas savā bērnā? Jā Nē
 Jūsprāt, kādēļ, kādas ir šīs pārmaiņas?

2. Kā Jūs vērtējat sava bērna veselību?

3. Vai Jūs esat ievērojuši, kāds Jūsu bērns pārrodas no skolas?

- 1) pārguris;
- 2) nerunīgs;
- 3) vienaldzīgs;
- 4) priecīgs;
- 5) drūms;
- 6) uzbudināts;
- 7) kā kuro reizi;
- 8) neesmu ievērojis.

4. Kā Jums šķiet, kas sagādā grūtības Jūsu bērnam?

- 1) ātrais darba temps;
- 2) smagā mācību viela;
- 3) garā mācību diena;
- 4) mācības, kas nenotiek dzimtajā valodā;
- 5) saskarsme ar klasesbiedriem;
- 6) piemērošanās dažādām pedagogu prasībām;

5. Kā Jūs cenšaties palīdzēt?

6. Vai Jūs esat pievērsis uzmanību tam, cik ilgi Jūsu bērns gatavo mājas darbus (aptuveni) ?

7. Kuru mācību priekšmetu mājas darbi prasa vislielāko laika patēriņu?

- 1) latviešu valoda;
- 2) lasīšana;
- 3) krievu valoda (mazākumtautību plūsmā)
- 4) matemātika;
- 5) svešvaloda;
- 6) dabaszinības.

8. Vai jūs savam bērnam palīdzat mājas darbu veikšanā?

- 1) izpildu viņa vietā, dodu pārrakstīt;
- 2) nav nepieciešams palīdzēt, pats saprot;
- 3) reizēm;
- 4) nevaru palīdzēt, trūkst attiecīgu zināšanu;
- 5) nekontrolēju, jo uzticos;
- 6) neuzskatu to par savu pienākumu;
- 7) katru vakaru atprasu uzdoto.

9. Vai jūs daudz laika dienā pavadāt ar savu bērnu kopīgos darbos, pārrunās?

- 1) mazāk par stundu
- 2) aptuveni stundu;
- 3) viņam ir savas nodarbošanās;
- 4) veltu visu brīvo laiku bērniem.

10. Vai Jūs zināt, kāda satura grāmatas lasa Jūsu bērns?

- 1) pasakas, teikas;
- 2) fantastiku, piedzīvojumus;
- 3) par dabu, dzīvniekiem;
- 4) dzeju;
- 5) kādas noteiktas sērijas darbus: _____
- 6) enciklopēdijas;
- 7) skaisti ilustrētos V. Disneja pārstāstus;
- 8) skolotāju ieteikto literatūru;
- 9) tikai skolas mācību grāmatas;
- 10) lasa maz;
- 11) vispār nelasa.

11. Cik laika aptuveni Jūsu bērns pavada pie TV un datora ekrāna?

- 1) mazāk par stundu;
- 2) skatās tikai bērnu pārraides;
- 3) noskatās visus iespējamus seriālus;
- 4) skatās satelīttelevīziju;
- 5) skatās videofilmas:
 - a) šausmu filmas;
 - b) austrumu cīņu filmas;
 - c) asu piedzīvojumu;
 - d) erotiskas filmas;
 - e) par dabu, dzīvniekiem;
 - f) multiplikācijas;
 - g) tikai bērniem piemērotas;
- 6) spēlē datorspēles: _____
- 7) darbojas internetā: _____

12. Ja noticis kāds pārkāpums mājās, Jūs:

- 1) paceļat balsi, izlamājat bērnu;
 - 2) nekad nepaceļat balsi;
 - 3) nerunājat ar bērnu;
 - 4) lietojat fiziskas ietekmēšanas metodes (pēriens utt.);
 - 5) sodāt ar nepatīkamu darbu;
 - 6) aizliedzat skatīties TV;
 - 7) aizliedzat datorspēles;
 - 8) nepiešķirat kabatas naudu;
-

13. Kāds, Jūsprāt, sods būtu piemērojams par skolas prasību neievērošanu?

- 1) piezīme;
 - 2) vecāku izsaukšana uz skolu;
 - 3) pēc ziņojuma vecāki paši soda pēc saviem ieskatiem;
 - 4) naudas sods vecākiem;
 - 5) fizisks darbs;
 - 6) vecāku izsaukšana uz pagasta padomi;
-

14. Kā Jūs iegūstat informāciju par skolā notiekošo?

- 1) no bērniem;
 - 2) no skolēnu dienasgrāmatām;
 - 3) no informatīvajiem ziņojumiem;
 - 4) no klases audzinātājas;
 - 5) iegriežoties skolā;
 - 6) netieku informēts;
 - 7) neinteresējos.
-

15. Kādas skolas un vecāku sadarbības formas Jūs interesētu?

- 1) tematiska vecāku sapulce;
 - 2) sapulce- disputs;
 - 3) jautājumu un atbilžu vakars;
 - 4) „atvērto durvju” diena skolā;
 - 5) vecāku konference;
 - 6) atpūtas vakars.
-

16. Skolas un klases vecāku sapulces Jūsu ģimenē parasti apmeklē:

- 1) māte;
 - 2) tēvs;
 - 3) abi vecāki kopā;
 - 4) vecmāmiņa;
 - 5) ģimenes loceklis, kuram ir brīvāks laiks;
 - 6) nav intereses.
-

17. Atnākot uz vecāku sapulci, Jūs gribētu:

- 1) dzirdēt skolēnu priekšnesumus;
 - 2) dzirdēt direktora informāciju;
 - 3) katra mācību priekšmeta skolotāja informāciju;
 - 4) noklausīties uzaicinātas personas lekciju;
-

18. Kāda Jūsu vērtējumā ir mūsu skolas veiktā sadarbība ar vecākiem?

- 1) ļoti laba;
 - 2) laba;
 - 3) apmierinoša;
 - 4) neapmierinoša
-

19. Kas, Jūsaprāt, ir pozitīvs mūsu skolas darbā?

20. Kas ir nevēlams, neizdevies skolā?

21. Jūsu ieteikumi:

Lūdzu, norādiet, kāda ir Jūsu iegūtā izglītība:

*Mātes: a) nepabeigta pamatskola;
b) pamatskola;
c) arodskola;
d) tehnikums;
e) vidusskola;
f) augstskola.*

*Tēva: a) nepabeigta pamatskola;
b) pamatskola;
c) arodskola;
d) tehnikums;
e) vidusskola;
f) augstskola.*

Ja vēlaties, varat uzrakstīt savu vārdu un uzvārdu: _____

Paldies par uzticību!

Vecāku atbalsta centra darbības programmas izvērtējuma anketa

7. Vai jūs atbalstāt ideju par vecāku atbalsta centra izveidi?

8. Vai Jūs uzskatāt par nepieciešamu veidot vecāku atbalsta centra darbības programmu dotajos virzienos?

9. Vai Jūs uzskatāt, ka vecāku atbalsta centra darbība dos pozitīvus rezultātus bērnu ar īpašām vajadzībām un riska grupas bērnu vecāku izglītošanā?

10. Vai Jūs uzskatāt, ka vecāku atbalsta centra darbība sekmēs riska grupas skolēnu attīstību un integrāciju?

11. Kas Jums šajā maģistra darbā izstrādātajā vecāku atbalsta centra darbības programmā un pasākumu kopā šķiet nepieņemams?

Kādi būtu Jūsu ieteikumi vecāku atbalsta centra darbībai?

Eksperta vārds, uzvārds: _____

Izglītība, zinātniskais vai akadēmiskais grāds:

Ieņemamais amats: _____

Darba vieta _____

Pedagoģiskais darba stāžs _____

Paldies par atsaucību!

Apliecinājums

**Ar parakstu apliecinu, ka maģistra darbu
esmu izstrādājusi patstāvīgi un darbā
nav izmantoti dati un literatūra bez atsaucēm.**

Datums ____ . ____ . 2006.

Paraksts _____ / Antra Žurovska